

ÚVOD DO NOVÉHO ZÁKONA

Mgr. Karel Taschner, Th.D.

V předmětu Úvod do Nového zákona se budeme zabývat jednotlivými novozákonními spisy jako literárními a teologickými díly.

U jednotlivého spisu se soustředíme na:

- 1/ autora, původní adresáty, dobu a místo sepsání,
- 2/ základní záměr, styl psaní, integrita
- 3/ osnovu, obsah, klíčové výroky,
- 4/ teologické poselství a důrazy.

Název Nový zákon pochází z latinského názvu *Novum Testamentum*, jež je překladem řeckého výrazu ἡ καινὴ διαθήκη. Řecký výraz διαθήκη v Septuagintě je překladem hebrejského výrazu ברית „smlouva“. V Bibli se hovoří o smlouvě s Noem (Gn 9,8-17), s Abrahamem (Gn 12,1-3; 17,1-10), Sinajská smlouva (Ex 24,3-8), s Davidem (2 Sa 7, 12-16) a o nové smlouvě (Jr 31,31-34; Ez 34,23-25; 36,25,25-27; 37,12-14; L 22,20). Nová smlouva předpověděná skrze proroky ve Starém zákoně našla své naplnění v Ježíši Kristu, v němž Bůh plně zjevil svou spasitelnou vůli. Epištola Židům (např. Žd 8,6), Pavel (např. Ga 4,21-31), Jan (J 1,17) stavějí do kontrastu sinajskou smlouvu s novou smlouvou uzavřenou skrze Kristovu oběť, aby zdůraznili nadřazenost nové smlouvy. To neznamena, že smlouvy, uzavřené Hospodinem v době před příchodem Krista jsou zastaralé a nepotřebné. Jedná se v nich o částečné zjevení, jež je potřebnou přípravou pro porozumění Božího díla v Kristu. Obsahem 27 spisů Nového zákona je zjevení nové Boží milostivé smlouvy v Ježíši Kristu. V nich spisy Starého zákona nachází své naplnění a dovršení.

Ve vztahu mezi Starým zákonem a Novým zákonem je kontinuita i diskontinuita. Poselství Starého zákona je třeba rozumět ve světle Nového zákona a poselství Nového zákona není možné pochopit bez znalosti Starého zákona.

Evangelium jako literární žánr

Pro interpretaci každého literárního díla je vždy důležité určit jeho žánr. To napomáhá k rozpoznání autorova záměru a významu jeho díla. Volba určitého žánru je prostředkem komunikace mezi autorem a jeho čtenářem, kdy autor může navázat na určitou čtenářovu představu, kterou spojuje s určitým žánrem.

Asi v roce 155 po Kr. apologet Justin Mučedník označuje evangelia za „paměti apoštolů“. Kanonická evangelia můžeme považovat za starověké životopisy Ježíše. I když historická přesnost různých řecko-římských biografií té doby se lišila, úmyslem autorů bylo psát biografie jako historická díla, která se zaměřovala spíše na osoby než na události. Evangelia soustřeďují pozornost na mimořádný význam hlavní postavy Ježíše, jehož životní příběh je líčen ve světle prorocství Starého zákona. Jde o kerygmatické (zvěstné) dějinné dílo starozákonního stylu. Existují solidní důvody pro přijetí názoru, že historická tradice, z které evangelia vychází, je ve své podstatě autentická a věrně reprezentuje to, jak se Ježíš jevil svým nejranějším následovníkům. Apoštolské svědectví o spásném Božím zjevení v Kristu se nám zachovala ve čtveré podobě, aby plněji a plastičtěji vynikla jedinečnost osoby a díla Ježíše Krista. Evangelia mohou být nejen teologicky, ale i historicky považovány za „hodnověrné“, jak to v úvodu svého spisu uvádí evangelista Lukáš (L 1,4).

Čtyři evangelia Nového zákona jsou pro nás téměř výhradním pramenem informací o životě, působení a utrpení Ježíše Krista.

Apoštol Pavel vykládá význam smrti a vzkříšení Krista, ale o Ježíšově působení se dovídáme jen velmi málo. Cituje Ježíšova slova při ustanovení Večeře Páně (1 K 11,23-25), vypočítá svědky vzkříšeného Pána (1 K 15,3-8) a cituje tři Ježíšovy výroky (1 K 7,10; 1 K 9,14; 1 Te 4,15n).

Apokryfní evangelia nelze považovat za spolehlivé historické prameny, připojují k Ježíšovu obrazu mnohé legendární prvky. Historici Tacitus a Josephus obsahují jen stručné zmínky o Ježíši.

Svéráz čtyř evangelií

První tři evangelia mají nápadně mnoho společného. Proto jim říkáme synoptická (sousledná). *Čtvrté evangelium je od synoptiků odlišné v těchto bodech:*

V osnově: Synoptici líčí Ježíšovo působení v Galileji, cestu do Jeruzaléma a události v Jeruzalémě. Jan líčí minimálně trojí Ježíšovu návštěvu Jeruzaléma o velikonočních svátcích, z čehož vyplývá, že jeho veřejné působení trvalo asi tři roky.

Ve volbě látky: Synoptici zaznamenávají velký počet Ježíšových divů, zatímco Jan jich zaznamenává pouze sedm.

V podání Ježíšových proslavů: U synoptiků jsou tvořeny z krátkých, snadno zapamatovatelných výroků, u Jana nacházíme dlouhé proslovy meditativního charakteru.

Synoptický problém

Synoptici se ve velkém rozsahu shodují ve stavbě, v pořadí jednotlivých perikop i v řeckém znění slov. Synoptici se charakteristicky liší výběrem látky, utvářením vypravěčských rámců a často i v řeckém znění slov. Synoptický problém lze definovat otázkou: Jak je možné tyto rozdíly vysvětlit historií vzniku evangelií?

Zřejmě nejpřesvědčivějším řešením synoptického problému není ani hypotéza o praevangelii, hypotéza fragmentů, hypotéza o ústní tradici, ale hypotéza o literární závislosti, která je nazývána teorií dvou pramenů.

Teorie dvou pramenů staví na předpokladu, že Matouš a Lukáš používají jako své základní prameny Markovo evangelium a hypotetický pramen Ježíšových výroků zvaný Q (z německého Quelle).

Pro Markovo prvenství svědčí tyto závažné důvody:

1/ Marek je nejkratší z evangelií. Při velkém respektu ke svatým textům je pravděpodobnější, že předloha byla spíše doplňována než zkracována.

2/ Matouš a Lukáš se shodují v podstatných částech ve stavbě, obsahu i znění tam, kde zachovávají tradici souběžně s Markem.

3/ Marek má jen minimálně vlastní látky.

4/ Text Matouše a Lukáše je proti Markovi vylepšený.

Důvody, na nichž se zakládá hypotéza pramenu Q:

1/ Matouš a Lukáš souhlasí i v částech, které Marek nemá a to někdy i doslovně.

2/ Matouš a Lukáš řadí společnou látku tradice rozdílně. Matouš ve svých pěti souvislých proslovech (kap. 5-7, 10, 13, 18, 24-25), zatímco Lukáš ve dvou blocích (6, 20-8, 3; 9, 51-18, 14).

Je tedy pravděpodobné, že existoval řecky psaný záznam Ježíšových proslavů a činů, které Matouš a Lukáš znali a použili.

Teorii dvou pramenů je třeba ještě doplnit konstatováním, že Matouš a Lukáš používali nezávisle na sobě též vlastní zdroje tradice.

Markovo evangelium

Autor

Raná křesťanská tradice (Papias, Eirénaios, Klement Alexandrijský) označuje za autora Jana Marka, který vycházel při sepsání svého díla předně z kázání a svědectví apoštola Petra. Ten zřejmě posloužil Markovi k víře, a proto jej nazývá svým duchovním synem (1 Pt 5, 13). Církevní otec Papias žijící na počátku druhého století cituje presbytera Jana, který řekl: „Marek přesně zapsal slova a činy Páně, na které se rozpomínal jako Petrův tlumočník.“ Neexistují žádné přesvědčivé důvody ke zpochybňování této dávné tradice o autorovi tohoto evangelia.

Marek pocházel z bohaté a zbožné rodiny. Jeho matka Marie byla zámožná vdova. V jejím domě byla zřejmě "vrchní síň", kde Ježíš naposledy večerel se svými učedníky a kde čekali shromáždění učedníci na vyhlášení Ducha svatého. Zde se konaly přímluvné modlitby za vysvobození Petra (Sk

12,1). Z těchto a jiných příležitostí poznal Marek nejen Petra, ale i další apoštolské vůdce rané církve. Mohl být očitým svědkem posledních hodin Ježíšova života. Mnozí vykladači jej ztotožňují s mladíkem, který šel za zatčeným Ježíšem. (14,51-52).

Společně se svým bratrancem Barnabášem (Sk 12,25) a apoštolem Pavlem se zúčastnil první misijní cesty (Sk 13,5.) V Perge se však Marek oddělil a vrátil se do Jeruzaléma (Sk 13,13). Pavel byl tím tak zklamán, že jej odmítl sebou vzít na další cestu. Vznikla z toho neshoda s Barnabášem. Barnabáš se s Pavlem rozešel a plavil se s Markem na Kypr (Sk 15,37-39). Později znovu získal Pavlovu důvěru a v listu Koloským Pavel doporučuje Marka bratřím v Kolosách jako svého osvědčeného spolupracovníka (Ko 4,10). V listu Timoteovi píše, že je mu velmi potřebný v práci (2 Tm 4,11).

Původní adresáti, datum a místo sepsání

Jako původní adresáti bývá uváděna církev v Římě a další misijní sbory křesťanů z pohanů. Proto Marek vysvětluje palestinské zvyky a obřady (7,2-4; 15,42) a překládá aramejská slova (3,17; 5,41; 7,11,34; 15,22).

Většina badatelů považuje evangelium Markovo za nejstarší evangelium a jeho pisatele za zakladatele tohoto typu literatury. Eirénaios tvrdí, že dílo bylo napsáno po smrti Petrově, zatímco Klement Alexandrijský hovoří o jeho sepsání během Petrova života.

Někteří badatelé předpokládají, že evangelium bylo sepsáno během židovské války (M. Hengel) nebo spíše krátce po ní (P. Pokorný). Na druhou polovinu sedmdesátých let, kdy došlo k pronásledování křesťanů v Římě za císaře Nerona, by nasvědčovala i řada textů připravujících věřící na utrpení (8,34-38; 13,9-13). Pokud vycházíme z předpokladu, že Skutky byly napsány v době, kdy jejich příběh končí tj. na konci Pavlova dvouletého pobytu v římském vězení v roce 62 po Kr. a Lukášovo první dílo muselo být napsáno před tímto datem, pak Markovo evangelium, které Lukáš použil jako pramen pro sepsání svého prvního díla, bylo sepsáno koncem padesátých nebo počátkem šedesátých let.

Podle církevní tradice bylo evangelium sepsáno v Římě. Zmínka o Alexandrovi a Rufovi (15,21) předpokládá, že čtenáři tyto muže znali jako své vrstevníky. Je-li Rufus totožný s mužem z Ř 16,13, mohla by tato informace potvrzovat datum vzniku evangelia i místo sepsání v Římě. V textu se vyskytuje řada latinismů: modius - nádoba (4,21), census - daň (12,14), speculator - kat (6,27), centurio (15,39) a další.

Základní záměr a styl psaní

Hned v prvním verši autor oznamuje svůj záměr psát evangelium, dobrou zprávu o Ježíši Kristu, synu Božím. Středem vyprávění je osobnost Ježíše Krista a především jeho utrpení a smrt. Jeho činy jsou popisovány tak, aby byl poznán jako Syn Boží. Jeho řeč je prostá, často užívá souřadné věty, historický prézens a lidové semitismy. To svědčí o tom, že měl respekt před starší tradicí a zbytečně do ní nezasahoval. Jasnost a stručnost vyjadřování, důraz na Ježíšovy činy byly blízké římskému myšlení.

Osnova

Markovo evangelium má jasnou strukturu, jež se stala modelem pro ostatní synoptická evangelia.

1. Úvod 1,1-13 – působení Jana Křtitele, Ježíšův křest a pokušení na poušti
2. Ježíš v Galilei 1,14-8,30
3. Ježíš směřuje do Jeruzaléma a vyučuje své učedníky – 8,31-10,52
4. Ježíš v Jeruzalémě 11. - 13. Kap
5. Utrpení a vzkříšení 14. - 16. kap

Obsah

Úvod 1,1-13 – působení Jana Křtitele, Ježíšův křest a pokušení na poušti

Marek zasazuje svůj úvod do širšího rámce naplnění starozákonních prorocství. *“Hle, posílám svého posla, aby připravil přede mnou cestu. I vstoupí nenadále do svého chrámu Pán, kterého hledáte, posel smlouvy, po němž toužíte. Opravdu přijde, praví Hospodin zástupů.”* (Mal 3,1) *„Hlas volajícího: „Připravte na poušti cestu Hospodinu! Vyrovnějte na pustině silnici pro našeho Boha!”* (Iz 40,3). V Kumránu se připravovali na příchod Hospodina doslova na poušti či na pustině. Oním poslem připravujícím cestu Hospodinu či hlasem volajícím je podle 4. verše Jan Křtitel.

Po více než 400 letech, kdy v Izraeli utichl hlas proroků, přichází Jan Křtitel a svým vzezřením i poselstvím vyzývajícím k pokání je mnohými v Izraeli rozpoznán jako prorok. Přichází k němu velký zástup lidí z celého Judska a Jeruzaléma a nechává se od něho křtít v Jordánu na znamení toho, že činí pokání. Janovo poselství získalo mimořádnou naléhavost z jeho prorocství, že bude následován tím, kdo bude mocnější a bude křtít Duchem svatým (v.8). Proroci mluvili o samotném Hospodinu, Pánu, v kontextu evangelijní zprávy připravuje Jan Křtitel cestu pro působení Ježíše z Nazaretu.

Když byl Ježíš od Jana pokřtěn v Jordánu, nebesa se otevřela a Duch svatý na něj sestoupil v podobě holubice. Ten, který bude jiné křtít Duchem, sám na počátku svého veřejného působení prožívá nejen křest vodou, ale i křest Duchem. Všechna evangelia zmiňují tuto událost a předpokládají, že vše co Ježíš činí a říká je pod vedením a mocí Ducha, který je trvale s ním. Z nebe zaznívá Boží hlas: *“Ty jsi můj milovaný Syn, tebe jsem si vyvolil”* (v.11). Hlas z nebe je vlastně složen z výroku, který Bůh pověděl o Mesiáši v Ž 2,7: *“Ty jsi můj syn, já jsem tě dnes zplodil”* a které pověděl o Božím služebníkovi v Iz 42,1: *„Zde je můj služebník, jehož podepírám, můj vyvolený, v němž jsem našel zalíbení.”* Na samotném počátku Ježíšova veřejného působení je Ježíš z Nazareta samotným Bohem identifikován jako Boží syn, Mesiáš a izaiášovský Boží služebník.

Okamžitě po křtu je Ježíš veden na pouť, kde ho 40 dní satan pokouší. Matoušovo a Lukášovo evangelium uvádí podrobnosti o této události.

Ježíš v Galilei 1,14-8,30

Shrnutí Ježíšova poselství (1,14-15)

Po uvěznění Jana Křtitele začíná Ježíš v Galileji zvěstovat Boží evangelium, které Marek shrnuje do dvou vět: *„Naplnil se čas a přiblížilo se království Boží. Čiňte pokání a věřte evangeliu”* (Mk 1,15). Přišel čas naplnění prorockých zaslíbení o posledních dnech, nastává čas konečné Boží spasitelné vlády. Jedinou správnou odpovědí je činit pokání a věřit této dobré zprávě (evangeliu) o příchodu Božího království.

Povolání učedníků (1,16-20; 2,13-17; 3,13-19).

U jezera Galilejského povolává Ježíš za své učedníky dvě dvojice bratří, Šimona s Ondřejem a Jakuba a Jana Zebedeova, kteří byli rybáři. V Kafarnaum povolává celníka Levi zvaného Matouš a na hoře ustanovuje dvanáct svých nejbližších učedníků, kteří byli nazýváni též apoštolové. Jejich úkolem je být s Ježíšem a konat to, k čemu je posílal: kázat evangelium, uzdravovat a vymítat zlé duchy. Marek zvláště vyzdvihuje slabosti prvních učedníků, jejich neschopnost Ježíšovi správně porozumět. Zdůrazňuje též vysoké nároky, které na ně Ježíš klade. Musí být připraveni vzdát se pro něj všeho, co by jim bránilo v následování a být ochotni podstoupit utrpení a nasadit život pro Ježíše a jeho evangelium.

Ježíš uzdravuje, vymítá z lidí zlé síly a působí další mocné činy.

„I uzdravil mnoho nemocných rozličnými neduhy a mnoho zlých duchů vyhnal” (Mk 1,34). Takto lze shrnout Ježíšovo působení v Kafarnaum a celé Galileji.

Uzdravuje Šimonovu tchyni (1,30-31), malomocného (1,40-45), ochrnutého (2,1-12), muže s odumřelou rukou (3,1-6), křísí dceru Jairovu a uzdravuje ženu trpící krvácením (5,21-43), uzdravuje hluchoněmého (7,31-37) a slepého v Betsaidě (8,22-26; příběh má pouze Marek). V dalších příbězích Markova evangelia nacházíme pouze vyprávění o uzdravení slepého Bartimea (10,46-52). Celkem má Marek 9 příběhů o konkrétních lidech, kteří byli Ježíšem uzdraveni. Synoptická evangelia jich obsahují celkem 17 včetně tří vzkříšení z mrtvých.

Již ve Starém zákoně je zdůrazňováno, že Boží spásné záměry s jeho lidem se projevují tím, že Bůh uzdravuje. „*Neboť já jsem Hospodin, já tě uzdravuji*“ (Ex 15,26). Portrét Ježíše jako toho, který uzdravuje je v synoptických evangeliích významný. Uzdravování je znamením působení spásné moci Božího království a ukazuje na to, že za jeho službou stojí sám Hospodin se svou uzdravující mocí. Často Ježíš uzdravoval pouhým slovem, ale v některých případech se též nemocných dotýkal a vkládal na ně ruce. Projevuje tak nemocnému svou blízkost, což je odkazem k Boží „ruce“, jež působí skrze Ježíše. V biblické perspektivě se uzdravení netýká pouze fyzického těla, ale v rámci holistického pojetí člověka se týká zdraví celého člověka nejen v oblasti fyzické, ale i duchovní a sociální. Člověk smí prožívat plné společenství s Bohem i lidmi.

Ježíš vymítá zlého ducha z člověka přítomného v synagoze v Kafarnaum (1,21-28), z posedlého v gerasenské krajině (5,1-1-20), z dcerky Syrofeničanky (7,24-30). V dalších příbězích Markova evangelia nacházíme ještě vyprávění o vymítání zlého ducha z posedlého chlapce pod horou proměnění (9,14-29). Celkem má Marek 4 příběhy o konkrétních lidech, z nichž byli vyhnáni zlí duchové. Synoptická evangelia jich obsahují celkem 6.

Zprávy o tom, že Ježíš vymítal z lidí zlé duchy, jsou v synoptických evangeliích důležitou součástí Ježíšova portréту. Jedná se o projev toho, že Boží království se skrze Ježíše mocně projevuje, vítězí nad královstvím satana a vysvobozuje lidi z jeho područí (Mk 3,23-27).

Kromě uzdravování a vymítání duchů koná Ježíš též další mocné činy. Utišuje bouři na jezeře (4,35-41), nasycuje pět tisíc a poté čtyři tisíce lidí (6,30-44; 8,1-10), chodí po moři (6,45-52).

Všechny zázraky jsou součástí pokračující Boží aktivity v přírodě a dějinách. V Septuagintě výraz τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα „*znamení a zázraky*“ je obvykle spojován s událostmi při exodu a Mojžíšem, který jimi prokazuje pravost toho, že je Božím reprezentantem. V knize Deuteronomium potvrzují božský původ doprovázejícího výroku či zjevení. V některých Ježíšových zázracích nacházíme paralely se zázračnými příběhy proroků Eliáše (vzkříšení mládence z Naim a syna vdovy v 1 Kr 17,23-24) a Eliši (nasycení čtyř a pěti tisíců a nasycení 100 lidí dvaceti chleby v 2 Kr 4,42-44).

V Markově evangelium Ježíšovy mocné činy mají v Ježíšově portrétu ještě významnější roli než v ostatních synoptících. Jsou zde základními prostředky při zjevování Ježíšovy identity jako Mesiáše.

Ježíšovo kázání a vyučování.

Ježíš kázal Boží evangelium v synagogách po celé Galileji (1,14.39). Jeho vyučování v synagoze v Kafarnaum vzbudilo úžas, protože je rozpoznáno jako „*nové učení plné moci*“ (1,18). „*I žasli nad jeho učením, neboť učil jako ten, kdo má moc, a ne jako zákoníci*“ (Mk 1,22). Při svém kázání v synagoze v rodném Nazaretu vzbuzuje též úžas, ale jako prorok ve své vlasti jim byl kamenem úrazu. „*Nemohl tam učinit žádný mocný čin, jen na několik málo nemocných vložil ruce a uzdravil je. A podivil se jejich nevěře*“ (6,5-6).

Podle synoptických evangelií se dá odhadnout, že asi jedna třetina Ježíšova vyučování se děla v podobenstvích. Ježíšova podobenství jsou příběhy s dvěma rovinami významu. Vyprávěný fiktivní příběh z dění všedních dnů opatřuje zrcadlo pro vnímání a pochopení duchovní reality Božího království. V evangeliích nacházíme minimálně 40 podobenství. Marek zaznamenává ve čtvrté kapitole podobenství o rozsěvači, o světle určenému na svícen, o zasetém semenu a o hořčičném zrně. Ve 12. kapitole je zaznamenáno podobenství o zlých vinařích.

Ježíš vypráví podobenství, aby posluchače konfrontoval s charakterem Božího království a pozval je k účasti v něm a k životu v souladu s ním. Vyprávěním příběhu jsou lidé do něj vtaženi, stávají se jeho součástí a musí se rozhodnout pro či proti Božímu království. Velmi záleží na tom, jak lidé slyší a odpovídají na slovo. Pokud Ježíšovo slovo není přijímáno s vírou, zůstává vše hádankou a

lidé se ještě více zatvrzují, jak to prorokoval již Izaiáš (Mk 4,10-12 v kontextu podobenství o rozsěvači, srov. Mt 13,10-15).

Výsledky Ježíšova dosavadního působení – Ježíš je rozpoznán jako Mesiáš a současně narůstá opozice proti němu

1/ Ježíšova činnost vzbuzuje velký zájem veřejnosti.

„Pověst o něm se rychle rozšířila po celé galilejské krajině“ (Mk 1,28). „Šlo za ním množství lidí z Galileje; ale i z Judska, Jeruzaléma, Idumeje, ze Zajordání a z okolí Týru a Sidónu přišlo k němu velké množství, když slyšeli, co všechno činí“ (Mk 3,7-8; srv. 1,37.45; 2,2; 3,7). Nejzávažnější výsledkem jeho činnosti je však to, že v kruhu svých učedníků je rozpoznán jako Mesiáš. Když se u Cesareje Filipovy Ježíš ptá na to, za koho jej pokládají jeho učedníci, slyší vyznání jejich mluvčího Petra: „Ty jsi Mesiáš“ (8,29). Zde nachází vyvrcholení první hlavní část Markova evangelia.

2/ Ježíšovo působení však vzbuzuje též rozvíjející se opozici proti němu.

Při uzdravení posedlého v Geras tamní obyvatelé přišli o stádo vepřů a zřejmě tato ztráta je vedla k tomu, že jej prosili, aby odešel z jejich končin (5,17). Obyvatelé Nazaretu, kde Ježíš řadu let žil, v něj neuvěřili a stal se jim kamenem úrazu. Především se však rozvíjí konflikt s učiteli zákona a farizeji, kteří zastávali legalistickou formu židovského náboženství. Nemohou se vyrovnat s tím, že Ježíš se svými učedníky má společenství stolu s celníky a jinými hříšníky (2,15-17). Když Ježíšovi učedníci k zahnání hladu mnou zrní z klasů v sobotu a Ježíš uzdravuje v sobotu člověka s odumřelou rukou, spor o výklad přikázání o zachovávaní soboty se vyhrocuje tak, že „farizeové vyšli ven, hned se proti němu s herodiány umlouvali, že ho zahubí“ (3,6). Zákoníci přišli z Jeruzaléma jej obvinili: „Je posedlý Belzeblem. Ve jménu knížete démonů vyhání demony“ (3,22). Když se jej zákoníci a farizeové dotazují, proč se jeho učedníci neřídí podle tradice otců a jedí znesvěcujícími rukama, Ježíš se nevyhýbá konfliktu a ostře je napadá: „Jak dovedně rušíte Boží přikázání, abyste zachovali svou tradici! ... tak rušíte Boží slovo svou tradicí, kterou pěstujete. A takových podobných věcí činíte mnoho“ (Mk 7,5.13).

Když Ježíš vyučuje zástupy o tom, co člověka znečišťuje, směle prohlašuje, že skutečná nečistota pramení z nemorálních žádostí lidského srdce (7,14-23). Markova vysvětlující poznámka ve v. 19, „Tak prohlásil všechny pokrmy za čisté“, fakticky ruší celý starozákonní koncept rituální čistoty! Když je farizeové žádají o znamení s nebe, jímž by prokázal, že pochází od Boha, odmítá jim takové znamení poskytnout (8,11-13).

Ježíš směřuje do Jeruzaléma a vyučuje své učedníky – 8,31-10,52

Petrovo vyznání, že Ježíš je Mesiáš je strukturně Markova evangelia zlomovým bodem. V druhé hlavní části Markova evangelia je zájem přesunut z líčení Ježíšova působení mezi lidmi k vyučování učedníků v kontextu rostoucí opozice proti Ježíšovi ze strany farizeů a zákoníků. Celá 10. kapitola popisuje Ježíšovu cestu přes Zajordání do judských krajin a Jeruzaléma vstříc utrpení a smrti.

1/ Při vyučování učedníky připravuje na své utrpení.

„A začal je učit, že Syn člověka musí mnoho trpět, být zavržen od starších, velekněží a zákoníků, být zabit a po třech dnech vstát. A mluvil o tom otevřeně“ (8,31-32). Když se Petrovi tato nová lekce vyučování o tom, že Mesiáš musí trpět nelíbí a chtěl mu to rozmluvit, je to pro Ježíše tak citlivá a základní věc, že Petr slyší ostré slovo: „Jdi mi z cesty, satane!; tvé smýšlení není z Boha, ale z člověka!“ (8,33). Ve svém vyučování Ježíš upozorňuje učedníky i zástup na to, že stát se jeho učedníkem znamená ochotu k sebezapření až po nasazení života a snášení utrpení: „Kdo chce jít se mnou, zapři sám sebe, vezmi svůj kříž a následuj mne. Neboť kdo by chtěl zachránit svůj život, ten o něj přijde; kdo však přijde o život pro mne a pro evangelium, zachrání jej“ (8,34-35). Druhé vyučování učedníků o utrpení je uvedeno v 9,31-32: „Učil své učedníky a říkal jim: „Syn člověka je vydáván do rukou lidí a zabijí ho; a až bude zabit, po třech dnech vstane. Oni však tomu slovu nerozuměli a báli se ho zeptat.“ Třetí předpověď utrpení je zaznamenána v 10,33-34: „Hle, jdeme

do Jeruzaléma a Syn člověka bude vydán velekněžím a zákoníkům; odsoudí ho na smrt a vydají pohanům, budou se mu posmívat, poplívají ho, zbičují a zabijí; a po třech dnech i vstane."

2/ Přes opakování vyučování o nutnosti Ježíšova utrpení a ochotě následovat Ježíše na cestě utrpení, učedníci tomuto slovu dlouho nerozumí.

Svědčí o tom to, že hned po předpovědích o utrpení se Dvanáct pře o to, kdo z nich je největší (9,34) a bratři Jakub a Jan Zebedeovi chtějí, aby v Ježíšově slávě mohli sedět jeden po jeho pravici a druhý po jeho levici (10,37). Ježíš je vyučuje o tom, v čem je pravá velikost člověka: „Kdo chce být první, buď ze všech poslední a služebník všech" (9,35). „Víte, že ti, kdo platí u národů za první, nad nimi panují, a kdo jsou u nich velcí, utlačují je. Ne tak bude mezi vámi; ale kdo se mezi vámi chce stát velkým, buď vaším služebníkem; a kdo chce být mezi vámi první, buď otrokem všech. Vždyť ani Syn člověka nepřišel, aby si dal sloužit, ale aby sloužil a dal svůj život jako výkupné za mnohé" (10,43-45).

3/ Tři z Ježíšových učedníků mohou spatřit něco z Božího království přicházejícího v moci, když se Ježíš na hoře proměnil před jejich očima (9,1-13).

4/ Ježíš vyučuje své učedníky o tom, jak lpění na majetku zabraňuje vstup do Božího království.

Názornou ilustrací je příběh o bohatém muži, který není ochoten se vzdát svého majetku a odchází od Ježíše smutný (10,17-22). „Dítky, jak těžké je vejít do království Božího! Snáze projde velbloud uchem jehly, než aby bohatý vešel do Božího království." Ještě více se zhrozili a říkali si: "Kdo tedy může být spasen?" Ježíš na ně pohleděl a řekl: "U lidí je to nemožné, ale ne u Boha; vždyť u Boha je možné všechno" (10,24-27). Kdo však je ochoten vzdát se majetku pro Ježíše a pro evangelium získá mnohem větší odměnu: „Tu se Petr ozval: "Hle, my jsme opustili všechno a šli jsme za tebou." Ježíš jim řekl: "Amen, pravím vám, není nikoho, kdo opustil dům nebo bratry nebo sestry nebo matku nebo otce nebo děti nebo pole pro mne a pro evangelium, aby nyní, v tomto čase, nedostal spolu s pronásledováním stokrát více domů, bratrů, sester, matek, dětí i polí a v přicházejícím věku život věčný. Mnozí první budou poslední a poslední první" (10,28-31).

5/ Velmi naléhavě varuje před tím, aby se někdo nestal příčinou ke svodu k hříchu.

Pokud nás něco svádí ke zlému, je třeba se od toho radikálně oddělit (9,42-50).

6/ Ježíš podává též základní vyučování o manželství a rozvodu.

Podle Božího původního pořádku je manželství nerozlučným smluvním spojením muže a ženy, kteří se stávají jedním tělem. „Od počátku stvoření 'Bůh učinil člověka jako muže a ženu; proto opustí muž svého otce i matku a připojí se ke své manželce, a budou ti dva jedno tělo'; takže již nejsou dva, ale jeden. A proto, co Bůh spojil, člověk nerozlučuj! V domě se ho učedníci znovu na tu věc ptali. I řekl jim: "Kdo propustí svou manželku a vezme si jinou, dopouští se vůči ní cizoložství; a jestliže manželka propustí svého muže a vezme si jiného, dopouští se cizoložství." (10,6-12).

7/ Ježíšův vztah k dětem

„Tu mu přinášeli děti, aby se jich dotkl, ale učedníci jim to zakazovali. Když to Ježíš uviděl, rozhněval se a řekl: 'Nechte děti přicházet ke mně, nebraňte jim, neboť takovým patří království Boží. Amen, pravím vám, kdo nepřijme Boží království jako dítě, jistě do něho nevejde.' Objímal je, vzkládal na ně ruce a žehnal jim" (10,13-16).

Ježíš v Jeruzalémě 11. - 13. kapitola

1/ Konfrontace mezi Ježíšem a různými náboženskými autoritami v Jeruzalémě.

Fíkovník, který nenesl ovoce a na Ježíšovo slovo usychá, je obrazem Izraele a varuje před důsledky nepřijetí Ježíše. Očištění nádvoří chrámu Ježíšem je prorockou akcí, která ukazuje na pravý záměr chrámu jako domu modlitby pro všechny národy. Jeho protivníci jej chtějí zahubit (11,15-19). Ptají se, jakou mocí koná takové činy a kdo mu dal takovou autoritu. Ježíš odmítá přímo odpovědět, když protivníci odmítají odpovědět na otázku, kde byl zdroj autority Jana Křtitele (11,27-33).

Ježíš vypráví podobenství o zlých vinařích (12,1-12), přičemž používá starozákonní obraz Izraele jako vinice (Iz 5). Protivníci pochopili, že příběh mluví o nich a chtějí se jej zmocnit. Pro strach ze zástupu se toho zatím neodvážili.

Někteří z farizeů a herodiánů jej chtěli vyprovokovat k žalovatelnému výroku a dotazují se, zda mají platit daň císaři. Nevyšlo jim to, když Ježíš moudře odpovídá: „*Co je císařovo, odevzdejte císaři, a co je Boží, Bohu*“ (12,17).

Saduceové nevěřící ve vzkříšení z mrtvých se jej chtějí zatahnout do sporu o vzkříšení (12,18-27). Ježíš odpovídá na otázku jednoho ze zákoníků po největším přikázání (12,28-34) a uzavřením diskuzí je Ježíšova otázka, jak může být Mesiáš současně nazýván Davidovým synem a jeho Pánem. Nedokáží odpovědět, protože by museli uznat, že Mesiáš je nejen lidskou bytostí pocházející z rodu Davidova, ale též tím, který sestoupil od Boha či byl vyvýšen Bohem a má božskou důstojnost (12,35-37). Když David podle Ž 110,1 nazývá v Duchu svatém Mesiáše „Pánem“, pak má své opodstatnění, že v době prvotní církve titul „Pán“ je tak často o Mesiáši Ježíšovi užíván, že vzniká slovní spojení „Pán Ježíš Kristus“.

2/ Ježíšův slavnostní příjezd do Jeruzaléma a předpověď budoucích událostí.

Ježíš vjíždí v období velikonočních svátků do Jeruzaléma na oslátku ve slavnostní atmosféře jako davidovský mesiášský král. Naplňuje se prorocké slovo o příchodu Mesiáše, spravedlivého a pokorného krále jedoucím na oslátku (Za 9,9). Zástupy jej radostně vítají voláním, jež jsou ohlasem slov Ž 118,25-26: „*Požehnaný, který přichází ve jménu Hospodinově, požehnáno bud' přicházející království našeho otce Davida. Hosanna na výsostech!*“ (11,10)

Celá 13. kapitola je věnována příchodu Syna člověka v slávě a událostem, které tomu budou předcházet. Ježíš předpovídá zkázu chrámu. O obdivovaných mohutných hrámových kvádrech prorokuje: „*Nezůstane z nich kámen na kameni, všechno bude rozmetáno*“ (13,2). V apokalyptické rozpravě s učedníky vyjmenovává některé znamení blízkosti svého příchodu v slávě. Povstanou lživí proroci a mesiášové, aby mnohé svedli, nastanou války, zemětřesení a pronásledování jeho učedníků. „*S těmi dny přijde takové soužení, jaké nebylo od počátku světa, který stvořil Bůh, až do dneška nikdy nebude. A kdyby Pán nezkrátil ty dny, nebyl by spasen žádný člověk. Ale kvůli svým vyvoleným zkrátí ty dny*“ (13,19- 20).

Po velkém soužení a kosmických katastrofách nastane příchod Syna člověka. „*A tehdy uvidí Syna člověka přicházet v oblacích s velikou mocí a slávou. Tehdy vyšle anděly a shromáždí své vyvolené od čtyř úhlů světa, od nejzazších konců země po nejzazší konec nebe*“ (Mk 13,26-27). Protože pouze nebeský Otec ví o dni a hodině, kdy Syn člověka přijde, je třeba bdít v odpovědné práci na Božím díle. „*Mějte se na pozoru, neboť nevíte, kdy ten čas přijde*“ (13,33).

Utrpení a vzkříšení 14. - 16. kapitola

V Betánii v domě Šimona Malomocného žena pomazává Ježíše k pohřbu (14,3-9).

Po úmluvě Jidáše s velekněžími, že jim Ježíše za peníze zradí, v předem připravené horní místnosti Ježíš slaví se svými Dvanácti hod beránka a oznámí, že jeden z nich jej zradí. Chléb a víno, které jim při poslední večeři podává jsou symboly jeho těla a krve, které budou vydány v oběť (14,1-25). Cestou do Getsemane předpovídá Petrovi, že jej do rána třikrát zapře. Petr horlivě ujišťuje, že je ochoten spolu s ním zemřít. Zatímco jeho Mistr při modlitbě k Otci prožívá v Getsemane hrůzu z pití kalicha utrpení, Petr společně s Jakubem a Janem spí (14, 26-42).

V noci je Jidášovým polibkem označen, zatčen a všichni učedníci jej opustili a utekli. Je předveden před velekněze a celou radu (synedrium). Jsou povoláni křiví svědkové, ale jejich svědectví se neshodovala. Na přímou otázku velekněze: „*Jsi ty Mesiáš, Syn Požehnaného?*“ Ježíš řekl: „*Já jsem. A uvidíte Syna člověka sedět po pravici Všemohoucího a přicházet s oblaky nebeskými*“ (14,61-62). Tento výrok je interpretován jako rouhání a Ježíš je odsouzen k smrti.

Protože Židé tehdy neměli pravomoc vykonat rozsudek smrti, Ježíš je ráno poslán k římskému prokurátorovi Pilátovi, který podlehně nátlaku zástupu podníceného veleknězi, nechává Ježíše zbičovat a rozhoduje o jeho ukřižování (15,1-20).

Vojáci mu navlékli purpurový plášť, nasadili mu na hlavu trnovou korunu, bili jej po hlavě holí, plivali na něj a posměšně jej zdraví jako židovského krále. Na místě zvaném Golgota je Ježíš ukřižován spolu se dvěma dalšími povstanci. Na jeho kříži je nápis oznamující jeho provinění: Král Židů, což je politické označení jeho nároku, že je Mesiášem. Příběh ukřižování vrcholí v Ježíšově zvolání: „*Eloi, Eloi, lema sabachtani?*“, což přeloženo znamená: „*Bože můj, Bože můj, proč jsi mne opustil?*“ (15,34). Při Ježíšově smrti však římský setník vyznává: „*Ten člověk byl opravdu Syn Boží*“ (15,35). Josef z Arimatie zařizuje Ježíšův pohřeb ve hrobě vytesaném ve skále (15,16-47). Když brzo ráno první den po sobotě tři ženy přišly Ježíše pomazat, nachází kámen od hrobu odvalený a mládenec v bílém, rouchu jim sděluje, že Ježíš byl vzkříšen. Měly to oznámit učedníkům s tím, že se s ním setkají v Galileji. Ženy v hrůze a úžasu utíkají od hrobu a ze strachu nikomu nic neřekly (16,1-8). Tím je příběh Markova evangelia ukončen. Mk 16,9-20 je pozdější dodatek obsahující shrnutí založené na obsahu ostatních evangelií.

Klíčové texty

"*Syn člověka nepřišel, aby si dal sloužit, ale aby sloužil a dal svůj život jako výkupné za mnohé*" (Mk 10,45).

„Naplnil se čas a přiblížilo se království Boží. Čiňte pokání a věrte evangelium“ (Mk 1,15)

Teologické poselství a důrazy

1/ Ježíšova identita – Syn Boží, trpící Mesiáš a Syn člověka

Hlavním tématem a záměrem Markova evangelia je odpověď na otázku, kdo je Ježíš. Ježíšovy mocné činy a jeho zvěstování Božího království v první části evangelia vede k rozpoznání, že Ježíš je Mesiáš a Syn Boží (Mk 8,29). V druhé části je důraz položen na skutečnost, že Mesiáš a Syn člověka musí trpět a být zabit.

Ježíš je hned na počátku Evangelia označen jako „Kristus“ a „Syn Boží“ (Mk 1,1) a při soudním procesu před veleknězem Ježíš potvrzuje, že je Mesiášem, Synem Božím a Synem člověka, což vedlo k rozsudku smrti. „*Opět se ho velekněz zeptal: 'Jsi Mesiáš, Syn Požehnaného? Ježíš řekl: 'Já jsem. A uzříte Syna člověka sedět po pravici Všemohoucího a přicházet s oblaky nebeskými'. Tu velekněz roztrhl svá roucha a řekl: 'Nač potřebujeme ještě svědky? Slyšeli jste rouhání. Co o tom soudíte?' Oni pak všichni rozhodli, že je hoden smrti*" (14,61-64).

Mesiášské tajemství. Výraz „Kristus“ je řeckým ekvivalentem pro „Mesiáše“ a vyskytuje se též při Petrově vyznání v 8,29, v otázce velekněze při soudním jednání (14,61) a při posměchu ukřižovaného (15,32). Koncept mesiášství je však přítomný též při pomazání Duchem při křtu (1,10-11; srov. Iz 11,1-3) a je spojen s titulem s titulem „Syn Davidův“ (10,47; 12,35).

Teolog William Wrede v roce 1901 formuloval problém mesiášského tajemství. Podle jeho teorie byla slova o Ježíšově mesiášství do tradovaných příběhů vložena dodatečně a evangelista tak chtěl zakrýt skutečnost, že Ježíš se za Mesiáše nepovažoval. Je však vhodnější předpokládat, že Ježíš se snažil uchovat svou identitu jako Mesiáše v tajnosti, protože pro Židy bylo nemyslitelné, že by Mesiáš jako vítězný eschatologický davidovský král a zosobnění nadějí Izraele měl trpět a zemřít potupnou smrtí jako prokletý na dřevě a jeho veřejná činnost by byla z politických důvodů Římany předčasně ukončena. Proto Ježíš často přikazuje mlčet o jeho poslání a o činech (Mk 1,25.34.44; 3,12; 5,43; 7,36; 8,26.30; 9,9).

Syn Boží. Ježíš je též nazván „Syn Boží“. Autorem v 1,1; Božím hlasem 1,11; 9,7; nečistými duchy 3,11; 5,7; Ježíš tak označuje sebe sama (13,32) a po otázce velekněze potvrzuje, že je „Synem Požehnaného“ (14,61). Při jeho smrti pohanský setník vyznal: „*Ten člověk byl opravdu Syn Boží*“ (15,39). Tímto titulem je označena Ježíšova blízkost Bohu jako jeho zástupce a je tak prohloubeno poznání toho, kdo je Mesiáš.

Syn člověka

Titul Mesiáš je též upřesněn titulem „Syn člověka“ (8,31; 14,62). Takto Ježíš označoval sám sebe a na dvou místech (13,26; 14,62) jsou jasné narážky na Da 7,13, kde Syn člověka přichází s oblaky

nebeskými. Nejčastěji tento výraz Ježíš používá, když hovoří o svém utrpení, smrti a vzkříšení (8,31; 9,12.31; 10,33.45; 14,21.41).

Evangelium Markovo klade mimořádný důraz na Ježíšovo utrpení a smrt.

Marek je obdobně jako apoštol Pavel především teologem kříže. *Theologia crucis* (teologie kříže), jež je jádrem evangelia zvěstovaného apoštolem Pavlem, je poprvé zvěstována literárním žánrem, který Marek vytvořil svým Evangeliem, vyprávěním o osobě a díle Ježíše, trpícího Mesiáše, Syna člověka a Syna Božího.

2/ Identita Ježíšových učedníků

Být Ježíšovým učedníkem znamená uvěřit v Ježíše, nechat se jím vyučovat a poslušně jej následovat na cestě utrpení k slávě.

V Markově evangeliu je položen důraz na vztah víry v Ježíše. Jedinou přiměřenou odpovědí na Ježíšovo zvěstování o blízkosti Božího království je zásadní změna životního postoje (pokání) a víra (1,15). Základním příkladem víry je sám Ježíš, který plně ve všem důvěřoval svému nebeskému Otci. Důležitost víry podtrhuje např. příběh o uzdravení ženy trpící krvácením (5,25-34), o uzdravení posedlého chlapce (9,14-29) a fíkovníku (11,12-14; 20-25). Ježíš kárá nevěru učedníků i zástupů (4,40; 6,6; 9,19) a povzbuzuje k víře (5,36; 11,22).

Poté co Petr jako představitel apoštolů vyznává svou víru v Ježíše, zaměřuje se Ježíš ve své činnosti především na vyučování svých učedníků. Často učedníci prokazují svou neschopnost porozumět tomu, co jim Ježíš říká (4,13; 7,18; 8,17; 9,32). Teprve po ukřižování a vzkříšení a seslání Ducha svatého je možné plné pochopení.

Marek klade velký důraz na nutnost následovat Ježíše cestou utrpení v slávu. „*Kdo chce jít se mnou, zapři sám sebe, vezmi svůj kříž a následuj mne. Neboť kdo by chtěl zachránit svůj život, ten o něj přijde; kdo však přijde o život pro mne a pro evangelium, zachrání jej*“ (8,34-35).

3/ Evangelium činů a silných emocí

Marek věnuje mnoho místa zprávám o Ježíšových mocných činech. Živý styl působí dojmem akčního dramatu, které vrcholí v události kříže. Užívání historického presentu, imperfekta a výrazu "hned" má pomoci čtenářům živě prožívat minulé události. Děj je popisován jako výpověď očitého svědka, který se zdržuje vlastního komentáře.

Více než v ostatních evangeliích jsou popisovány Ježíšovy pocity lítosti, hněvu, smutku, lásky (1,41.43; 3,5; 8,12; 10,14.21) a jeho gesta vyjadřující emoce (7,33; 8,23; 9,27; 10,16). Ježíšovi posluchači žasli (1,27), zmocnila se jich bázeň (4,41), nadmíru se divili (7,37), učedníci i příbuzní Ježíšovi nerozuměli (4,13; 6,52; 3,21). Emoce hrály důležitou roli v životě Ježíše i jeho učedníků.

Matoušovo evangelium

Autor

Autorem Matoušova evangelia je křesťan pocházející z židovského národa. Podle jednotného svědectví prvotní církve autorem tohoto evangelia byl apoštol Matouš. Nejstarší a nejzávažnější zpráva pochází od Papia (asi z roku 100 po Kr.), biskupa z maloasijského Hieropolis, kterého cituje Eusebios (asi roku 325 po Kr.): „Matouš uspořádal výroky v hebrejském [nejspíše míněno aramejském] jazyce a každý je překládal, jak byl schopen.“ Eirénaios (asi roku 175 po Kr.) prohlásil: "Matouš vypracoval knihu evangelia pro Židy v jejich vlastním dialektu, zatímco Petr a Pavel kázali v Římě a položili tam základy církve". Většina badatelů má však dnes zato, že dílo, jež dostalo nadpis Evangelium podle Matouše, bylo psáno řecky. Tituly evangelií se jmény autorů pochází z doby jejich konečné redakce a jejich prvního dání do oběhu (M. Hengel).

Jméno Matouš znamená "dar Hospodinův". Jeho židovské jméno bylo Levi. Jako celník byl Matouš zřejmě bohatý. V evangeliích se dovídáme pouze o jeho povolání do kruhu apoštolů (Mt 9,9-13; Mk 2,14-17; Lk 5,27-32).

Datum a místo sepsání

Tradice prvotní církve jednoznačně svědčí o tom, že Matoušovo evangelium bylo napsáno před rokem 70 po Kr. Pro toto datování lze uvést následující argumenty. Matoušovy redakční dodatky týkající se chrámu: obětování a zanechání „darů“ na oltáři (5,23-24), oddíl o placení chrámové daně (17,24-27), odkaz k „přísaze při svatyni“ (23,16-22) jsou relevantní, pokud chrám ještě existoval, jinak se jedná o anachronismy, jejichž redakční přidání je stěží pochopitelné. Podle některých badatelů (P. Pokorný) vzniklo teprve na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let.

Převážná většina současných badatelů se přiklání k názoru, že Matoušovo evangelium bylo napsáno v oblasti Sýrie, nejspíše v Antiochii. Tento názor by mohla podpořit skutečnost, že Ignatios, biskup z Antiochie, znal toto evangelium a věděl o určitém spojení mezi evangeliem a Didaché, o níž se také předpokládá, že vznikla v Sýrii.

Původní adresáti, základní záměr a styl psaní

Původními adresáty jsou křesťané ze Židů, kteří zakouší nepřátelství ze strany svých soukmenovců. Poté, co přijali Ježíše jako očekávaného Mesiáše, který naplnil Zákon a Proroky a vytvořil nové společenství složené ze Židů i pohanů, musí obhájit svoji víru a existenci nejen před Židy, ale i sami před sebou. Bolestné napětí vyplývá z touhy a úsilí židokřesťanů zůstat věrni dědictví Izraele navzdory odmítání ze strany majoritního židovstva.

Nápadný je záměr autora představit Ježíše v kontextu židovství. Evangelium obsahuje řadu aramejským slov, která jsou přeložena do řečtiny (Ῥακά 5,22; μαμωνᾶ 6,24; κορβανᾶς 27,6). Jsou zde uváděny detaily židovských zvyků (omývání rukou při jídlech 15,2; fylaktéria a třásně 23,5; pohřební zvyky 23,27). Ježíšův rodokmen začíná Abrahamem a Ježíš sám je často osločován jako „syn Davidův“. Je kladen značný důraz na Ježíšův respekt k zákonu (5,17nn). Autor evangelia znal nejen řecké znění starozákonních citátů v Septuagintě, ale také původní hebrejský text. Ačkoliv je schopen se dobře vyjadřovat řecky, myslí v hebrejštině nebo aramejštině.

Zájem autora přiblížit evangelium především Židům je zřetelný. Evangelium ukazuje, jak se naplnila v Ježíši Kristu starozákonní zaslíbení o příchodu Mesiáše. Ježíš nepřišel zákon zrušit, ale naplnit. Ani jediné písmenko a čárka ze Zákona nepominou (5,17n.). Židovská chrámová daň je placena (17,24n), rodokmen je veden od Abrahama (1,1). Ježíš je poslán pouze k zahynulým ovčím z lidu izraelského (15,24). Židovské zvyky nejsou vysvětlovány, protože se předpokládá jejich znalost. Současně však toto evangelium zdůrazňuje universální dosah Kristova díla pro celý svět. Pohané mu při narození vzdávají hold, pohanská země Egypt mu poskytuje útočiště. Dílo končí Kristovou výzvou ke zvěstování evangelia všem národům.

Četné citáty ze Starého zákona jsou většinou uvedeny podle Septuaginty, některé jiné jsou podle hebrejského textu. Často se objevuje formulace „aby se naplnilo“. Evangelium ukazuje na těsné spojení mezi Starým a Novým zákonem. Vytváří jakýsi spojovací článek mezi oběma. Ježíš je představen jako očekávaný Mesiáš, král zaslíbeného království. Ježíšův rodokmen sleduje judskou královskou linii. Proto se Herodes cítí ohrožen narozením nového krále. Ježíš vstupuje do Jeruzaléma jako zaslíbený král a též nápis na kříži oznamuje, že zde je ukřižován král Židů.

Relevantnost a aktuálnost Matoušova evangelia pro jeho původní adresáty spočívá v tom, že autor, který je sám křesťanem ze Židů, původním převážně židokřesťanským adresátům pomáhá odpovědět na základní existenciální otázku jejich identity ve vztahu k Izraeli. Matoušovo evangelium jim pomáhá definovat sebe sama jako „pravý Izrael“ či „pozůstatek Izraele“ a podtrhuje, že mezi starozákonním Izraelem a církví existuje kontinuita v tom, že církev žije ze spásného Božího činu v Ježíši Mesiáši, v němž se naplňují naděje dané Izraeli. Matoušovo evangelium jim sloužilo jako apologie ve vztahu k židovství i pro katechezi členů církve. Evangelium království se stává ústředním tématem jejich vlastního zvěstování v církvi i v jejich misijním poslání ve vztahu k Židům i příslušníkům všech ostatních národů.

Matouš vychází z ústní tradice, která byla velmi pečlivě předávána a je relativně stabilní. Někteří tvrdí, že 80% synoptického materiálu týkajícího se Ježíšových výroků mělo v aramejském originále poetickou či rytmičnou formu, jež napomáhala k memorování. Matouš je více spojen s textem a strukturou Marka než Lukáš. Jeho styl je stručný a jasný, je ovlivněn Septuagintou a je bohatý na

semitismy. Ve srovnání s Markem užívá literárnější jazyk, přiléhavější, přesnější a stručnější formulace. Podle G. D. Kilpatricka je Matoušovo evangelium lekcionářem, který byl určen pro předčítání při bohoslužbě. Co se týká vypravěčské dovednosti, může Matouš dobře soupeřit s největšími světovými novelisty a dramatiky (R. T. France). S pozoruhodnou literární, katechetickou a pastýřskou zdatností vytvořil Matouš spis, který byl v prvních stoletích v celé křesťanské církvi ze všech novozákonních spisů zřejmě nejvíce používán a tedy i citován.

Specifický Matoušův materiál v osnově jeho evangelia

1. Naplnění zaslíbení o příchodu Mesiáše – Ježíšův rodokmen, narození a křest (1,1-4,11)
2. Mesiáš slova a skutků (4,12-9,32)
3. Vyvolení a vyslání Dvanácti (10,1-42)
4. Podobenství o království Božím (13,1-13,52; 24,32-25,46)
5. Vzájemné vztahy ve společenství království (18. kapitola)
6. Běda farizeům a zákoníkům (23. kapitola)
7. Mesiášovo utrpení a smrt (26,1-27,66)
8. Vzkříšení Mesiáše a pověření učedníků misí (28,1-20)

Matoušovo evangelium obsahuje pět rozsáhlých Ježíšových vyučujících proslovů: kázání na hoře (kap. 5-7), slovo apoštolům (kap. 10), podobenství (kap. 13), vzájemné vztahy ve společenství (kap. 18), běda farizeům a zákoníkům (kap. 23) a eschatologické výklady (kap. 24-25). Vyučující celky se střídají s vyprávěním děje a celek působí jednotně.

Obsah

Ježíšův rodokmen, narození, křest a pokušení (1,1-4,11)

Matouš začíná Ježíšovou genealogií, která začíná Abrahamem a vede linii po judských králích až k Zorobábelovi a poté k Josefovi, manželovi Ježíšovy matky Marie. Josefovo právní přijetí Ježíše za svého syna znamená, že Ježíš patří do jeho rodokmene. Ježíš je tak zasazen do židovského národa (syn Abrahamův) a jeho královské linie (syn Davidův). V něm se naplňují zaslíbení daná Abrahamovi a Davidovi. Za dějinami Izraele stojí Boží suverenita, jež řídí dějiny Izraele (3x14 pokolení: od Abrahama do Davida, od Davida po babylonské zajetí a od zajetí po Krista). Tyto dějiny zahrnují i překvapivé až skandální příběhy (Támar a Uriášova Bat-šeba měly neregulární manželské spojení; Rachab a Rut nebyly Židovkami), což naznačuje projevy Božího milosrdenství a zahrnutí pohanů do Božího lidu.

Maria počala z Ducha svatého a na Boží příkaz je dítěti dáno jméno Ježíš, „*neboť on vysvobodí svůj lid z jeho hříchů*“ (1,21). Naplňuje se tak prorocké slovo „*Hle, panna počne a porodí syna a dají mu jméno Immanuel, to jest přeloženo 'Bůh s námi'*“ (1,23; citát Iz 7,14; srv. 28,20 – inkluze [obdobné výrazy objevující se na počátku a na konci oddílu stylisticky naznačují základní téma celého oddílu] zahrnující celé Matoušovo evangelium a zjevující tajemství Ježíšovy osoby). Očekávaný židovský král, Mesiáš, se narodil podle prorockého zaslíbení v judském Betlémě (Mt 5,2) a obdobně jako Izrael byl povolán z Egypta (Mt 2,15), ale na rozdíl od Izraele obstál v pokušeních na poušti (4,1-11). Při jeho křtu v Jordáně jej Bůh prohlašuje za svého milovaného Syna (Mesiáše).

Mesiáš slova a skutků (4,12-9,32)

V 4,23-25 a 9,35-38 nacházíme inkluzi, v níž je Ježíšova činnost shrnuta jako vyučování, kázání evangelia Božího království a uzdravování, dosvědčující přítomnost tohoto království. Ježíšovo kázání na hoře obsahuje základní shrnutí etiky Božího království, podle které žijí ti, kdo přijali Ježíše a Boží milost v něm zjevenou a jsou blahoslavení. Ježíšův mesiášský výklad Zákon neruší, ale naplňuje tím, že zjevuje jeho pravý smysl v lásce k Bohu a bližnímu a na místo Zákona nastupuje Ježíšovo eschatologické vyučování, které je nejvyšší normou etického života. V šesti antitezích je vykládána spravedlnost v horizontálních vztazích mezi lidmi a vertikální vztah k Bohu je ilustrován na třech projevech zbožnosti, jimiž je prokazování dobrodiní, modlitba a půst. Zatímco Mojžíšův zákon předpokládá realitu hříchu a zla v tomto světě, Ježíšovy požadavky počítají

především s realitou přítomnosti Božího království jako dominantní síly určující lidské jednání, která umožňuje obnovení narušeného vztahu k Bohu i k lidem.

Matouš s obdobným důrazem jako Marek podtrhuje, že přítomnost Božího království se projevila nejen v Ježíšově mocném slově („*neboť je učil jako ten, kdo má moc, a ne jako jejich zákoníci*“ (7,29), ale též v jeho mocných činech uzdravování a vymítání zlých duchů (8. a 9. kapitola). Ježíšovo uzdravování se děje v souladu s proroctvím. „*Aby se naplnilo, co je řečeno ústy proroka Izaiáše: 'On slabosti naše na sebe vzal a nemoci nesl'*“ (8,17).

Vyvolení a vyslání Dvanácti (10,1-42)

Ježíš vyvoluje dvanáct apoštolů, kteří jsou jeho representanty a mluvčími, aby v jím propůjčené moci konali to, co činil on sám. Toto vyslání je příležitostí pro druhou hlavní vyučující sekci v Evangeliiu (10,5-11,1), která obsahuje instrukce, varování a povzbuzení pro ty, kteří jsou vysláni. V Mt 10,5-6 jsou učedníci vybízeni, aby nešli k pohanům ani k Samařanům, ale ke ztraceným ovcím z lidu izraelského. Při svém veřejném působení se Ježíš prioritně zaměřoval ve své službě na Židy (15,21-28), po svém vzkříšení však vysílá své učedníky k misijní službě mezi všemi národy (28,18-20).

Podobenství o království Božím (13,1-13,52; 24,32-25,46)

Třetí Ježíšův vyučující celek ve 13. kapitole obsahuje podobenství o rozsévání, o plevelu mezi pšenící, o hořčičném zrně, o kvasu, o pokladu v poli, o perle, o rybářské síti a o nových a starých pokladech. V nich je vyjádřeno něco důležitého o přítomné povaze království, jeho přijetí a odmítnutí prostřednictvím analogií či přirovnání vzatých obvykle z běžných příběhů ze zemědělství a denního života prostých lidí. Vysvětlují, že Boží království přichází nejprve ve skryté podobě a proč izraelští vůdci odmítají Ježíše. Ježíš přišel v tichosti a pokoře jako služebník a pouze takoví jej mohou rozpoznávat a následovat. Kdo Ježíše a jeho poselství přijímá, získává skrze podobenství hlubší pochopení tajemství království. Ti, kteří jeho poselství odmítají, upadají do hlubší temnoty a zatvrzení.

Pátý Ježíšův vyučující celek v oddíle 24,32-25,46 obsahuje podobenství, která zdůrazňují předně eschatologický (budoucí) charakter Božího království. Jedná se o podobenství o fíkovníku, o věrnosti služebníků, o deseti družičkách, o hřivnách a o obraznou řeč o posledním soudu. Tato podobenství vyzývají k bdělosti a připravenosti na druhý Ježíšův příchod v moci a slávě.

Vzájemné vztahy ve společenství království (18)

Veliký v nebeském království je ten, kdo nehledá svou moc, postavení a slávu, ale pokoří se a jako malé dítě prožívá svou naprostou závislost na nebeském Otci. Kdo přijme „*takové dítě*“ (učedníka) v Ježíšově jménu, přijímá samotného Ježíše (18,1-5). Kdo by „*jednoho z těchto nepatrných, kteří ve mne věří*“ (opět je míněn Ježíšův učedník) svedl ke hříchu, zaslouží smrt. Kdo chce vejít do života, musí se radikálně oddělit od toho, co ho svádí k hříchu (v. 6-9). Vůlí nebeského Otce je, aby ani „*jeden z těchto maličkých*“ nezahynul, a proto ani my jimi nesmíme pohrdat (v. 10-14). V případě jejich hříchu má nastoupit osobní napomínání, případně církevní kázeň, protože církvi je svěřena pravomoc rozlišovat mezi tím, co bude přijato či odmítnuto (v. 15-18). Kajícím hříšníkům je třeba vždy znovu odpouštět, protože všichni žijeme z nezměrného Božího milosrdenství a slitování (v. 21-35).

Ze všech evangelií pouze Matouš užívá termín církev - *ekklesia* (16,18; 18,17n) a popisuje nejprostší formu místního sboru (18,20). Církevní praxe křtu ve jméno trojjediného Boha je obsažena ve velkém poslání (Mt 28,18-20).

Běda farizeům a zákoníkům (23)

Ježíš respektuje pozici zákoníků a farizeů jako vykladačů Mojžíšova zákona, což znamená souhlas s jejich vyučováním, pokud je v souladu s původním Božím záměrem, jak jej s nejvyšší autoritou podává sám Ježíš. V přítomnosti zástupů a svých učedníků Ježíš podrobuje učení i skutky farizeů a zákoníků ostré kritice. Skutky určenými pro veřejnost, způsobem oblečení a přijímáním čestných titulů prozrazují, že jim jde především o jejich vlastní pozice a prestiž.

Ústřední sekci této kapitoly je sedmero běda určené zákoníkům a farizeům. Pokrytectví, které je jim vytýkáno, znamená, že jsou „herci“, kteří se snaží navenek působit jinak, než jakými jsou ve své vnitřní podstatě. Jako učitelé Božího zákona mají klíč k otevírání dveří do Božího království, sami však nevcházejí a jiným zabírají vejít. Jsou slepými vůdci, když si neuvědomují, že přísaha vyjádřená v jakémkoliv znění je závazná, protože se děje v Boží přítomnosti. Jejich duchovní slepota je zřejmá i z toho, že puntičkářsky postupují při odevzdávání desátků, ale opomíjejí to, co je v zákoně nejdůležitější: právo, milosrdenství a věrnost. Zdobí pomníky spravedlivých, kteří jejich otcové zabili, ale počínají si jako jejich děti, když zabijí Ježíše a budou pronásledovat jeho učedníky. I dnešní vedoucí v církvi jsou obdobně jako farizeové a zákoníci Ježíšovy doby, pokud jim chybí integrita, milosrdný soucit a pokora.

Klíčový výrok

"Je mi dána veškerá moc na nebi i na zemi. Jděte ke všem národům a získávejte mi učedníky, křtíte ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého a učte je, aby zachovávali všecko, co jsem vám přikázal. A hle, já jsem s vámi po všechny dny až do skonání tohoto věku" (Mt 28,18-20)

Teologické poselství a důrazy

Téma naplnění

V centru Matoušovy teologie je téma naplnění. Matouš klade důraz na to, že v Ježíši a jeho službě se naplnily Boží záměry s jeho lidem a dějiny a náboženství Izraele v něm dospěly ke svému vrcholu a cíli. Matouš zpracovává klíčová témata tradice na základě spisů Starého zákona, aby konkrétně prokázal, že v Ježíši a jeho zvěstovaném evangeliu se naplňují starozákonní zaslíbení. V Matoušově evangeliu nacházíme celkem 40 citátů a 108 narážek na starozákonní texty, což je mnohem více než v jiných evangeliích. Skupinu starozákonních citátů, které jsou uvedeny formulí „aby se naplnilo to, co bylo předpověděno skrze proroka...“ nazýváme „citáty naplnění“ nebo „reflexní citáty“ (1,22-23; 2,15; 2,17-18; 2,23; 4,14-16; 8,17; 12,17-21; 13,35; 21,4-5; 27,9-10). V nich Matouš nejzřetelněji naznačuje celkovou orientaci svého teologického myšlení, že Ježíš naplňuje „Zákon a proroky“ (Matoušův výraz pro kánon starozákonních spisů, viz. 5,17; 7,12; 22,40) v tom smyslu, že „Zákon a Proroci“ k němu ukazují a v něm jsou naplněny. Nejvyšší autoritou tak není jako v židovství Zákon, ale Ježíš. On je jediným autoritativním vykladačem starozákonních spisů.

V Matoušově evangeliu lze evangelium království považovat za klíčový prvek a spojovací článek mezi poselstvím Starého zákona, poselstvím historického Ježíše a poselstvím povelikonoční církve. Matoušova teologie naplnění bez dovršení propojuje minulost s přítomností a otevírá horizont naděje do budoucnosti.

Eschatologie království nebeského

Židovská prorocká a apokalyptická eschatologie očekává definitivní uskutečnění Boží svrchované vlády (zřízení jeho království) skrze vítězství nad zlem a spasení Božího lidu v posledních dnech (ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν). Matouš dává ve svém evangeliu značný prostor Ježíšovým výrokům i podobenstvím, která se týkají slavného dovršení království nebeského v budoucnosti, kdy je očekávána parusie Ježíše jako oslaveného a vyvýšeného Syna člověka, skonání tohoto věku, nové stvoření kosmu, vzkříšení z mrtvých a vykonání posledního soudu, který rozhodne o věčném údělu spravedlivých a bezbožných. Při popisu budoucnosti království nebeského Matouš používá všechny základní motivy apokalyptické eschatologie ve větším rozsahu a s větším důrazem než ostatní evangelisté.

Židovská apokalyptika je však v Matoušově podání zásadním způsobem modifikována. Protože Mesiáš se svým královstvím již přišel, pohled na přítomnost není jako v apokalyptické eschatologii vyhraněně pesimistický, ale již v přítomnosti lze prožívat velkou radost a eschatologické požehnání. Eschatologie království nebeského v Matoušově evangeliu obsahuje napětí mezi přítomností

eschatologického království a jeho dovršením v budoucnosti; jedná se o eschatologii naplnění, která očekává své dovršení.

Christologie naplnění

Jestliže v centru zvěstování historického Ježíše bylo poselství o království Božím či nebeském, pak v centru zvěsti prvotní církve i Matoušova evangelia je Ježíš Kristus. Matoušovo evangelium je v podstatě christologickým dokumentem a tato christologická orientace formuje celé Matoušovo myšlení včetně konceptu království nebeského, stejně jako strukturu jeho evangelia jako literárního díla.

Matoušova christologie má své hluboké kořeny ve Starém zákoně. Nejhlubší tajemství Matoušovy christologie, které vytváří rámec celého evangelia (1,23; 18,20; 28,20) je v Ježíšově jménu „*Immanuel*“, „*Bůh s námi*“. V něm dochází k christologické koncentraci starozákonní teologie nebo můžeme mluvit o teologické dimenzi Matoušovy christologie.

Matoušova christologie má narativní charakter, protože je formulována rozvíjením Ježíšova příběhu. V Ježíšově veřejném působení je klíčový koncept božské autority (ἐξουσία), která se projevuje v jeho službě Izraeli vyučováním a kázáním evangelia království, uzdravováním, činěním zázraků, odpouštěním hříchů a vymítáním démonů. V Ježíšově působení lze rozpoznat naplnění starozákonních zaslíbení o příchodu mesiášské postavy, která na této zemi zřídí Boží království. Ježíš Mesiáš však není duchovními představiteli izraelského národa, a poté ani celým Izraelem přijat, ale je odsouzen na smrt a ukřižován. Tím však Ježíš Mesiáš paradoxně završuje své poslání a zpečetuje novou smlouvu, která má definitivní a univerzální dosah nejen pro Izrael, ale i pro všechny národy. Vzkříšením ukřižovaného Ježíše Bůh ospravedlňuje všechny nároky pozemského Ježíše a jeho autorita je absolutně závazná. Ježíšův příběh je možné správně pochopit pouze na základě události jeho smrti a vzkříšení.

Vzhledem k prioritě narativní christologie se význam christologických titulů stává fluidní a je určován kontextem tohoto příběhu. Všechny výsostné tituly v Matoušově evangeliu mají starozákonní a židovské pozadí – Syn Davidův, Pán, Mesiáš, Syn Boží, Moudrost, Syn člověka. Teprve osobnost a působení Ježíše vtiskly těmto titulům v Matoušově evangeliu jejich specifickou náplň. V centru Matoušovy christologie nacházíme dva výsostné tituly, „Syn Boží“ a „Syn člověka“. Titul „Syn Boží“ zdůrazňuje především vertikální dimenzi úzkého bytostného vztahu k Otci. Titul „Syn člověka“ zdůrazňuje především horizontální dimenzi, Ježíšův lidský úděl, jeho utrpení i oslavení. Ve vztahu ke svému lidu je zachráncem a ve vztahu ke světu je jeho mocným soudcem. V titulu „Syn Boží“ i v titulu „Syn člověka“ jsou však obsaženy jak vertikální, tak i horizontální dimenze. Tajemství Ježíšovy osoby je vyjádřeno v napětí mezi vertikální a horizontální dimenzí. Můžeme říci, že Matoušovou dominantní christologií je christologie Syna.

Matoušova rozvinutá christologie dala mocný podnět dalšímu křesťanskému myšlení a reflexi. Christologie o dvou přirozenostech je pouze jedním způsobem jejího rozvedení. Křesťanská teologie bude stále zápasit o nové vyjádření tajemství Boží přítomnosti v lidské postavě trpícího, ukřižovaného a vzkříšeného Krista v pojmech své doby.

Izrael a církev

K Ježíši Mesiáši nerozlučně patří lid Mesiáše, a tak je spojení christologie s eklesiologií velmi těsné. Na eklesiologii klade Matouš mimořádný důraz. Žádné jiné evangelium není tak charakterizováno myšlenkou církve a formováno pro církevní potřebu jako Matoušovo evangelium (G. Bornkamm). Ježíš není pro svůj lid jen reprezentantem Boha, ale také reprezentuje svůj lid před Bohem a v této roli je solidární jak s Izraelem, tak i s církví. Jádrem Matoušovy eklesiologie je spojení církve se vzkříšeným Pánem, jehož modelem je starozákonní smlouva mezi Hospodinem a Izraelem. Církev je implicitně „tělem Kristovým“ v tom smyslu, že je v ní Kristus přítomen, identifikuje se s ní a jeho služba pokračuje v poslání církve.

Matoušovo pojetí dějin spásy zahrnuje „období Izraele“ a „období Ježíše“, dobu zaslíbení a dobu naplnění. Matouš má eminentní zájem ukázat, že mezi starozákonním Izraelem a církví jako „pravým Izraelem“ či „pozůstatkem“ pravého Izraele je kontinuita, jež je dána předně tím, že se

v církvi naplňují naděje, které Bůh dal svému lidu Izraeli. Diskontinuitu způsobilo odmítnutí Ježíše jako židovského Mesiáše historickým Izraelem, takže ztratil prioritní postavení v dějinách spásy a na jeho místo nastoupila církev složená z Židů i pohanů. Také v eklesiologii platí, že se jedná o naplnění bez dovršení. Církev představuje lid království, který přijal závdavek eschatologického dokonání. Církev v historické podobě zůstává *corpus mixtum* a při skonání věků bude odděleno vše, co do ní nepatří.

Etika království – etika naplnění

Etika království je etikou lidu království, etikou učedníků, kteří následováním Ježíše Mesiáše naplňují požadavek spravedlnosti, nutný ke vstupu do království. Protože království přichází v Ježíši Mesiáši, etika království má svoji normu pouze v něm. Jeho vyučování definitivně zjevuje Boží vůli.

Širším kontextem etiky království je zvěstování „evangelia království“, a proto etiku království je třeba chápat v jejím dialektickém napětí mezi darem a požadavkem, indikativem a imperativem. Prioritu má Boží spásné dílo, které předchází lidskou povinnost jednat v souladu s Boží vůlí. Nejdříve člověk z Boží milosti přijímá dar spravedlnosti a stává se spravedlivým, aby mohl spravedlivě jednat.

V Ježíši Mesiáši nachází Mojžíšův zákon svou platnost tím, že v něm dochází svého naplnění, tj. spásně dějinného převýšení, transcendence skrze zjevení konečné, definitivní svaté Boží vůle. Původní smysl a intence zákona jsou vyjádřeny v přikázání lásky k Bohu a bližnímu. Mezi zákonem a etikou království je kontinuita i diskontinuita, vztah zaslíbení a naplnění. Etika království je tak etikou naplnění.

Lukášovo evangelium

Autor

Toto evangelium a kniha Skutků byly napsány jedním autorem. Svědčí o tom jednoznačně jazyk i struktura obou knih. Některé oddíly ze Skutků jsou vyprávěny v první osobě množného čísla, což naznačuje, že autor byl účastníkem popisovaných událostí. Doprovází Pavla na druhé misijní cestě z Troady do Filip (Sk 16,10n), nebyl však zde s Pavlem uvězněn. Možná zde zůstává jako pastýř zdejšího sboru. Po Pavlově návratu do Filip během třetí misijní cesty se k němu opět připojuje (Sk 20,6) a pobývá stále s ním až do konce událostí, o nichž Skutky vypravují, kromě uvěznění v Cesareji. Patřil k velice blízkým spolupracovníkům apoštola Pavla a vylučující metodou je možné dojít k závěru, že autorem je "*milovaný lékař Lukáš*" (Ko 4,14). Také tradice od konce druhého století (Eirénaios, Kánon Muratoriho) to jednoznačně potvrzuje. Lukáš byl rodem pohan (viz Ko 4,10-14), patrně z Antiochie nebo Filip. Dostalo se mu dobrého vzdělání, o čemž svědčí vysoká kultura jazykového projevu. Povoláním byl lékař. Po svém obrácení se stal horlivým kazatelem a misionářem, prvním církevním historikem a apologetou. Jako blízký spolupracovník apoštola Pavla nám zanechal jedinečný pramen zpráv o Pavlových misijních cestách a o tom, jak Ježíš Kristus byl kázán pohanům.

Původní adresáti, datum a místo sepsání

Původním adresátem byl člověk z vyšší společnosti, Theofilos (Bohu milý), který měl zřejmě jako mecenáš vzít na sebe odpovědnost za šíření této knihy. Dílo chce oslovit i čtenáře mimo církev, především je však určeno širokému publiku křesťanů z pohanů, kteří mají být hodnověrně vyučováni ve víře.

Evangelium muselo být sepsáno před knihou Skutků, kterou napsal Lukáš pravděpodobně v době Pavlova prvního uvěznění v Římě. Pak je třeba se přiklonit k datování do šedesátých let. Jiní kladou sepsání evangelia do sedmdesátých let. Jako místo sepsání jsou navrhovány Achaia nebo Řím.

Základní záměr a styl psaní

Lukáš jako jediný z autorů synoptických evangelií uvádí důvod sepsání evangelia a metodu své práce (Lk 1,1-4). V jeho době již existovala řada sepsaných vypravování o událostech z Ježíšova života a díla, jak byla předána očitými svědky a služebníky slova. Autor se po důkladném projití všech dostupných materiálů rozhodl vypsát vše v pravém sledu tak, aby čtenář mohl získat jistotu o tom, v čem je vyučován. Kniha určená pro pohanské prostředí měla posílit víru věřících a doporučit evangelium celému světu.

Jazykový styl úvodních čtyř veršů odpovídá vybroušené klasické řečtině. V prvních dvou kapitolách se vyskytují časté semitismy. Autorův slovník je neobyčejně bohatý. V obou Lukášovských dílech je 730 slov, která nejsou užita nikde jinde v NZ (*hapax legomena*). Jeho dílo má ze všech evangelií největší literární hodnotu.

Osnova

1. Úvod, narození a dětství Ježíše (1,1-2,52)
2. Jan Křtitel, Ježíšův křest, rodokmen a pokušení na poušti (3,1-4,13)
3. Ježíšovo působení v Galileji (4,14-9,50)
4. Ježíš na cestě do Jeruzaléma (9,51-19,27)
5. Ježíšova služba v Jeruzalémě (19,28-21,38)
6. Ježíšovo utrpení a vzkříšení (22,1-24,53)

Obsah

Úvod, narození a dětství Ježíše (1,1-2,52)

V úvodu Lukáš oznamuje svůj záměr napsat na základě svědectví očitých svědků a písemných zpráv apoštolské tradice o událostech Ježíšova života, aby jeho čtenáři mohli být jisti, že křesťanské vyučování spočívá na hodnověrných historických událostech (1,1-4). Poté ve dvou vzájemně propojených zprávách vypráví o událostech spojených s předpověděním narození Jana Křtitele a Ježíše, popisuje událost jejich narození a příběh o dvanáctiletém Ježíši v chrámě.

Zachariáš a jeho manželce Alžbětě se narodí syn, který v duchu Eliáše připraví lid na příchod Páně. Panna Maria zasnoubená muži jménem Josef, se stane matkou dítěte jménem Ježíš, který bude počat z Ducha svatého a jako Syn Boží a Mesiáš bude věčně kralovat na trůnu Davidově. Příběh o Ježíšově narození je v Lukášově evangeliu vyprávěn z perspektivy jeho matky Marie, zatímco v Matoušově evangeliu z perspektivy Josefa. Při Lukášově popisu Ježíšova narození a zjevení jeho významu pohrdané skupině pastýřů je důraz položen na jeho budoucí roli Spasitele. *"Nebojte se, hle, zvěstuji vám velikou radost, která bude pro všechny lid. Dnes se vám narodil Spasitel, Kristus Pán, v městě Davidově"* (2,10-11). To je potvrzeno též slovy Simeóna, který rozpoznává dítě jako zaslíbeného Mesiáše pro celý svět: *„...neboť mé oči viděly tvé spasení“, které jsi připravil přede všemi národy - světlo, jež bude zjevením pohanům, slávu pro tvůj lid Izrael"* (2,30). Tyto události jsou naplněním starozákonních zaslíbení a jsou součástí Božího jednání v dějinách, které se týká celého světa. Dvanáctiletý Ježíš sedí při návštěvě Jeruzaléma o velikonočních svátcích v chrámě mezi učiteli a všichni se diví jeho moudrosti. Má vědomí toho, že musí být tam, kde jde o věci jeho nebeského Otce. *„Ježíš prospíval na duchu i na těle a byl milý Bohu i lidem"* (2,52).

Jan Křtitel, Ježíšův křest, rodokmen a pokušení na poušti (3,1-4,13)

Veřejné vystoupení Jana Křtitele je odkazem na rok vlády císaře Tiberia (rok 27 – 29 po Kr.) historicky datováno a zasazeno do širších světových dějin (obdobně odkaz k císaři Augustovi v 2,1) a do historického kontextu světských a duchovních vládců v Palestině (Pilát, Herodes Antipas, Filip, Lyzaniás, velekněží Annáš a Kaifáš). Janovo kázání a vyučování je zde z evangelií popsáno nejobširněji. Při Ježíšově křtu je důraz položen na sestoupení Ducha a nebeský hlas, který jej potvrzuje jako Božího Syna, Mesiáše a izaiášovského Služebníka (3,27). Ježíšův rodokmen má nejen obdobně jako u Matouše potvrdit, že Ježíš je Syn Davidův a Abrahamův, ale linie je vedena až k Adamovi, což naznačuje Ježíšovo univerzální spasitelné poslání pro všechny lidi.

Đábel při pokušení na poušti chce narušit Ježíšův vnitřní vztah a poslušnou oddanost nebeskému Otci, ale na rozdíl od Izraele (Dt 6-8) Boží syn obstál.

Ježíšovo působení v Galileji (4,14-9,50)

V Lukášově evangeliu je Ježíšovo veřejné vystoupení zahájeno jeho programovým kázáním v synagóze v Nazaretě (4,16-30). Dílo Ježíšovo je viděno jako naplnění proroctví Iz 61,1-2, když pomazán Duchem vyhláší léto milosti Hospodínovy, zvěstuje chudým radostnou zvěst, je dárce pravé svobody a uzdravuje nemocné. Kromě zařazení Markova materiálu vkládá kázání na rovině (6,20-49), příběh vzkříšení mládence z Naim (7,11-17), ženy hříšnice v domě farizeově (7,36-50) a informaci o ženách v Ježíšově doprovodu (8,1-3).

Ježíš na cestě do Jeruzaléma (9,51-19,27)

Především do této části zařazuje Lukáš materiál, který nacházíme pouze u něho: vyslání Sedmdesáti, příběh o Marii a Martě, o uzdravení deseti malomocných, o Zacheovi, podobenství o milosrdném Samařanu, ztracené ovci, penízi, marnotratném synu, bohatém sedlákovi, boháči a Lazarovi, hostinách, nepoctivém správci, neplodném fíkovníku, farizeovi a celníkovi.

Ježíšova služba v Jeruzalémě (19,28-21,38), jeho utrpení a vzkříšení (22,1-24,53)

V popisu Ježíšovy služby v Jeruzalémě a v líčení pašijního příběhu se Lukáš přidržuje materiálů z Markova evangelia a při zprávách o vzkříšení zpracovává obdobnou tradici jako Matouš. Vlastní látkou je příběh o Ježíšově zjevení dvěma učedníkům jdoucím do Emauz, o jeho zjevení učedníkům v Jeruzalémě a popis události nanebevstoupení.

Klíčové texty

"Nebojte se, hle, zvěstuji vám velikou radost, která bude pro všechny lid. Dnes se vám narodil Spasitel, Kristus Pán, v městě Davidově" (L 2,10-11).

„Syn člověka přišel, aby hledal a spasil, co zahynulo" (L 19,10).

Teologické poselství a důrazy

1/ Ježíš je Spasitel všech lidí

Poselství andělů o narození Spasitele je určeno všem lidem (2,10.14). Simeon mluví o Ježíši jako světlu pro všechny národy (2,32). Jan Křtitel cituje proroka Izaiáše: *"Každý tvor uzří spasení Boží"* (3,6). Ježíš oznamuje, že v jeho jménu se bude zvěstovat pokání na odpuštění hříchů všem národům (24,47). Lukášova soteriologie je shrnuta ve výroku: *„Syn člověka přišel, aby hledal a spasil, co zahynulo"* (L 19,10). Jedinečným způsobem to dokládá mnohý Lukášův specifický materiál a především podobenství o milosrdném otci a dvou synech (L 15,11-32).

2/ Zájem o lidi

Lukáš je výborný znalec lidské povahy, schopný spisovatel s rozvinutým sociálním cítěním a výrazná duchovní osobnost.

a/ Mistrně vykresluje skutečné i literární postavy a lidské povahy.

Pouze v tomto evangeliu se dočteme o Simeonovi, Alžbětě, Anně, Zacheovi, Kleofášovi. Literární osobnosti jsou pozoruhodným způsobem vykresleny např. v podobenstvích o otci a dvou synech z 15. kap, v příběhu o milosrdném samaritánu (10,25-37), o nepoctivém správci (16,1-9), o farizeovi a celníkovi (18,9-14) apod.

b/ Zájem o lidi sociálně deklasované a chudé

P. J. je nazván přítelem celníků a hříšníků (7,34). Hovoří se samaritány, s ženou hříšnicí (7. kap) i s lotrem na kříži. Zvláštní zájem věnuje Lukáš též otázce majetku a chudoby. Chudí a ponížení jsou často předmětem Ježíšova slitování. Evangelium je hlášáno chudým (4,18), jim patří blahoslavenství (6,20). Chudí jsou nasyceni a bohatí posláni s prázdnou (1,53). Farizeové, kteří měli rádi peníze, se Ježíši posmívali (16,14). Otázce majetku a chudoby věnuje Lukáš pozornost též

v podobenstvích o dvou dlužnících (7,41-43), o bohatci a Lazarovi (16,19-51), o nepoctivém správci (16,1-9).

c/ Zájem o roli žen a dětí

Lukáš popisuje 13 ženských postav, které nejsou zmíněny nikde jinde. Ženy vystupují především v příbězích o narození a utrpení Kristově. Jediný Lukáš líčí dětství Jana Křtitele a Pána Ježíše. Třikrát se zmiňuje o rodině s jediným dítětem, kde Ježíš zasahuje svou mocí (7,12; 8,42; 9,38).

3/ Zvláštní důraz na modlitbu, dílo Ducha svatého a radost

Lukáš zaznamenává na devíti místech skutečnost, že se Pán Ježíš modlil. Ještě v Getsemane vyzývá své učedníky k modlitbám a sám se na kříži modlí za své nepřátele. Dvě podobenství vyzdvihují důležitost vytrvalosti na modlitbách (9,5n; 18,1-8).

Důraz na dílo Ducha svatého se objevuje již při Ježíšově početí, naplněn Duchem svatým byl veden na poušť a svoji službu konal v plnosti Ducha. Učedníkům je zaslíbeno vystrojení mocí z výsosti.

Lukášovo evangelium začíná i končí poselstvím o radosti. Výrazy veselit se, radost, se v evangeliu často objevují. Jsou zde zařazeny také oslavné písně : *Magnificat* (píseň Marie 1,46-55), *Benedictus* (píseň Zachariáše 1,67-79), *Gloria in excelsis* (píseň andělů 2,16), *Nunc dimittis* (Simeonova modlitba 2,28-32).

4/ Obsažnost a snaha o historickou přesnost

V této nejdelší novozákonní knize je příběh Pána Ježíše popsán v největší šíři od narození až po nanebevzetí. Spolu s knihou Skutků tvoří jednu čtvrtinu textu Nového zákona. Události jsou zasazeny do historického rámce (1,5; 2,1; 3,1-2). Snaha o přesné historické zaznamenání faktů se ještě výrazněji projevuje v knize Skutků, kde jsou popsány počátky a růst křesťanské církve.

5/ Apologetický zájem

Lukáš má zájem obhájit jinakost křesťanů v prostředí římské moci a helénistické kultury. Ježíš byl popraven v rozporu s římským právem. Jeho nevinnu třikrát při soudním procesu potvrzuje prokurátor Pilát (L 23,4.14.22) a jeho spravedlnost dosvědčuje i římský setník L 23,43). V knize Skutků je zdůrazňován přátelský vztah římských úředníků k Pavlovi (Sk 13,7.12; 19, 31; 26,30-32). Tento Lukášův apologetický zájem není projevem oportunismu, ale přesvědčení, že křesťanská víra je postoj, který odpovídá novému věku a problémům lidského odcizení v hříchu.

Skutky

Autor, datum a místo sepsání

Autorem je Lukáš, který knihu napsal pravděpodobně ke konci dvouletého Pavlova věznění v Římě v roce 62. Vychází se z toho, že zde není zmínka o ukončení Pavlova procesu, ani o zničení Jeruzaléma v roce 70. Také se zde neodráží situace pronásledování křesťanů po požáru Říma (r. 64 po Kr.) za Nerona.

Základní záměr

Základním záměrem knihy Skutků je podat hodnověrnou zprávu o prvních třech desetiletích dějin církve, o jejím geografickém rozšíření od Jeruzaléma až do Říma napříč národnostním, rasovým i náboženským bariérám. Podobně jako evangelium má dílo sloužit k upevnění víry a vzdělávání ve víře. Sleduje též apologetický zájem, když se snaží prokázat, že křesťanství není politicky nebezpečné pro Římskou říši.

Osnova

1. Úvod – vzkříšení, zaslíbení seslání Ducha, nanebevstoupení, doplnění apoštolského kruhu (kap. 1)
 2. Prvotní církev v Jeruzalémě (kap. 2- 7)
 3. Počátek misie mezi Samařany a pohany (kap. 8-12)
 4. Misijní cesty apoštola Pavla (kap. 13,1- 21,16)
 5. Pavel v Jeruzalémě, zatčení, pobyt ve vězení v Cesareji, obhajoby a svědectví, odvolání k císaři (kap. 21,17- 26,32)
 6. Pavel na cestě do Říma a v Římě (kap. 27-28)
- Základní osnova odpovídá zeměpisnému rozšíření církve, naznačeného v klíčovém verši: "*Budete mi svědkové v Jeruzalémě, i ve všem Judstvu i v Samaří a až do posledních končin země*" (1,8).
Knihu lze rozdělit též podle osobností, jež se v knize objevují. Petr: 1.-5. kapitola. Štěpán: 6.-7. kapitola. Filip, Barnabáš, Saul z Tarzu, Petr: 8.- 12. kapitola. Apoštol Pavel: 13.- 28. kapitola.

Obsah

Úvod – zjevování Vzkříšeného, zaslíbení Ducha, nanebevstoupení, doplnění apoštolského kruhu (kap. 1)

Vzkříšený Ježíš se 40 dní zjevoval svým učedníkům a vyučoval je o Božím království. Na jeho příkaz čekají v Jeruzalémě na seslání Ducha svatého, v jehož síle se stanou Ježíšovými svědky po celém světě. Po jeho nanebevzetí losem doplňují počet dvanácti apoštolů o Matěje.

Prvotní církev v Jeruzalémě (kap. 2- 7)

Starozákonní prorocká zaslíbení o seslání Ducha svatého v posledních dnech (Jl 3,1-5) se o letnicích naplňují a po Petrově kázání a výzvě k obrácení a křtu ve jménu Ježíše Krista vzniká v Jeruzalémě první křesťanský sbor.

Základní znaky církve naplněné Duchem svatým podle 2,42-47 jsou:

- 1/ Učící se církev – „vytrvale *poslouchali učení apoštolů*“. Pro dnešní církev je autorita apoštolského učení obsažena v novozákonních spisech.
- 2/ Milující církev – „byli *spolu*“ tj. vytvářeli úzké společenství (koinonia), v němž se společně dělili též o materiální potřeby.
- 3/ Uctívající církev – jejich společenství zahrnovalo též společná shromáždění, při nichž s radostí a upřímným srdcem „*lámali chléb a modlili se*“ a „*chválili Boha*“.
- 4/ Evangelizující církev – svědectví a zvěstování v divuplné moci přináší konkrétní ovoce: „*A Pán denně přidával k jejich společenství ty, které povolával ke spáse*“ (2,47).

Zmocnění Duchem svatým se projevilo nejen zázraky a divy, jako bylo uzdravení chromého od narození u chrámové brány (3,1-12) a mnoha dalších nemocných (5,12-16), ale i přísným potrestáním Ananiáše a Zafiry, kteří lhali apoštolům a tím i Duchu svatému (5,1-11). Ani soudy a vězení neodradí apoštoly od rozhodného zvěstování, že není v nikom jiném spásy než ve jménu Ježíše Krista (4,1-22; 5,17-42).

Pro překonání národnostních a rasových bariér při zvěstování evangelia hrála významnou roli skupina helénistů tj. Židů vyrostlých mezi Řeky a mluvících řecky. Z nich jeruzalémský sbor na návrh apoštolů zvolil sedm diakonů, kteří pečovali o sociální zabezpečení všech potřebných v jeruzalémském sboru. Jejich hlavním představitelem byl Štěpán, který jako první rozpoznal, že pro církev na místo autority Mojžíšova zákona a chrámu nastupuje sám vzkříšený Pán Ježíš Kristus (6,13-14). Jeho postoje jsou židovskou nejvyšší radou tak radikálně nepřijatelné, že je odsouzen k smrti a ukamenován. Stává se tak prvním mučedníkem a na jeruzalémskou církev dopadá kruté pronásledování, které bylo zřejmě předně zaměřeno na křesťany z řad helénistů, a mnozí prchají z Jeruzaléma.

Počátek misie mezi Samařany a pohany (kap. 8 -12)

Pronásledování křesťanů napomáhá dalšímu rozmachu církve, protože uprchlíci káží evangelium všude, kam přišli. Helénista Filip zvěstuje evangelium o Božím království a o Ježíši Kristu v Samaří a mnozí Samařané uvěřili a nechali se pokřtít. Apoštolé Petr a Jan přichází z Jeruzaléma a tím, že na Samařany vzkládají ruce a ti přijímají Ducha svatého je oficiálně potvrzeno, že také Samařané jsou skrze víru v Ježíše Krista přijati do Kristovy církve. Do té doby nepřekročitelná náboženská bariéra mezi Samařany a Židy v novém Božím lidu, církvi Kristově, padá. Filip posloužil k víře a pokřtil též etiopského dvořana, kterého Lukáš nepředstavuje jako prvního křesťana z pohanů, ale možná se jedná o prvního afrického křesťana černé pleti.

Duch svatý zjevuje apoštolu Petrovi skrze vidění, že si nesmí myslet, že styk s pohany znečišťuje a má jít do domu pohana Kornélia v Césareji a zvěstovat jemu domu a jeho přátelům evangelium, protože Ježíš je Pánem všech lidí. Ještě Petr nestačil dokončit své kázání a k úžasu bratří židovského původu sestoupil Duch svatý na pohany a byli pokřtěni ve jménu Ježíše Krista (10. kapitola). Po Petrově obhájení toho, co se stalo v Césareji, jeruzalémští věřící chválili Boha: *"Tak i pohany povolal Bůh k pokání, aby dosáhli života!"* (11,18).

Mezitím se velký pronásledovatel křesťanů farizeus Saul setkává před Damaškem se vzkříšeným Ježíšem a je povolán za apoštola Ježíše Krista nejen Židům, ale předně pohanům (9,1-31). Pro další dějiny církve je významnou událostí to, když helénističtí uprchlíci z Jeruzaléma původem z Kypru a z Kyrény *"začali po svém příchodu do Antiochie zvěstovat Pána Ježíše také pohanům"* (11, 20). Církev v Jeruzalémě posílá do Antiochie Barnabáše, který tamní Ježíšovy učedníky poprvé nazvané křesťany povzbuzuje, aby ve svém rozhodnutí setrvali (11,22-26). Sbor v syrské Antiochii se stal centrem křesťanské misie pohanů. Ani pronásledování krále Heroda Agrippy, který nechal mečem popravit apoštola Jakuba a uvěznil Petra, již nemohlo zabránit šíření slova Páně (12. kapitola).

Misijní cesty apoštola Pavla (13,1- 21,16)

První misijní cesta

Sbor v Antiochii na výslovný příkaz Ducha svatého odděluje Barnabáše a Saula k misijní službě. Spolu s pomocníkem Janem Markem se plavili na Kypr. Zde zvěštovali evangelium v hlavním městě Salamině a v Páfu došlo k duchovnímu střetnutí s kouzelníkem Elymasem a posloužili k víře místodržícímu Sergiovi Pavlovi. Z Páfu se plavili do maloasijského Perge v Pamfylii, kde se od nich oddělil Marek a vrátil se do Jeruzaléma.

Od této chvíle (13,15), kdy pronikají stále dál do pohanského prostředí, je Saul nazýván svým římským jménem Pavel a je jako vedoucí misijního týmu jmenován na prvním místě před Barnabášem. Podle své misijní strategie navštěvují významná městská centra a v tamních synagogách káží evangelium o naplnění Božích zaslíbení v Mesiáši Ježíši, kterého Bůh po jeho odsouzení v Jeruzalémě vzkřísil z mrtvých a v něm je zvěstováno odpuštění všech hříchů. Někteří z Židů a bohabojných (pohanů, kteří ctí jediného Boha) uvěří a stávají se učedníky. Židé, kteří neuvěřili evangeliu vyprovokují vzburu a Pavel a jeho tým musí později město opustit. Předtím však se apoštolé se svým zvěstováním evangelia obrací přímo k pohanům. Tento paradigmatický postup je podrobně popsán v Antiochii Pisidické, totéž však nastalo v Ikonii, v Lystře a Derben. V Lystře Pavel uzdraví chromého a apoštolé (kromě Pavla je tak nazván i Barnabáš) stěží zabrání knězi Diova chrámu, aby jim nezačali obětovat. Nevěřící Židé však strhli lid na svou stranu a ti Pavla kamenovali a poté, co si mysleli, že zemřel, vyvlekli jej z města. Pavel však později vstal a mohl dále misijně sloužit v Derbe. Na zpáteční cestě v nově založených sborech ustanovili starší a povzbuzovali učedníky, aby vytrvali ve víře. Po svém návratu do Antiochie *"shromáždili církev a vypravovali, co všechno skrze ně Bůh učinil a jak i pohanům otevřel dveře víry"* (11, 27).

Jeruzalémské jednání o křesťanech z pohanů (Tak zvaný "apoštolský koncil").

Úspěch první misijní cesty, kdy po rozbití dosavadních bariér se dokořán otevřely dveře víry v Krista pro pohany, aniž by od nich byla požadována obřízka, vedl k velkému napětí, když někteří

Židé z Judstva začali v Antiochii učit, že bez obřízky podle Mojžíšova zákona nemohou být pohané spaseni. Hrozilo nebezpečí rozdělení prvotní církve na dvě frakce, jedna s centrem v Jeruzalémě a druhá v Antiochii. Vážný spor a rozepří má rozhodnout jednání v Jeruzalémě za účasti apoštolů a starších. Pavel, Barnabáš a další bratři vyslaní z antiochenského sboru podávají zprávu o tom, jak Bůh otevřel pohanům dveře víry ke spasení na základě milosti bez nutnosti přijetí obřízky. Naopak někteří bratři s farizeů hájili postoj, že také pohané musí přijmout obřízku a zachovávat všechna přikázání Mojžíšova zákona. Když došlo k velké rozepří, závažné svědectví vydal Petr podáním zprávy o tom, co Bůh učinil při jeho službě pohanům v Kornéliově domě: *“Dal jim Ducha svatého tak jako nám a neučinil žádného rozdílu mezi námi a jimi, protože jejich srdce očistil vírou. Proč tedy nyní pokoušíte Boha a chcete vložit na učedníky břemeno, které nemohli unést ani naši otcové ani my! Věříme přece, že jsme stejně jako oni spaseni milostí Pána Ježíše”* (15,8-11). Jakub, rodný bratr Páně, který měl v jeruzalémském sboru velkou autoritu, podal návrh, který byl přijat jako společné rozhodnutí Ducha svatého a všech zúčastněných. Pohané, kteří se obracejí k Bohu nesmí být nuceni k obřízce či jiným povinnostem, kromě těch, které jsou nutné: *“Zdržujte se všeho, co bylo obětováno modlám, také krve, pak masa zvířat, která nebyla zbavena krve, a konečně smilstva”* (15,29). Jmenovaná omezení se zřejmě týkala situací, kdy pohané společně stolovali s židy (Srovnej 1 K 8. kapitola, Ko 2,16). V Antiochii byl dopis o rozhodnutí jeruzalémského jednání přijat s velkou radostí a hrozící rozdělení církve bylo zažehnáno. Na tzv. “apoštolském koncilu” tak pod vedením Ducha svatého došlo k zásadnímu rozhodnutí, které umožnilo novou epochu v dějinách církve a její rozšíření do všech končin světa. Církev již nemůže být považována za jednu ze skupin uvnitř židovstva, ale je univerzálním společenstvím Božího lidu, v němž nachází své plnoprávné postavení vedle Židů též příslušníci všech ostatních národů.

Druhá misijní cesta

Pro neshodu ve věci, zda mají vzít na druhou misijní cestu také Jana Marka, si jej Barnabáš vzal s sebou a plavil se na Kypr a Pavel si vybral za spolupracovníka Silase a vydal se do míst, kde na první misijní cestě založil sbory a posiloval tamní věřící. Duch svatý jim zabránil zvěstovat evangelium v římské provincii Asii a v Bithynii a v Troadě na pokyn nočního vidění se rozhodli jít do Makedonie.

Ve Filipech, kde zřejmě nebyla synagoga, ale pouze místo, kde se scházely ženy k modlitbám, otevřel pro evangelium Pán srdce Lydie, obchodnice s purpurem, která se stala první křesťankou na evropském kontinentě a byla pokřtěna spolu s těmi, kteří byli v jejím domě. Po vyhnání zlého ducha z mladé otrokyně, která předpovídáním budoucnosti přinášela svým pánům mnohý zisk, jsou Pavel a Silas obžalováni, zbičováni a uvrženi do vězení. Zde se modlili a zpěvem oslavovali Boha a po nastalém zemětřesení nevyužili příležitosti k útěku, ale posloužili žaláříkovi a celé jeho rodině k víře v Pána Ježíše.

V Tesalonice a Beroi Pavel káže v synagoze a mnozí Židé uvěřili, Ježíš je Mesiáš a spolu s nimi i mnozí bohabojní Řekové, kteří již ctili jediného Boha. V Aténách mluvil nejen v synagóze, ale také i na náměstí a na Areopágu. Velmi jej znepokojovalo modlářství tohoto města a když našel oltář s nápisem “Neznámému bohu”, zvěstuje jim dosud neznámého Boha, který učinil tento svět a dal život všem lidem, avšak nebydlí v chrámech vystavěných lidmi a volá všechny lidi, aby litovali své dosavadní neznámosti a obrátili se k němu, protože bude soudit celý svět skrze toho, kterého vzkřísil z mrtvých. Mnozí se Pavlovu poselství začali vysmívat a pouze někteří uvěřili a připojili se k němu. V Korintě kázal Pavel po řadu sobot v synagoze a *“dokazoval židům, že Ježíš je zaslíbený Mesiáš”* (18,5). Pro odpor židů odchází ze synagogy a rok a půl káže v sousedním domě pohana Tita Justa. Mnozí v tomto městě uvěřili a dali se pokřtít, mezi nimi i .představený synagogy Krispus a manželé Akvila a Priscilla, kteří měli stejné řemeslo jako Pavel – dělali stany – a u nichž bydlel a pracoval s nim. Poté se krátce zastavil v Efezu a odtud odplul do Cesareje a přes Jeruzalém se vydal do Syrské Antiochie.

Třetí misijní cesta

Při této cestě prochází Pavel galátskou krajinu a posiluje učedníky ve sborech, které založil již na první misijní cestě. Centrem jeho působení se však stává Efez, hlavní město římské provincie Asie a jedno z největších měst římské říše. Zde se setkává se skupinou učedníků Jana Křtitele, kteří znali pouze Janův křest, ale nikdy neslyšeli o seslání Ducha svatého. Byli tedy mnohem méně informováni než Appolos, vzdělaný Žid z Alexandrie, který působil v Efezu před Pavlovým příchodem a byl Priscillou a Akvilou důkladněji poučen o Boží cestě. Když jim Pavel zvěstoval Ježíše, uvěřili v něj, přijali křest a Ducha svatého. Po tři měsíce Pavel kázal v synagoze a přesvědčoval lidi o království Božím a když se někteří Židé postavili proti jeho působení, mluvil denně v přednáškové síni filozofa jménem Tyrannos. Výsledkem Pavlova dvou a půl letého působení v Efezu, které bylo spojeno i s konáním Božích neobvyklých mocných činů bylo to, že obyvatelé celé provincie Asie Židé i pohané mohli slyšet slovo Páně a mnozí z nich uvěřili a ti, kteří se zabývali magií veřejně spálili své knihy. Demétrius, zlatník a výrobce stříbrných napodobenin Artemidina chrámu se cítil ohrožen ve svých výdělcích a zosnoval spolu s dalšími pobouření v Efezu. Ve velkém místním divadle s kapacitou 24 000 lidí se konala bouřlivá demonstrace zaměřená proti Pavlovu působení a vyvyšující efezskou bohyni Artemis.

Pavel se svými spolupracovníky opustil Efez a na předcházející pokyn Ducha svatého se rozhodl, že půjde přes Makedonii a Acháju do Jeruzaléma a poté také do Říma (19, 21). V Makedonii povzbuzoval věřící ve sborech, které založil na své druhé misijní cestě a obdobně si zřejmě počínal i v Řecku (lidový název pro Acháju), kde strávil tři měsíce. Na zpáteční cestě do Jeruzaléma zvěstuje evangelium též v Troadě, kde vzkřísil mladíka Eutycha, který během Pavlovo kázání usnul a spadl z třetího poschodí. Do Milétu si nechá zavolat starší efezského sboru. Připomíná jim model své služby v Efezu a vyzývá je k tomu, aby také oni jako pastýři pečovali o Boží církev. Sděluje jim, že mu Duch svatý oznamuje, že jej čeká vězení a již se s nimi nesetká. Na další cestě do Jeruzaléma je učedníky z vnuknutí Ducha varován v Milétu i prorokem Agabem v Cesareji varován, že bude v Jeruzalémě zatčen. Pavel je však ochoten pro jméno Pána Ježíše i zemřít.

Pavel v Jeruzalémě, zatčení, pobyt ve vězení v Cesareji, obhajoba a svědectví, odvolání k císaři, plavba do Říma a pobyt v Římě.

V Jeruzalémě se Pavel setkává s Jakubem a staršími sboru a na jejich návrh, aby rozptýlil obavy tisíců židokřesťanů, kteří jsou nadšenými zastánci Zákona, je ochoten podstoupit v chrámě očištný obřad a zaplatit v chrámě za čtyři nazarejské muže předepsaný obnos. Židé z provincie Asie jej však vyvlekli z chrámu pod záminkou, že do něj uvedl pohana a Pavlovi před lynčováním zachrání život velitel římské posádky tím, že ho zatkł a dovedl pod vojenskou ochranou do pevnosti.

Celých sedm kapitol pak podrobně líčí apoštola Pavla, který využívá dobu svého uvěznění a všech možností obhajoby k vydávání svědectví o Ježíši Kristu. Činí tak hned po svém zatčení tváří v tvář sročenému davu, poté před velekněžími a celou veleradou, ve vězení v Cesareji před místodržitelem Félíxem a Festem a před králem Herodesem Agrippou II. Odvolává se k císaři do Říma, aby i zde mohl vydat svědectví. Je statečným Kristovým svědkem během zuřící vichřice při plavbě do Říma. Na ostrově Malta, kde mu neublíží ani uštknutí jedovatým hadem, uzdraví otce správce ostrova Publia a mnohé další. Celé dva roky v najatém bytě v Římě „přijímal všechny, kdo za ním přišli, zvěstoval Boží království a učil všemu o Pánu Ježíši Kristu bez bázně a bez překážek“ (28,30). Naplňuje se Pavlovo slovo z jeho posledního listu napsaného zřejmě z římského vězení: „Pro ně snáším utrpení a dokonce pouta jako zločinec. Ale Boží slovo není spoutáno“ (2Tm 2,9).

Jako byl Ježíš falešně obviněn svými soukmenovci, zatčen, třikrát zástupcem římské moci označen za nevinného a přesto popraven, obdobný úděl prožívá i jeho apoštol Pavel. I když se někteří Židé ještě i v Římě postavili proti Pavlovu poselství evangelia, poslední slovo tohoto vzácného Kristova svědka je plné naděje: „Tato Boží spása byla poslána pohanům. A oni ji přijmou“ (28,28).

Klíčový výrok

“Dostanete sílu Ducha svatého, který na vás sestoupí, a budete mi svědky v Jeruzalémě a v celém Judsku, Samařsku a až na sám konec země” (Sk 1,8).

Teologické poselství a důrazy

1/ Popisem historického založení církve a jejího úžasného rozmachu Lukáš ukazuje, že církev je vyvrcholením biblických dějin spásy, když skrze zmocnění Duchem svatým je Boží spasení přijímáno také pohanskými národy až na sám konec země.

Postupně se církev vymaňuje z úzce židovské orientace ke Kristem zamýšlenému univerzálnímu poslání uprostřed všech národů. Rozhodující role při otevření se církve svému poslání náleží apoštolu Petrovi a zvláště apoštolu pohanů Pavlovi. Lukáš zřejmě rozhodujícím způsobem přispěl k tomu, že Pavlovy spisy získaly v prvotní církvi jedinečné postavení.

2/ Při popisu kázání a života v prvotní církvi je položen velký důraz na moc Kristova vzkříšení, která se projevuje skrze Ducha svatého.

Skutky popisují v první řadě dílo Ducha svatého, které koná skrze své apoštoly a další Kristovi svědky. Co Ježíš konal během svého pozemského působení, to nyní koná v Duchu svatém skrze svoji církev.

Janovo evangelium

Autor

Autorem je v evangeliu označen "učedník, kterého Ježíš miloval" (21,20.24; 20,2; 19,26; 13,23). Svědectví církevních otců počínaje od Eirénaia označují za autora apoštola Jana, syna Zebedeova. Jeho matkou byla Salome, pravděpodobně sestra Ježíšovy matky (Mt 27,56; Mk 15,40). Otec Zebedeus a synové Jakub a Jan byli rybáři u jezera Genezaretského. Jedná se o zámožnější rodinu, protože měla pomocníky (Mk 1,19-20). Jan spolu se svým bratrem Jakubem byli Ježíšem nazváni Boanerges, synové hromu (Mk 3,17; Lk 9,52-56). Jan patřil spolu s Petrem a Jakubem do úzkého kruhu kolem Ježíše. Při poslední večeři zaujímal přednostní místo po jeho boku (J 13,23). Byl svědkem Ježíšova odsouzení i popravy. V apoštolské církvi spolu s Petrem získal velký vliv (Ga 2,9). Protože mocně zvěstoval Boží lásku, je nazýván apoštolem lásky. Podle církevní tradice zemřel ve vysokém věku ke konci prvního století v Efezu.

Autor Janova evangelia je dobře obeznámen se židovskými zvyky a historií. Zná dobře topografii Jeruzaléma. Archeology byl nalezen rybník Bethesda (5,2) a místo zvané „Na dláždění“ (19,13), jež známe jen na základě jeho spisu. Mnohé detaily ve vypravování naznačují, že je zaznamenává očitý svědek (12,3). I když to většina moderních badatelů popírá, společně s D. A. Carsonem, L. Morrisem a dalšími badateli jsme toho názoru, že autorem čtvrtého evangelia je Jan, syn Zebedeův.

Původní adresáti, datum a místo sepsání

Myšlenkové pozadí Janova evangelia vychází z židovství. Autor zná dobře Septuagintu a helénistické kulturní prostředí. Původními adresáty jsou zřejmě Židé z diaspory, ale spis je určen nejširšímu publiku, o čemž svědčí překládání hebrejských a aramejských slov (5,2; 19,13.17) a vysvětlování židovských zvyků (19,40). Část textu je zaznamenána na Rylandově papyru z doby kolem roku 125 po Kr. Obvykle se předpokládá, že evangelium bylo sepsáno v 90. letech prvního století v maloasijském Efezu.

Základní záměr a styl psaní

Stručnou a výstižnou formulaci základního záměru nacházíme v 20,30-31: „*Ještě mnoho jiných znamení učinil Ježíš před očima učedníků, a ta nejsou zapsána v této knize. Tato však zapsána jsou, abyste věřili („uvěřili“ Studijní překlad a NBK v souladu s některými rukopisy), že Ježíš je Kristus, Syn Boží, a abyste věřice měli život v jeho jménu.*“ Dílo povzbuzuje čtenáře k víře, že Ježíš je Kristus (tj. Mesiáš) a Boží syn, aby tak získali věčný život. Jedná se o evangelizační

dokument, který má též napomáhat dalšímu duchovnímu budování věřících a je výbornou zbraní proti nebezpečí gnosticizmu.

Dílo je psáno dobrou řečtinou, ve které lze rozpoznat silné semitské vlivy. Mateřským jazykem autora byla zřejmě aramejščina. Styl psaní je prostý, slovní zásoba omezená, věty jsou často spojovány spojkou „a“, slova a slovní spojení se opakují. Janův styl je však tak působivý a osobitý, že i z jednoho či dvou veršů lze poznat jejich původ. Luther napsal: "Nikdy ve svém životě jsem nečetl knihu psanou prostšími slovy než je tato, a přesto slova jsou nevystižitelná."

Na rozdíl od synoptických evangelií, které z Ježíšových kázání či vyučování obsahují spíše sbírku výroků, kruhové rozvíjení myšlenek v Ježíšových promluvách odpovídá orientálnímu stylu a vybízí k meditativnímu zamyšlení.

Dualistické kontrasty pojmů jako světlo-tma (1,5; 3,19), pravda-lež (8,44 n.), duch-tělo (3,6; 6,63), dole-nahoře (3,13.31; 8,23), zemský-nebeský (3,12) nejsou dokladem helénistického a gnostického pozadí Janova evangelia, neboť je nacházíme též v židovských kumránských spisech. Obdobně jako v Kumránu není Janův dualismus fyzický, ale monoteistický, etický a eschatologický a je vyjádřením napětí mezi Bohem a hříšným světem (J 3,16).

Vztah k synoptickým evangeliím

Není jisté, zda Jan znal znění synoptických evangelií, ale měl k dispozici spolehlivou historickou na synoptických nezávislou tradici o Ježíšových slovech a skutcích. Někteří vykladači hovoří o pramenu obsahujícím zázračná znamení, pramenu Ježíšových rozprav, pramenu pašijního příběhu a o závěrečném zpracování textu redaktorem. Janovo evangelium však vykazuje rysy literární jednoty (Ježíšovy skutky a rozmluvy jsou často nerozlučně vzájemně propojeny) i závěrečné redakční aktivity. Můžeme si to představit tak, že milovaný učedník vydával nejprve ústní svědectví o Ježíšových skutcích a slovech, smrti a vzkříšení a poté vytvořil psanou verzi evangelia, která byla po jeho smrti redakčně zpracována a případně doplněna. Čtvrté evangelium doplňuje a dovršuje biblickou prezentaci Ježíšova života.

Materiál tradice o Ježíši, který mají všechna evangelia:

Všechna evangelia vypráví o Janu Křtiteli, povolání učedníků, nasycení pěti tisíců, plavbě po jezeře, vyznání Petrově, vjezdu do Jeruzaléma, poslední večeři, ukřižování a vzkříšení.

Pouze u Jana nacházíme tradici o počáteční službě Pána Ježíše v Judsku včetně divu v Káni, setkání Ježíše s Nikodémem a samařskou ženou, uzdravení chromého a slepého muže v Jeruzalémě, vzkříšení Lazara, umývání nohou učedníků, vyučování učedníků v posledním dnu před ukřižováním a některé specifické části z pašijního příběhu.

Jan nezmiňuje narození z panny, křest, pokušení a proměnění Pána Ježíše. Vymítání démonů, uzdravení malomocných, podobenství, ustanovení poslední Večeře, zápas v Getsemane, nanebevzetí.

Zásadní rozdíly jsou též ve způsobu podání. Jan má méně narativních (vyprávěcích) částí a více obsáhlých Ježíšových výkladů. Úvod je filosofičtější než u synoptiků. Tématem Ježíšových rozhovorů nejsou etické principy jeho království, ale jeho vlastní osobnost a význam víry v něho.

Synoptikové

podrobněji popisují Ježíšovu
činnost na severu v Galilei,
kladou důraz na poselství o
království,
Syn Davidův, Syn člověka
pozemský příběh
stručné výroky, podobenství
málo komentáře autora
velikonoce zmíněny jednou

Jan

soustředuje se více na službu v Judstvu

důraz na Ježíšovu osobu - "Já jsem..."

Syn Boží
nebeský význam
dlouhé rozmluvy
hlubší teologická reflexe autora
velikonoce zmíněny nejméně třikrát

Osnova

1. Ježíš se zjevuje světu skrze znamení a svědectví (1,1-12,50)
2. Ježíš se zjevuje učedníkům (13,1-17,26)
3. Ježíšovo oslavení (18,1-21,25)

Obsah

Strukturálním jádrem a centrem první poloviny Janova evangelia jsou Ježíšova zázračná znamení a svědectví, vrcholící sedmi mocnými prohlášeními „Já jsem“.

Sedm zázračných znamení ilustruje jeho moc a potvrzuje jeho božství

Proměnění vody ve víno (2,1-11), uzdravení syna královského služebníka (4,46-54), uzdravení u rybníka Bethesdy (5,1-9), nasycení pěti tisíců (6,1-14), chůze po moři (6,16-21), uzdravení slepého (9,1-12), vzkříšení Lazara (11,1-46). Základem těchto znamení je inkarnace věčného Božího Syna, jež umožňuje, že materiální skutečnost se může stát nositelem duchovního významu.

Ježíš zjevuje svou identitu světu s neslychanou autoritou sedmi mocnými prohlášeními ἐγώ εἰμι „Já jsem“, které jsou svědectvím o jeho božství.

Slovní obrat ἐγώ εἰμι „Já jsem“ nacházíme na řadě míst v Izaiášovi jako septuagintní překlad sebeidentifikace Hospodina, jež zní v hebrejštině אֲנִי יְהוָה „Já jsem Hospodin“ (Iz 45,8.18;19; 48,17; 61,8).

"Já jsem chléb života; kdo přichází ke mně, nikdy nebude hladovět, a kdo věří ve mně, nikdy nebude žíznit" (6,35).

"Já jsem světlo světa; kdo mě následuje, nebude chodit ve tmě, ale bude mít světlo života" (8,12).

"Amen, amen, pravím vám, já jsem dveře pro ovce... Kdo vejde skrze mne, bude zachráněn, bude vcházet i vycházet a nalezne pastvu" (10,7 a 9).

„Já jsem dobrý pastýř. Dobrý pastýř položí svůj život za ovce“ (J 10,11).

"Já jsem vzkříšení i život. Kdo věří ve mne, i kdyby umřel, bude žít" (11,25),

"Já jsem ta cesta, pravda i život. Nikdo nepřichází k Otci než skrze mne" (14,6).

"Já jsem pravý vinný kmen a můj Otec je vinař" (15,1).

Všechny přívlastky jsou různými variacemi na téma dárce života. Absolutní „Já jsem“ bez přívlastku nacházíme v 8,58 a 18,5-8.

Ježíš se zjevuje světu skrze znamení a svědectví (1,1-12,50)

Prolog 1,1-17

Zde je stručně shrnut celý příběh Ježíše Krista. Začíná úžasným svědectvím o tom, že byl jako božské Slovo věčně u Boha (preexistence). Skrze ně bylo všechno stvořeno a v něm je zdroj života, světla, plnost milosti a pravdy. Slovo se stalo tělem (inkarnace) a při jeho pobývání na zemi bylo možné vidět slávu jednorozeného Syna Božího. Svět ho nepřijal, ale těm, kteří v něj uvěřili, dal moc stát se Božími dětmi. Jsou zde uvedena klíčová témata a pojmy (život, světlo, tma, svědectví, víra, narození z Boha, poslání, sláva, Otec, Syn).

Svědectví Jana Křtitele a povolání Ježíšových učedníků (1,18-51)

Janovým posláním bylo být hlasem vydávajícím svědectví o tom, že Ježíš je Beránek Boží, snímající hříchy světa a Syn Boží, který křtí Duchem svatým. Ježíš si povolává první čtyři učedníky (Ondřeje, Petra, Filipa a Natanaele).

První znamení v Káni Galilejské proměňující vodu ve víno a svědectví o možnosti proměny starých pořádků i konkrétních lidí (2,1-4,42)

Proměnění vody určené pro židovské kultické očišťování ve víno ukazuje k tomu, že staré způsoby Izraele jsou nahrazeny přítomností Božího království, jehož novost působí jako proměna vody ve víno. Ježíšovo očištění chrámu prorocky ukazuje k tomu, že chrám bude zbořen a Ježíš nahrazuje

chrám jako místo Boží přítomnosti a zjevení. Ježíšova rozmluva s učeným Nikodémem, členem židovské rady je šokujícím poselstvím o nutnosti a možnosti duchovního znovuzrození. Tuto radikální životní proměnu prožívá samařská žena a mnoho dalších Samařanů, kteří uvěřili v Ježíše jako Mesiáše a Spasitele světa.

Uzdravení syna královského služebníka a ochrnutého u rybníka Bethesda (druhé a třetí znamení) a svědectví o moci Synova poslání (4,43- 5,47)

Ačkoliv Ježíš je skeptický vůči víře založené na zázračných znameních, uzdravuje mocí svého slova oba nemocné a vydává svědectví o tom, že mocné slovo i činy se dějí v pověření jeho nebeského Otce. Sám ze sebe nemluví a nekoná nic, protože chce ve všem naplnit vůli svého Otce.

Nasycení pěti tisíců, Ježíš kráčí po moři (čtvrté a páté znamení) a svědectví o Ježíši jako chlebu života, světla světa a dárce pravé svobody (6,1-8,59).

Ježíš zázračným způsobem nasycuje zástup pěti tisíců lidí a ti jej chtějí jako zaslíbeného Proroka a Mesiáše provolat králem. Jedná se však o symbol duchovního nasycení, které je postaveno do kontrastu s jedením many na poušti, které podporovalo jen fyzický život. Ježíš je dárce chleba života a sám je živým chlebem, který sestoupil z nebe. Kdo v něj věří („*kdo jí mé tělo a pije mou krev*“ 6,56) má život věčný. Při vystoupení o slavnosti stánků Ježíš navazuje na ceremoniál přinášení vody džbánu s vodou k oltáři na chrámovém nádvoří a na slavnostní osvětlení chrámu. Mocným hlasem nabízí žíznivým dar živé vody, jímž je Duch, kterého přijmou ti, kdo v něj uvěří. Sám o sobě vydává svědectví: „*Já jsem světlem světa; kdo mne následuje, nebude chodit ve tmě, ale bude mít světlo života*“ (8,12). Židům, kteří mu uvěřili, dává příslib pravé svobody: „*Zůstanete-li v mém slovu, jste opravdu mými učedníky. Poznáte pravdu a pravda vás učiní svobodnými*“ (8,31-32). Pravým potomkem Abrahamovým je pouze ten, kdo ve víře rozpoznává, že Ježíš mluví pravdu a koná skutky nebeského Otce.

Uzdravení slepého od narození (šesté znamení) a podstata duchovní slepoty, jímž je nerozpoznání Ježíše jako dobrého pastýře (9,1- 10,42).

Příběh o uzdravení slepého ukazuje, že nemoc nebyla potrestáním za hřích jeho či jeho rodičů, ale je pátým zázračným znamením v Janově evangeliu, v němž se projevuje Boží moc a uzdravený muž postupně přichází k rozpoznání Ježíše jako člověka od Boha, proroka a mocného Syna člověka. V další rozmluvě používá Ježíš obrazu dobrého pastýře, který pro záchranu života svých ovcí je ochoten položit svůj vlastní život. Je též branou, jíž se vchází do ovčince, který patří nebeskému Otci.

Vzkříšení Lazara a rozhodnutí židovské rady Ježíše zabít (11. kapitola)

Vyvrcholením Ježíšových zázračných znamení je vzkříšení Lazara z mrtvých, které je mocným svědectvím toho, že kdo věří v Ježíše, bude vzkříšen a žít věčně. Mnozí z Židů v něho uvěřilo, což vyvolalo velkou nevoli jejich vedoucích představitelů. Velekněz Kaifáš pronesl nevědomky prorockví o Ježíšově smrti a jejím dalekosáhlém významu když prohlásil, že bude lépe, „*aby jeden člověk zemřel za lid, než aby zahynul celý národ*“ (11,50). Rozsudek smrti nad Ježíšem je tehdejšími židovskými autoritami již vyneseno a hledá se jen vhodná příležitost k jeho zatčení.

V Betánii je Ježíš pomazán k pohřbu, přijíždí do Jeruzaléma jako král a předpovídá své utrpení a vyvýšení (12. kapitola).

Lazar je přítomen večeři, kterou Ježíši připravila Marta a její sestra Maria pomazává Ježíše k jeho pohřbu. Ježíš přijíždějící do Jeruzaléma na oslátku je vítán mnohými velikonočními poutníky jako Hospodinem požehnaný král. On však předpovídá zástupu, že přišla hodina jeho oslavení, kdy jako pšeničné zrno bude muset zemřít, aby mohlo vydat mnohý užitek. Naznačil, že smrt vyvýšením na kříž bude znamenat, že všechny věřící v něj přitáhne k sobě v slávu Otcovu (12,27-34).

Ježíš se zjevuje učedníkům (13,1-17,26)

Umývání nohou učedníkům při poslední večeři a označení zrádce (13. kapitola)

Ježíš se nyní plně věnuje svým učedníkům. Je si vědom toho, že Otec mu dal vše do rukou a tak jimi umývá nohy svých učedníků. Tím jim dal příklad, jak si mají vzájemně v pokoře sloužit. Současně je upozorní, že jeden z těch, jimž umyl nohy, jej zradí a podáním skývy chleba ho identifikuje.

Vyučování na rozloučenou (13,31-16,33)

Ježíš mluví o své nastávající smrti jako o svém oslavení a tím i oslavení Boha (13,31-32). Připravuje učedníky na čas, kdy již s nimi nebude fyzicky, protože odejde k nebeskému Otci, kde jim připraví věčné přibytky. Znakem, podle kterého je bude možné rozpoznat je to, že se podle jeho nového přikázání milují tak, jako on je miloval. Budou činit dokonce větší skutky, než činil sám, protože Otec odpoví na jejich prosby v Ježíšově jménu. Na místo své fyzické přítomnosti jim zaslubuje „jiného Přimluvce“ Ducha pravdy, skrze něhož jim bude přítomen. Přimluvce, Duch svatý je naučí všemu a připomene jim vše, co je Ježíš vyučoval. Bude jim vydávat svědectví o Ježíši a celým svým působením oslaví Ježíše, protože vše co zvěstuje, přijme od Ježíše. Zmocní učedníky, aby i oni vydávali svědectví o Ježíši a jím zmocnění budou učedníci vydávat svědectví světu o tom, v čem je hřích, spravedlnost a soud.

Obstát v nepřátelství a nenávisti ze strany světa, plnit své poslání a nést ovoce mohou učedníci pouze tehdy, pokud budou jako ratolesti zůstat ve vinném kmeni, jímž je on sám. Zůstat v něm znamená být poslušný jeho přikázání lásky (15. kap.). Pokud nezůstanou ve spojení s vinným kmenem, budou odříznuty a spáleny.

Ježíšova modlitba za učedníky (kap. 17)

Ježíš je si vědom toho, že svým životem naplnil své poslání a oslavil Otce. Svým učedníkům dal život věčný, který je v tom, že poznají jediného pravého Boha a toho, kterého jim poslal, Ježíše Krista. Tato nejdelší modlitba v Novém zákoně bývá nazývána velekněžská, protože Ježíš se jako velekněz přimlouvá u svého Otce za své učedníky. Modlí se za jejich posvěcení pravdou, jímž je Boží slovo, aby byli zachováni od zlého. Prosí o takovou jednotu mezi nimi navzájem, jaká je mezi Otcem a Synem, aby byli v Něm a v nich byla láska a on sám byl v nich. Jen tak budou moci být zachováni, mít plnost radosti a naplnit své poslání v tomto světě.

Ježíšovo oslavení (18,1-21,25)

Soudní proces a ukřižování (18. - 19. kapitola)

Jidáš znal místo, kde Ježíš se svými učedníky často býval a Ježíš také při zatčení identifikuje svou osobu formulí „Já jsem“ (Studijní překlad 18,5 a 6). Když se s takovou autoritou nepřímým způsobem identifikuje s Bohem, vojáci couvli a padají na zem. Ježíš odmítá Petrovo tasení meče. Ježíš se nechá spoutat, protože je připraven pít „kalich“, který mu dal Otec. Nejprve je vyslýchán před Annášem a poté je poslán k veleknězi Kaifášovi. Mezitím Petr u ohně třikrát zapřel, že je Ježíšovým učedníkem. Zásadní místo v pašijním příběhu v janovském podání zaujímá soudní jednání před římským místodržitelem Pilátem. Na přímou otázku, zda je židovský král se Ježíš přiznává ke svému královskému majestátu, který však vysvětluje ne v politickém smyslu, jak je chápán v tomto světě, ale v mesiášském pojetí toho, kdo přišel na svět, aby vydal svědectví pravdě. Politik Pilát nechápe co je pravda a zřejmě se o ní ani nezajímá. Třikrát žalujícím Židům oznamuje, že na Ježíši žádnou vinu nenalézá. Ustoupí však jejich tlaku, když mu pohrozí, že v případě propuštění Ježíše tím prokáže, že není přítel císařův. Ježíše vydá k ukřižování a na jeho kříž nechá napsat hebrejsky, latinsky a řecky důvod jeho odsouzení: Ježíš Nazaretský, král židovský. Ježíš ještě na kříži pečuje o svou matku a umírá jako král s majestátním vědomím, že jeho poslání je dokonáno.

Prázdný hrob, zjevení Vzkříšeného a pověření učedníků (20. - 21. kapitola)

Marie Magdalská, Šimon Petr a učedník, kterého Ježíš miloval, nachází prázdný hrob a poté se jim i dalším učedníkům zjevuje vzkříšený Ježíš, obdařuje je pokojem a pověřuje je, aby přijali Ducha svatého a odpouštěli hříchy. Také pochybnosti Tomáše jsou odstraněny a z jeho úst zaznívá nejhlubší vyznání víry: „*Můj Pán a můj Bůh*“ (20,28). Vzkříšený Ježíš zjevuje svým učedníkům při zázračném rybolovu v Galileji svou slávu (tento příběh je možné chápat i jako další z Ježíšových zázračných znamení) a po trojím vyznání Petrovy lásky k Ježíši jej třikrát pověřuje k pastýřskému poslání.

Klíčový text

„*Tato [znamení] však zapsána jsou, abyste věřili, že Ježíš je Kristus, Syn Boží, a abyste věřice měli život v jeho jménu*“ (J 20,31).

Teologické poselství a důrazy

1/ Hlavním důrazem Jana jako teologa a interpreta historické tradice o Ježíši je zjevení slávy Syna Božího Ježíše Krista.

Ježíš byl Otcem poslán z nebe na tuto zem a svými skutky (zázračná znamení) a svědectvím završenými smrtí na kříži a vzkříšením oslavil svého Otce a otevřel cestu k věčnému životu všem, kdo v něj věří. Ze všech novozákonních spisů je zde nejzřetelněji zdůrazněno jeho božství. „*A to Slovo byl Bůh.*“ (1,1) „*Já a Otec jedno jsme.*“ (10,30) „*Prve, nežli Abraham byl, já jsem.*“ (8,58) „*Kdo vidí mne, vidí Otce.*“ (14,9) „*Můj Pán a můj Bůh.*“ (20,28). Současně žádné jiné evangelium nekreslí Ježíše tak nám lidsky blízkého. Je unavený a žíznivý (4,6-7; 19,28-29), pláče (11, 35).

Evangelista a teolog Jan **svým důrazem na božskou i lidskou stránku podstaty Ježíšovy osoby** významným způsobem pomohl nejen církvi ve své době, ale i v pozdějších christologických zápasech, kdy bylo třeba čelit herezím popírajícím božskou či lidskou stránku osoby Ježíše Krista a formulovat vyvážené pravověrného vyznání: Ježíš Kristus je pravý Bůh a pravý člověk.

2/ Janova soteriologie (učení o spáse) je univerzální, týká se všech národů.

Samařané vyznávají: „*Víme, že toto je opravdu Spasitel světa*“ (4,42). Svědčí o tom i text, který bývá nazýván srdcem evangelia: „*Neboť Bůh tak miloval svět, že dal svého jediného Syna, aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl život věčný*“ (3,16). Základem spasení je zástupná smrt Ježíše Krista na kříži. „*Hle, beránek Boží, který snímá hřích světa*“ (1,29). „*A chléb, který já dám, je mé tělo, dané za život světa*“ (6,51c). Spasení přijímáme skrze víru. „*Amen, amen, pravím vám, kdo věří, má život věčný*“ (J 6,47). Slovo věřit se objevuje osmadesátkrát. Znamená přiznat se ke Kristu a odevzdat se mu. Věřit v Krista znamená přijmout Krista (1,12) a učinit ho částí svého života, „*být v Kristu*“, „*zůstat v Kristu*“ a „*nést ovoce*“. Bůh se zjevuje skrze Ježíšovy skutky (zázračná znamení) a svědectví, víra je lidskou reakcí, již přijímáme spasení. Co člověk spasením získává je často u Jana často vyjádřeno pojmem „*život*“, „*věčný život*“. Je to život nové kvality, růst v poznání Boha a Krista (17,3).

3/ Janovo evangelium klade důraz na přítomnou eschatologii, ale nechybí ani nadějný výhled do budoucnosti.

Přítomnost eschatologického života je u něho zdůrazněna nejvíce ze všech novozákonních spisů. „*Kdo slyší mé slovo a věří tomu, který mě poslal, má život věčný a nepodléhá soudu, ale přešel již ze smrti do života. Amen, amen, pravím vám, přichází hodina, ano, už je tu, kdy mrtví uslyší hlas Božího Syna, a kteří uslyší, budou žít.*“ (5,24-25). Z budoucích událostí ještě očekáváme tělesné vzkříšení z mrtvých (6,40), poslední soud (5,28-29) a budoucí Ježíšův příchod (21,22).

4/ Janovo evangelium podtrhuje osobní pastýřský vztah Ježíšův k lidem

Je zaznamenáno 27 jeho rozhovorů, některé z nich velmi obsáhle. Popisuje i duchovní růst některých osobností - Nikodéma (3,1-15; 7,50-52; 19,39), Filipa (1,43-46; 6,7 12,20-22; 14,8-9),

Tomáše (11,16; 14,5; 20,24-29), Marty a Marie (11. kapitola) a Šimona Petra (1,40-42; 6,68; 13,6-10.36-38; 18,10-27; 20, 1-10; 21. kapitola).

Pavel a jeho dopisy

Apoštola Pavla je možné považovat za Božího služebníka, který má mezi novozákonními autory klíčové postavení. Z 21 novozákonních epištol 13 nese jeho jméno. Jeho židovské jméno bylo Saul. Tak je jmenován na počátku v knize Skutků. Od Sk 13,9 se o něm hovoří jako o Pavlovi a tak se představuje i ve svých epištolách.

Narodil se v městě Tarsu v římské provincii Kilikii. Jeho otec pocházel z Palestiny a byl římský občan. Ve svém mládí se vyučil řemeslu děláním stanů. Rabínské vzdělání získal pod vedením Gamaliele v Jeruzalémě. Stal se horlivým farizeem a pronásledoval křesťany. Asi v roce 33 došlo před Damaškem k jeho obrácení, jež mělo rozhodující význam pro jeho další život. Přijal povolání k apoštolské službě předně mezi pohany. Prvou misijní cestu podnikl v letech 47-48. Po první misijní cestě Pavel pravděpodobně píše list Galatským. Po apoštolském koncilu v Jeruzalémě (48) podniká druhou misijní cestu, během níž píše listy Tesalonickým (49-51). Na třetí misijní cestě (ca 52-55) píše listy 1. a 2. Korintským a Římanům. Po svém zatčení v Jeruzalémě (55) a dvouletém vězení v Cesareji se odvolává k císaři do Říma. Během dvouletého vězení v Římě (60-62) píše listy Efezským, Filipským, Koloským a Filemonovi. Pak byl zřejmě propuštěn a během své další činnosti píše 1. Timoteovi a Titovi. Při svém druhém uvěznění v Římě píše 2. Timoteovi a za neronského pronásledování křesťanů byl v roce 65 v Římě popraven.

Chronologie Pavlova života a jeho misijní služby

<i>událost</i>	<i>pravděpodobné datum</i>	<i>píše listy</i>
narození v Tarsu	1	
obrácení	33	
služba v Damašku a Arábii	33 - 35	
první návštěva Jeruzaléma (Ga 1,18-20)	35	
služba v Syrii a Kilikii (Ga 2,21)	35 - 47	
druhá návštěva Jeruzaléma (Ga 2,1-10; Sk 11,27-30)	47	
první misijní cesta	47-48	Ga
apoštolský sněm v Jeruzalémě (Sk 15,6-29)	48	
druhá misijní cesta	49-51	1 Te a 2 Te
třetí misijní cesta	52-57	1 Ko, 2 Ko, Ř
věznění v Cesareji	57-59	
cesta do Říma	59-60	
věznění v Římě	60-62	Ef, Fp, Ko, Fm
po propuštění z vězení další služba	62-65	1 Tm a Tt
mučednická smrt v Římě	65	před smrtí píše 2 Tm

Pavlovy dopisy

Evangelia zdůrazňují fakta Kristovy vykupitelské služby. Pavlovy dopisy interpretují tato fakta a ukazují vykoupeným jak žít křesťanský život. Prvá část listu bývá věroučná a druhá etická. Ve středu jejich poselství je Ježíš Kristus, Spasitel hříšníků, Posvětitel křesťanů, Pán a Král, který se jednoho dne vrátí, aby vládl věčně nad svým královstvím. Pavlovy listy nejsou abstraktními pojednáními o různých aspektech křesťanské víry. Jsou psány proto, aby odpovídaly na konkrétní potřeby a staly se orientací v konkrétních situacích. Jejich obsah určují konkrétní potřeby čtenářů,

na které pisatel dává konkrétní odpověď aplikací Boží pravdy do životní praxe. Etika jednání má pevný základ ve věrouce. Je pozoruhodné, že jedna třetina novozákonních spisů má podobu dopisů, ze kterých lze vyčíst láskyplný vztah mezi pisatelem a adresáty a to i tehdy, když apoštol musí napomínat. Křesťanství je založeno na osobním vztahu mezi Bohem a člověkem skrze víru v Ježíše Krista. Boží metodou je vztah a ne diktát.

Pavel používá formu dopisu typickou pro tehdejší dobu. V úvodu (*prescript*) se představuje jako pisatel, uvádí adresáty a vyřizuje pozdrav, který má většinou podobu přání milosti a pokoje. Předmluva či první část (*proemium*) obsahuje většinou děkovné a přímlyvné modlitby za adresáty. Pak následuje vlastní obsah sdělení (věroučná část), parenetická část (apoštolské napomínání), závěrečné pozdravy a list je ukončen apoštolským požehnáním. Dopis je psán většinou písařem (Ř 16,22) a na důkaz autenticity Pavel připojuje závěrem několik slov vlastní rukou (2 Te 3,17). Dopis je odeslán po osobním poslu. Pavel očekává, že jeho listy budou ve sboru veřejně předčítány (1 Te 5,27; Ko 4,16).

Dopisy jsou psány s vědomím apoštolské autority, kterou Pavel odvozuje od svého Božského povolání. Je přesvědčen o tom, že ve věcech učení i praxe přináší závazně platné aplikace k daným problémům. Ve svých dopisech používá Pavel běžnou řečtinu tehdejší doby (*koiné*).

Podle doby sepsání je možné Pavlovy dopisy rozdělit do pěti skupin:

- I. List Galatským byl pravděpodobně sepsán po první misijní cestě ještě před „apoštolským koncilem“. Hlavním tématem je soteriologie. Mnozí badatelé jako dobu sepsání uvádí až Pavlovu třetí misijní cestu.
- II. 1. a 2. list Tesalonickým – eschatologie - druhá misijní cesta
- III. 1. a 2. list. Korintským (eklesiologie), Římanům (soteriologie) - třetí misijní cesta
- IV. Koloským, Filipským (christologie), Efezským (eklesiologie) a Filemonovi - listy z vězení
- V. 1. Timoteovi, Titovi (eklesiologie) - po propuštění z vězení
2. Timoteovi - při druhém uvěznění.

List Římanům

Autor, původní adresáti

Epištola Římanům je považována za nejvýznamnější Pavlovu epištolu. Apoštol Pavel si byl vědom strategické důležitosti města pro svou vizi světové evangelizace. Řím byl tehdy největším a nejdůležitějším městem světa. V době smrti císaře Augusta mělo podle nápisu odkrytého v Ostii přes 4 miliony obyvatel. Svobodní občané tvořili pouze polovinu obyvatelstva. Ediktem císaře Klaudia (r. 49) byli Židé vyhnáni z Říma. Během vlády jeho nástupce císaře Nerona se jich opět mnoho do města nastěhovalo a měli zde nejméně 11 synagog.

Křesťanský sbor v Římě byl složen ze Židů a pohanů, ale většina byla zřejmě pohanského původu (11,13). Podle katolické tradice byl sbor založen apoštolem Petrem, který zde 25 let působil. Založení sboru Petrem nelze potvrdit na základě informací Nového zákona. Petr zřejmě přišel do sboru později po jeho založení.

Jiní mají za to, že sbor založili Židé, kteří prožili obrácení při letnicích v Jeruzalémě. Je též možné, že sbor vznikl přestěhováním jednotlivců a rodin z pavlovských sborů do Říma. V 16. kapitole Pavel jmenuje 24 křesťanů v Římě, které osobně znal.

Doba a místo sepsání

Epištola Římanům byla napsána pravděpodobně na třetí misijní cestě apoštola Pavla v Korintě v roce 56-57. V 16,1 Pavel zmiňuje diakonku Foibé z Kenchrej (jeden z korintských přístavů), která možná měla dopis předat. Sbirka církví v Makedonii a Achaji byla ukončena a Pavel se chystá ji odevzdat v Jeruzalémě (15,25-26; Sk 24,17). Poté zamýšlí navštívit Řím na své cestě do Hispanie (15,24).

Základní záměr a integrita

Pavel píše tento dopis, aby si zajistil podporu římských křesťanů a aby tento sbor se stal jeho misijní základnou pro evangelizaci západní části říše. Informuje je o obsahu svého zvěstování a tak podává nejsoustavnější výklad poselství evangelia.

Byly vysloveny pochybnosti o tom, zda 15. a 16. kapitola tvoří původní součást epištoly. Markión je ve svém kánonu nemá. Všechny staré řecké rukopisy však obě kapitoly mají. Někteří považují poslední kapitolu za původně samostatný doporučující list pro Foibé určený do Efezu. Pozdravy jednotlivcům však Pavel uvádí pouze v dopisech, kde osobně nepůsobil (Kolosa). Obě kapitoly lze právem považovat za integrální součást epištoly Římanům.

Osnova

1. Úvod – 1,1-17
2. Evangelium (Boží, Kristovo, Pavlovo) - (1,18-8,39)
3. Izrael a pohané ve světle evangelia (9,1-11,36)
4. Život v souladu s evangeliem (12,1- 15,13)
5. Závěr (15,14-16,27)

Obsah

Úvod – 1,1-17

List začíná nejpropracovanějším Pavlovým představením sebe sama. Byl vyvolen ke zvěstování Božího evangelia o Ježíši Kristu, Božím Synu z rodu Davidova, které bylo zaslíbeno ve svatých Písmech a je určeno všem národům. Původními adresáty jsou všichni v Římě, kdo jsou Bohem milovaní a povolání ke svatosti. Pavel děkuje za jejich víru a vyjadřuje touhu je navštívit a zvěstovat evangelium i v Římě. Evangelium je mocí Boží ke spasení pro každého, kdo věří, pro Žida i pohana, protože v evangeliu se zjevuje Boží spravedlnost darující život.

Evangelium (Boží, Kristovo, Pavlovo) – (1,18-8,39)

Univerzalita hříchu (1,18-3,20)

Boží hněv je zaměřen proti každé bezbožnosti a nepravosti. Žádný z lidí není omluvitelný, protože přirozené zjevení Boží věčné moci a božství je přístupné všem od stvoření světa. Nejprve apoštol popisuje modloslužbu pohanů, kteří na místo Stvořitele uctívají stvoření. Bůh je vydal v moc hanebných vášní a jsou hodni smrti. Neomluvitelný je též každý sebespravedlivý moralista, který druhé odsuzuje a činí totéž. Židé spoléhají na Zákon a chlubí se známostí Boží vůle, ale budou posuzováni podle toho, zda požadavky Zákona zachovávali. Ze skutků Zákona však nebude nikdo ospravedlněn, a tak všichni, Židé i pohané, jsou pod mocí hříchu a jsou před Bohem usvědčeni z viny.

Ospravedlnění milostí skrze víru (3,21-5,21)

Být ospravedlněn znamená být postaven do pravého vztahu s Bohem, kdy lidmi spáchané hříchy jim již nejsou počítány a mohou žít v pokojném vztahu s Bohem. Jedná se o projev Boží milosti, slitování vůči hříšníkům. Lidé jsou vykoupeni, vysvobozeni ze situace hříšníků smírnou obětí (ἱλαστήριον) Ježíše Krista. Člověk se stává spravedlivým vírou bez skutků Zákona a je tak vyloučena jakákoliv lidská chloubka.

Korunním svědkem Pavlových argumentů je Abraham. „Uvěřil Abraham Bohu, a bylo mu to počítáno za spravedlnost“ (4,3 citát z Gn 15,6). Abraham byl prohlášen za spravedlivého na základě víry v Boží zaslíbení ještě předtím, než byl obřezán. Je tedy Otcem všech věřících, Židů i pohanů. Hřích Adamův vedl ke hříchu a smrti celého lidstva, skrze víru v Ježíše Krista přijímají všichni lidé hojnost milosti a darované spravedlnosti.

Vysvobození z moci hříchu (6,1-23)

Věřící pokřtění v Krista jsou s ním sjednoceni. Spolu s ním zemřeli, byli pohřbeni a mají podíl na jeho vzkříšení. Zemřeli hříchu, který již nad nimi nemá moc. Stali se Božími služebníky, kteří se dali do služby spravedlnosti k posvěcení a jako dar milosti získávají věčný život.

Vysvobození od Zákona (7,1-25)

Věřící v Krista zemřeli nejen hříchu, ale také Zákonu. Zákon je svatý a lidé mají schopnost jej pochopit a souhlasit s ním. Zákon však nedává sílu k tomu, aby člověk mohl podle něho žít. Jedině v Kristu je vysvobození od vlády Zákona, nejsme již pod ním, ale pod milostí.

Vysvobození k životu z moci Ducha svatého (8,1-39)

Jedině skrze působení Ducha svatého získává člověk konečné vítězství nad hříchem a slabostí těla. Kdo se nechá vést Duchem svatým, je schopen činit to, co je dobré. Pouze poddání se a poslušnost Duchu dává život. Duch přebývajících ve věřících obživí jejich smrtelná těla a budou spolu s Kristem účastni Boží slávy.

Izrael a pohané ve světle evangelia (9,1-11,36)

Pavel je velmi zarmoucen a prožívá stálou bolest z toho, že Ježíš nebyl mnohými Židy přijat jako Mesiáš. Boží vyvolení Izraele však zůstává v platnosti. Fyzický původ není dostatečnou kvalifikací nazývat se dětmi Abrahamovými, nýbrž musí jít o děti zaslíbení, nad nimiž se Bůh smiloval a které povolal za svůj vyvolený lid. Bůh ve své svrchovanosti vyvolil Izáka a ne Izmaele, Jákoba a ne Ezaua. Také v přítomné době nezáleží na fyzickém původu, ale na Božím povolání, které zaznělo k Židům i pohanům v Ježíši Kristu.

Izrael usilující o spravedlnost skrze Zákon jí nedosáhl, protože spravedlnost získává pouze ten, kdo srdcem uvěří v Ježíše a vyzývá jeho jméno. Spasení záleží na Božím díle v Kristu, které je přijímáno vírou. Pohané jsou varováni před pocitem nadřazenosti nad Židy, protože byli naroubováni do olivového kmene Izraele a v případě nevěry by byly též vylomeny. Až se naplní počet pohanů „bude spasen všecken Izrael“.

Život v souladu s evangeliem (12,1- 15,13)

Bohoslužba všedního dne (12,1-21)

Přijetí Božího milosrdenství stimuluje vydávání života v obětavou službu Bohu podle svěřených darů milosti (charismat). Věřící jsou jedno tělo v Kristu, vzájemně se milují a přemáhají zlo dobrem.

Vztah k vládní moci (13,1-7)

Křesťané mají uznávat legitimní nároky vládnoucí moci, jejíž autorita je daná Bohem. Je Božím služebníkem určeným k dobru těm, kdo jednají dobře a vykonavatelem trestu nad těmi, kdo činí zlo.

Proměna života a vzájemná snášenlivost (13,8- 15,13)

Proměna života způsobená obnovenou myslí rozpoznávající Boží vůli se projevuje především láskou, jíž je naplněn Zákon. Ve sboru, kde členové mají různé postoje v praktických otázkách svého života (např. způsob stravování, zachovávání rituálů v určité dny), se láska projevuje vzájemnou snášenlivostí. Silný ve víře je povinen snášet slabé a nemít zalíbení sám v sobě. Věřící se mají vzájemně přijímat a sloužit si ke společnému růstu.

Závěr (15,14-16,27)

Apoštolova služba a plány (15,14- 33)

Apoštol je Kristovým služebníkem mezi pohanskými národy, aby je kázáním evangelia v moci Ducha přinesl jako obětní dar Bohu. Tak naplnil Kristovým evangeliem celý okruh od Jeruzaléma po Illyrii (dnešní Albánie). Má v plánu se vydat do Hispánie (dnešní Španělsko) a očekává podporu

římských křesťanů v tomto jeho záměru. Předtím se ještě chystá předat chudým věřícím v Jeruzalémě peněžitou sbírku od křesťanů z pohanů.

Osobní pozdravy a díkůvzdání (16,1-27)

Pavel zmiňuje 27 jmen římských křesťanů, které osobně znal ze svých misijních cest a kteří se mezitím přestěhovali do Říma. Varuje před falešnými učiteli a ukončuje svou epištolu díkůvzdáním.

Klíčový výrok

Nestydím se za evangelium: je to moc Boží ke spasení pro každého, kdo věří, předně pro Žida, ale také pro Řeka. Vždyť se v něm zjevuje Boží spravedlnost, která je přijímána vírou a vede k víře; stojí přece psáno: „Spravedlivý z víry bude živ.“ (Ř 1,16 -17).

Teologické poselství a důrazy

Na konci jedné etapy své práce Pavel vydává počet z obsahu evangelia o spasení v Ježíši Kristu. List je jeho duchovní závětí, v níž shrnuje svou teologii. Základy křesťanského učení nejsou nikde jinde v Novém zákoně tak uceleně a systematicky vykládány jako zde. Jsou rozpracována důležitá teologická témata jako hřích, spasení, milost, víra, spravedlnost, ospravedlnění, posvěcení, vykoupení, smrt, vzkříšení. Ani zde není však plně zachyceno celé křesťanské učení. Chybí např. rozvedení eschatologie.

Godet nazval tuto epištolu katedrálou křesťanské víry. Pro Luthera byla nejdůležitější částí Nového zákona a nejčistším evangeliem. Tato epištola ovlivnila všechna velká duchovní obživení v historii církve. Společně s epištolou Galatským se stala věroučným základem světové reformace.

1/ Spravedlnost Boží

Spravedlnost Boží zjevující se v evangeliu je Boží spasitelná vůle ve smyslu ústavy nového věku a současně působící moc k jejímu uplatňování soustředěná v Ježíšově příběhu (P. Pokorný). Boží spravedlnost je Boží věrnost k jeho lidu, kdy Bůh zachraňuje všechny věřící v Krista tím, že je ospravedlňuje, tj. nepočítá jim jejich přestoupení a ustavuje je do pravého vztahu k Bohu. Bůh ospravedlňuje Židy i pohany skrze víru, ne na základě skutků Zákona. **Ospravedlnění z víry** je založeno na Kristově oběti na kříži a je projevem Boží milosti.

2/ Účast v Kristu a dar Ducha

Výraz „v Kristu“ se objevuje 13krát v tomto listě a celkem 83krát v Pavlových spisech; výraz „v Pánu“ 8krát a celkem 47krát. Jedná se o charakteristický a specifický rys Pavlovy teologie. Skrze víru máme účast v Kristu na užitečích jeho smrti a vzkříšení a Pavel na mnoha místech též ukazuje na to, co získáváme spolu s Kristem. Účast v Kristu je též zdrojem a inspirací etického života.

Život křesťana začíná přijetím Ducha. Důsledkem přijetí daru Ducha je křesťanská svoboda, praktické jednání pod vedením Ducha (ovoce Ducha), duchovní prozíravost s dary Ducha (charismata) a status Božích dětí a dědiců zaslíbení. Centrálnost daru Ducha je jedním ze základních principů Pavlova díla evangelisty, teologa a pastýře.

3/ Dějiny spásy, Izrael a pohané

Teologickým rámcem Pavlova myšlení jsou dějiny spásy. Boží vykoupení je součástí historického procesu. Ježíš je centrem a vrcholem dějin, jež jsou rozděleny na dvě epochy. Starý věk znamená účast na Adamově hříchu, všichni lidé jsou Bohem obviněni a hrozí jim soud (1,18-3,20). Účastí v Kristu skrze víru jsme přeneseni do nového věku, který byl inaugurován smrtí a vzkříšením Ježíše Krista. Na místo hříchu, Zákona, těla a smrti zde vládne spravedlnost, milost, Duch a život. Starý věk však zatím nebyl definitivně uzavřen a nový věk se pro jednotlivce stává reálným pouze skrze víru.

„Izrael“ je Božím lidem s časovou dimenzí od Abrahama a jeho vyvolených potomků, který je ve vizi proroků otevřený vůči pohanům. Příchod Mesiáše Ježíše ukázal skutečnost, že ne všichni fyzičtí potomci Abrahama žijí vírou a jsou dědici zaslíbení daných Abrahamovi. Pohané věřící v Krista byli začleněni do Božího lidu a spasení je potenciálně přístupné všem lidem, pokud věří. Částečné zatvrzení Izraele je dočasné a Pavel vyhlíží den, kdy celý Izrael bude spasen, protože přijme vysvoboditele, který „odvrátí od Jáкова bezbožnost“ (11,26).

List Římanům obsahuje nejvíce starozákonních citátů ze všech Pavlových epištol a je zde vyjádřen hluboký zájem o Izrael. Je líčen současný stav národa, jeho vztah k pohanům a jeho konečné vykoupení.

4/ Nezměrnost Boží svrchovanosti a lásky

Důraz na Boží suverénní moc a lásku k hříšníkům, vyvolení a pozvání k víře vytváří řadu napětí, které lidé nejsou schopni plně řešit. Pavel ponechává vedle sebe Boží suverenitu projevující se též vyvolením k spáse a současně svobodu člověka přijmout či odmítnout spasení tím, že je zodpovědný za to, zda věří či nevěří v Krista. Selhání Izraele dosáhnout spravedlnosti není připočteno Bohu, ale jejich nevěře. Konečným záměrem Božím je prokázat všem milosrdenství (11,32; srov. 1 Tm 2,3).

Listy Korintským

Město a obyvatelé

Římané toto město zcela zničili v roce 146 př. Kr. Juliem Caesarem bylo znovuvybudováno v roce 46 př. Kr. Císař Augustus učinil Korint hlavním městem provincie Achaie se sídlem prokonsula. Korint měl významné strategické postavení. Vedla tudy hlavní silnice spojující východ se západem Římské říše a nedaleko města byly dva přístavy - Kenchreje a Lechaeum. Již za císaře Nerona vznikl projekt na umělý průplav korintskou šíjí, aby se ušetřilo 350 km plavby po moři. Tento záměr se uskutečnil až koncem 19. století. Již ve staré době menší lodě nebo náklady z velkých lodí byly přetahovány přes úzkou šíjí po souši. Obyvatelstvo bylo složeno z příslušníků různých národů - Římanů, Řeků, Židů. Jako v každém velkoměstě zde existovalo velké bohatství i chudoba. Přibližně dvě třetiny z odhadovaných 600 000 obyvatel byli otroci. Ve městě byly pořádány slavné istmické sportovní hry, konané každé dva roky. Byly zde chrámy různých bohů např. Apolla, Asklépia. Historik Strabón píše, že v chrámě bohyně lásky Afrodity působilo tisíc chrámových prostitutek. Město bylo příslovečně svou nemorálností. Jeden ze současníků popisuje Korint jako "ráj námořníků, nebe opilců a peklo pro ctnostnou ženu". „Žít po korintsku“ znamenalo cizoložit.

Pavel a sbor v Korintě

Apoštol Pavel založil sbor na 2. misijní cestě (Sk 18,1-18). Velkou pomocí mu byl manželský pár Akvila a Priscilla. Po příchodu Silase a Timotea se Pavel věnuje plně službě ve sboru. Zřejmě mu Silas přinesl sbírku z Filipy, která Pavla osvobodila od nutnosti vydělávat si na obživu. Po roce a půl misijní práce zde vzniklo početnější sborové společenství. Většina členů byla z chudých vrstev (1 K 1,26n.) a z pohanů (1 K 12,2). Po Pavlově odchodu přichází do Korintu vzdělaný a výmluvný Žid z Alexandrie jménem Apollos, který velmi prospěl dalším vzděláváním těm, kteří uvěřili (Sk 18,27).

Během pobytu v Efezu na 3. misijní cestě píše apoštol Pavel list, který známe jako 1. Korintským. Předtím napsal do Korintu list, který se nedochoval. " *Napsal jsem vám v listě, abyste neměli nic společného se smilníky*" (1 K 5,9). Někteří mají za to, že část tohoto listu se zachovala v 2 K 6, 14-7,1. Během svého téměř tříletého pobytu v Efezu zřejmě Pavel Korint znovu navštívil. V 2 K 12,14 a 13,1 píše o tom, že se chystá na třetí návštěvu do Korintu, aby řešil vzniklou krizi. Nebyl však úspěšný, naopak během této návštěvy byl některými členy tvrdě napaden. Poté zřejmě píše dopis " *ve veliké stísněnosti a se sevřeným srdcem, s mnohými slzami*" (2 K 2,4; 7,8). Někteří se domnívají, že "list psaný v slzách" je první list Korintským, jiní, že část tohoto dopisu se zachovala v 2 K 10.-13.kap. Po obdržení nových zpráv o dobrém vývoji situace v Korintu, které Pavlovi přinesl Titus do

Makedonie (2 K 7,6-7), píše odtud svůj druhý list Korintským. V závěru své 3. misijní cesty pobývá Pavel tři měsíce v Korintu a píše zde epištolu Římanům. Pokojná atmosféra listu k Římanům nasvědčuje tomu, že problémy v korintském sboru byly pravděpodobně úspěšně vyřešeny.

První list Korintským

Autor, doba, místo sepsání, integrita

Dopis byl napsán Pavlem na jaře roku 55 v době posledního roku jeho služby v Efezu při třetí misijní cestě (1 K 16,5-8). Dopis doručila pravděpodobně delegace z Korintu (1 K 16,17) při zpáteční cestě. Jde o celistvý literární celek.

Základní záměr

Bezprostředním podnětem k napsání dopisu jsou zprávy o životě sboru, které Pavel dostal od domu Chloé (1,11) a od třech poslů korintského sboru Štěpána, Fortunáta a Achaika. Ti mu přinesli také otázky ze sboru, na které Pavel v listě odpovídá. Cílem listu je napravit existující nepořádky ve sboru (frakce ve sboru, případy morálních prohřešků, nepořádky při slavení VP) a odpovídat na otázky ze sboru týkající se problémů manželství a celibátu, jedení masa modlám obětovaného, chování žen při bohoslužbách, uplatňování duchovních darů, učení o vzkříšení aj.

Osnova

1. Vstupní pozdrav a díkůvzdání (1,1-9)
2. Roztržky ve sboru (1,10-4,21)
3. Problém incestu a soudu před světským tribunálem (5,1-6,20)
4. Manželství a zdrženlivost (7)
5. Maso obětované modlám (8-10)
6. Řád při sborových shromážděních (11-14); zahalování žen (11,2-16); Večeře Páně (11,17-34); duchovní dary (12-14)
7. Vzkříšení (15)
8. Praktické a osobní záležitosti (16)

Epištola obsahuje též důležité věroučné oddíly. Je zde nejobsáhlejší pojednání o Večeři Páně (11,17-34). Ve 12. kapitole je pojednání o církvi jako těle Kristově, 13. kapitola je známým hymnem na lásku a 15. kapitola je nejrozsáhlejším biblickým pojednáním o vzkříšení.

Obsah

Vstupní pozdrav a díkůvzdání (1,1-9)

Adresátem dopisu je církev Boží v Korintu, posvěcení v Kristu Ježíši a povolání svatí. Jako spoluautor apoštola Pavla je uveden bratr Sosthenes, čímž je demonstrován koncept spojeného partnerství v apoštolské službě. Vzdává díky Bohu za jeho milost, která korintské obohatila různými dary (charismaty) a který je povolal do společenství se svým Synem a zůstává věrným.

Roztržky ve sboru (1,10-4,21)

Pavel se dozvěděl z domu Chloé, že mezi nimi jsou spory způsobené tím, že jsou slepými obdivovateli svých učitelů (Pavla, Apolla, Petra). Vyzývá je ke svornosti a jednotě smýšlení i přesvědčení. Krista si nemůže exkluzivně přivlastnit žádná skupina ve sboru. Kristus není rozdělen, nýbrž byl ukřižován za všechny a všichni byli pokřtěni pouze v jeho jméno.

Pavel při svém zvěstování evangelia nepoužíval slova lidské moudrosti, ale obsahem jeho kázání je Kristus ukřižovaný. Pro Židy je to kámen úrazu a pro ostatní bláznovství, ale pro všechny povolané je to Boží moc a moudrost. Kristus se stal moudrostí od Boha, spravedlností, posvěcením a vykoupením, abychom se chlubili pouze jím. Pravou moudrost zjevil Bůh skrze svého Ducha. Přirozený člověk, který nepřijal Ducha, nechápe věci Ducha, protože mu chybí duchovní rozpoznání. Závist a svár mezi korintskými ukazuje k tomu, že se nenechávají vést Duchem ale

tělem. Nerozpoznávají, že křesťanští vůdci jsou jen Božími služebníky, kteří vykonávají jim přidělený úkol. Věřící nepatří jednotlivým učitelům, ale ti patří věřící komunitě a ta patří Kristu. Učitelé a vedoucí pracovníci jsou služebníky Kristovy a správci Božích tajemství. Pavel jako zakládající duchovní otec křesťanského sboru v Korintu je vybízí, aby jednali podle jeho příkladu.

Problém incestu a soudu před světským tribunálem (5,1-6,20)

Incest byl v římské společnosti trestán vyhnáním a apoštol přikazuje, aby muž, který sexuálně žil se svou nevlastní matkou byl vyloučen ze sboru (vydán satanu), aby jeho tělo tj. hříšná přirozenost (*sarx*) bylo zničeno a jeho duch mohl být zachráněn v den soudu. Tento starý kvas (hřích) musí být odstraněn ze společenství věřících, protože „*nastal čas nekvašených chlebov, neboť byl obětován nás velikonoční beránek, Kristus*“ (5,7). Věřící nemají mít společenství stolu (zřejmě je míněna Večeře Páně) s křesťany, kteří setrvávají v nemorálnosti, protože jsou zodpovědní za vykonávání kázně při svých členech.

Pavel považuje za nesprávné, když věřící vedou sekulární právní spory s věřícími. Jestliže věřící budou jednou soudit anděly, měli by být schopni rozsuzovat své záležitosti uvnitř sboru a raději trpět křivdu než křivdit. Morální hříchy, které vylučovaly již starozákonní věřící ze společenství Božího lidu, vylučují též z účasti na Božím království, pokud nejsou obmyty krví Kristovou. Pavel varuje před křesťanským libertinismem hlásajícím „*vsechno je mi dovoleno*“. Tělo není určeno pro smilstvo, nýbrž pro Pána a má oslavovat Boha. Žít sexuálně s nevěstkou je proti přikazu Páně, protože takový je s ní jedno tělo. Smilstvo je hříchem proti vlastnímu tělu, jež má být chrámem Ducha svatého.

Manželství a zdrženlivost (kap. 7)

Jedná se o nejdelší oddíl o manželství a sexualitě v Pavlových listech. Pavel ukazuje na legitimnost a důležitost fyzických sexuálních vztahů uvnitř manželství. Přeje si, aby všichni lidé zůstávali jako on svobodnými, ale rozpoznává, že každý má od Boha svůj vlastní dar (charisma) zůstávat svobodný či vstupovat do manželství. Rozvod je na základě přikazu samotného Pána zakázán, a pokud k němu přesto dojde, rozvedení mají zůstávat svobodní, nebo se mají vrátit ke svým bývalým partnerům. Pokud jeden z manželů v průběhu manželství uvěřil a druhý s ním není ochoten zůstat, dovoluje věřícímu se rozvést a poté zřejmě i vstoupit do nového manželství, ale pouze s věřícím (v. 39). Pavel podtrhuje všeobecný princip, že člověk má zůstat v tom postavení, které měl od Pána, když ho povolal k víře. Zdůvodňuje to nynější tísní a tím, že podoba tohoto světa pomíjí. Každý se má především starat o to, aby se svou poslušností líbil Bohu.

Maso obětované modlám (kap. 8-10)

Pavel nevidí nic závadného na tom, když se maso obětované modlám koupí na masném trhu a jí se v soukromém domě. Nesmí to však být spojeno s účastí na pohanských bohoslužbách, při nichž jsou při díle démonické síly. Kdo se domnívá, že modly skutečně existují a jedení masa jim obětovaného je formou uctívání, může být příkladem jiných křesťanů, kteří jedí maso obětované modlám sveden ke hříchu, když tak činí proti svému svědomí. Věřící proto dává přednost nárokům lásky před nároky osobní svobody. To apoštol ilustruje na své svobodě, když nežádal materiální podporu od korintských, ačkoliv měl na ní právo.

Řád při sborových shromážděních (kap. 11-14)

V tradici prvotních sborů byla pokrývka ženy při modlitbě a prorokování znamením toho, že je ochotna se poddat autoritě muže. Pavel apeluje na učení o stvoření, kdy muž je obrazem a slávou Boží, zatímco žena je slávou muže. Projevem podřízenosti je ochota žen při shromáždění mlčet. Protože Pavel počítá s tím, že se ženy ve shromáždění modlí a prorokují, buď jejich mlčením míní neúčast při rozsuzování proroctví či zákaz kladení veřejných otázek, které by sbor rušily.

Při projednávání řádu při Večeři Páně varuje před nevhodnou účastí, kdy se nerozpoznává, že jde o zvěstování smrti Páně, který se za nás obětoval. Sociální rozdělení v církvi na chudé a bohaté, které se projevuje tím, že někteří se přejídají a opijí a druzí hladoví, je projevem nedostatku pravé lásky. Boží soud nad takovým jednáním se může projevit nemocí či předčasnou smrtí některých členů.

Při projednávání duchovních darů (charismat) je důraz položen na to, že je všechny dává tentýž Duch k společnému prospěchu Kristova těla, v němž jednotliví členové sboru jsou rovnocennými údy, vzájemně se potřebují a vytváří organickou jednotu. Uprostřed diskuze o duchovních darech je důraz položen na podstatu a nutnost lásky, bez níž vlastnění duchovních darů nemá žádnou cenu a která nepřipouští myšlenky nadřazenosti a soupeření. Priorita prorockého daru je dána tím, že nejvíce slouží růstu celé církve. Při uplatňování duchovních darů při shromážděních má být zachováván pořádek a dar jazyků má své místo pouze tehdy, pokud je srozumitelně vykládán.

Vzkříšení (kap. 15)

Jedná se o nejrozsáhlejší pojednání o vzkříšení věřících křesťanů v Novém zákoně. Vzkříšení Krista je integrální součástí evangelia, které apoštolé kázali. Je podstatným předpokladem pro víru v odpuštění hříchů a pro křesťanskou naději budoucího vzkříšení těla a věčného života. Pozemské pomíjitelné tělo nemůže mít účast na věčném Božím království a bude proměněno v nepomíjitelné tělo prostoupené Duchem.

Praktické a osobní záležitosti (kap. 16)

Pavel pojednává o sbírce pro církve v Jeruzalémě, která je projevem solidarity pohanů vůči Židům. Po dokončení pobytu v Makedonii se k nim chystá a předtím k nim posílá svého spolupracovníka Timotea. Svůj list zakončuje pozdravy a aramejským zvoláním: Maranatha! „Pane přijď“ či „Pán přijde“.

Klíčové výroky

„Slovo o kříži je bláznovstvím těm, kdo jsou na cestě k záhubě; nám, kteří jdeme ke spáse, je mocí Boží“ (1K 1,18).

„Odevzdal jsem vám především, co jsem sám přijal, že Kristus zemřel za naše hříchy podle Písem a byl pohřben; byl vzkříšen třetího dne podle Písem“ (1K 15,3-4).

Teologické poselství a důrazy

1/ Nejdůležitějším tématem je eklesiologie (učení o církvi)

Ze všech novozákonních listů podává nejkomplexnější obraz života a problémů jednoho prvokřesťanského sboru. Mladý korintský sbor, do kterého pronikaly mnohé pohanské vlivy, dělal apoštolu Pavlovi značné starosti. Nechyběly zde mnohé duchovní dary, ale věřící zůstávali nedospělí a tělesní (3,1-4). Epištola ukazuje, že Pavel měl mimořádné obdarování citlivě a s praktickou moudrostí řešit složité sborové problémy. První list znamená obrovský přínos k učení o církvi, o její povaze, jednotě v rozmanitosti, charakteristikách, chování a vzájemné závislosti a kázni. Pavel zde rozvíjí koncept církve jako těla Kristova, v němž jsou jednotliví členové údy Krista zmocnění a vystrojení rozličnými dary Ducha (charismaty). Sborová shromáždění a slavnost Večeře Páně mají manifestovat jednotu církve v její rozmanitosti. List ukazuje na to, jak neměnné evangelium bylo aplikováno v měnících se okolnostech kultury a jazyka prvního století.

2/ Aplikace moci Kristova kříže a vzkříšení

Pavel dokazuje, že moc Kristova kříže je dostačující k zvládnutí každého problému ve sboru a křesťanově životě. Pavel vidí v Kristově kříži paradigma způsobu, jakým působí Boží moc v tomto světě, kdy mocní a moudří jsou snižováni a to, co je slabé a bláhové v lidských očích je vyvýšeno. V Kristově kříži se zjevila Boží moc a moudrost, která ničí lidskou pýchu, překonává rozpory mezi lidmi a působí, že se lidé líbí Bohu. List se vyrovnává s předurazněnou realizovanou eschatologií a všemi formami vyznávané spirituality, která předpokládá nezávislost na oblasti etiky a chování.

1 K 15 tvoří nejvýznamnější novozákonní pojednání o vzkříšení. Kristovo vzkříšení je prvotinou vzkříšení věřících, protože věřící jsou pevně sjednoceni se svým Pánem. Pavel ukazuje, že víra v těla z mrtvých vzkříšení má zásadní význam pro víru. Po vzkříšení získáme nepomíjitelné a duchovní (Duchem prostoupené) tělo, abychom měli trvalý podíl na věčném Božím království.

Druhý list Korintským

Autor, doba, místo sepsání a integrita

Tento list napsal apoštol Pavel na své třetí misijní cestě v Makedonii, pravděpodobně ve Filipech (2,13; 7,5-6) roku 56. Do Korintu jej zřejmě přinesl Titus, který byl společně s dalším bratrem poslán, aby dokončil v Korintě sbírku (2 K 8,16-24). Pro náhlou změnu tónu se někteří vykladači domnívají, že kapitoly 10-13 byly původně součástí jiného dopisu. Žádný rukopis ani tradice však tomuto názoru neposkytují nejmenší oporu. Pavel možná psal tento list v delším časovém rozmezí a mezitím získal další znepokojující informace z Korintu, což vedlo k zostření tónu v závěrečných kapitolách listu. Názor některých badatelů, že v 6,14-7,1 nacházíme nepavlovskou vložku, není přesvědčivý.

Základní záměr

Základním záměrem dopisu je obnovit Pavlovu apoštolskou autoritu v korintském sboru. Judaističtí křesťané, kteří přišli z Palestiny (11,5;12,11) zaútočili na jeho osobu (10,10; 11,6), učení (2,17; 10,12-18; 11,7-12) a charakter (12,16-19). Jsou mu připisovány pouze lidské záměry (10,2), říká se o něm, že sice umí napsat přísný dopis, ale osobní přítomnost je slabá a řeč ubohá (10,10). Neodvážil se žádat o podporu ze sborů, protože jeho služba není dosti kvalitní (11,7). Nepatří ani k dvanácti apoštolům a nemá tedy oprávnění vyučovat (12,11-12).

Osnova

1. Úvod 1,1-11
2. Pavel hájí ryze svého vztahu ke Korintským a vyvýšenost nové smlouvy (1,12-7,16)
3. Sbírka pro křesťany v Jeruzalémě (kap. 8 a 9)
4. Obrana apoštolské autority (kap. 10-13)
5. Závěr (kap.13,11-14)

Obsah

Tento list obsahuje některé důležité věroučné pasáže: o povaze křesťanské služby (2,12-6,10), o kontrastu mezi oběma smlouvami (3,4-18), o jistotě křesťanova života a soudu před soudnou stolicí Kristovou (kap. 5) a o křesťanském dávání (kap. 8-9). Služebník evangelia zde nachází možnost studovat život apoštola Pavla. Jestliže první list do Korintu dává nahlédnout do života prvotního sboru, druhý list umožňuje poznat vnitřní život a charakter ap. Pavla. První list je objektivní, praktický a systematický. Druhý list je subjektivní, osobní a nesystematický. Oba listy jsou však nesmírně cenné pro pochopení problémů křesťanských sborů v prvním století a pro ocenění životního zápasu největšího misionáře křesťanské éry.

Úvod 1,1-11

Jako spolutvůrce dopisu apoštola Pavla všem věřícím v celé Acháji je uveden bratr Timoteus. Stejně jako v prvním listě je připojen apoštolský pozdrav milosti a pokoje. V úvodním díkůvzdání chválí Boha za potěšení, jež se mu a jeho spolupracovníkům dostalo při snášení utrpení Kristových, jichž byli účastni zvláště v provincii Asii, kde byli vysvobozeni z náručí smrti. V Bohu složili naději v jeho vždy nové vysvobození.

Pavel hájí ryze svého vztahu ke Korintským a vyvýšenost nové smlouvy (1,12-7,16)

Pavel ve svém jednání nespolehl na světskou moudrost, ale na milost Boží. Původně zamýšlel zůstat při nich při druhé návštěvě déle (1 K 16,5-7) a po návratu do Makedonie se k nim opět vrátit (2 K 1,16), ale po bolestné zkušenosti své druhé návštěvy sboru změnil své cestovní plány. Namísto další návštěvy jim napsal dopis „s mnohými slzami – ne proto, abyste byli zarmoučeni, ale abyste poznali, jak velká je má láska k vám“ (2,4). Jako je možné plně spolehnout na „Ano“ evangelia ke všem Božím zaslíbením, tak je možné spolehnout na jeho slovo a pokud dojde ke změně jeho

cestovních plánů, je to jen k jejich duchovnímu prospěchu. Bůh skrze slovo evangelia šíří vůni svého poznání vedoucí k životu těm, kteří je přijímají a těm, kteří jej odmítnou je smrtonosnou vůní vedoucí k záhubě.

Pavel nepotřebuje doporučující list, protože sami Korintští jsou listem Kristovým, vzniklým z jeho apoštolské služby, napsaným Duchem na živých deskách lidských srdcí. *Služba nové smlouvy* je mnohem slavnější, protože „*není založená na liteře, nýbrž na Duchu. Litera zabíjí, ale Duch dává život*“ (3,6). Oproti pomíjející záři první smlouvy (3,8.11.13) jsou mocí Ducha Páně věřící proměňováni k jeho obrazu ve stále větší slávě (3,18). Nositelé světla evangelia jsou hliněnými nádobami, aby bylo patrné, že nesmírná moc je Boží. Proto nosí na sobě znamení Ježíšovy smrti, aby při nich byla zjevena moc života vzkříšeného Ježíše. I když pozemská těla umírají, věřící mají Bohem připravená nebeská těla a závdavkem vzkříšení těla z mrtvých je Duch svatý, který byl věřícím dán. Věřící v Krista je novým stvořením, smířeným skrze Kristovu oběť s Bohem. Pavel jako služebník Boží nové smlouvy vyzývá k přijetí této Boží milosti.

Pavlovo srdce je otevřeno vůči Korintským a naléhavě je prosí, aby také oni se mu otevřeli ve svém srdci a došlo k usmíření a obnovení vzájemné lásky. Pavel má v ně plnou důvěru a velmi se potěšil příchodem Titovým, který mu předal zprávy o tom, jak Pavlův bolestný dopis je na čas zarmoutil, ale zármutek je vedl k pokání a ochotě obnovit vzájemné vztahy.

Sbírka pro křesťany v Jeruzalémě (kap. 8 a 9)

Vykonání sbírky pro chudé křesťany v Jeruzalémě mělo důležité místo v Pavlově misijní a ekumenické strategii. Šlo o splnění slibu daného vedoucím jeruzalémského sboru (Ga 2,10), o doklad péče křesťanů z pohanů o židovské souvěrce v Jeruzalémě a o efektivní odpověď judaistům, kteří Pavla obviňovali z neloajality vůči mateřskému sboru v Jeruzalémě.

Pavel používá příklad štědrého dávání církví v Makedonii k motivaci, aby Korintští dokončili sbírku, k níž dali sami podnět. Základem všeho dávání je Ježíšův příklad, který se pro nás stal chudým, abychom jeho chudobou zbohatli. Pavel tím míní jeho inkarnaci i skromný způsob života (2 K 8,9). Kdo štědře rozsévá, bude štědře i sklízet. Bůh obohacuje lidi tak, že mají zdroje k pomoci jiným lidem a mohou se stát velkoryse štědrí. Přbytek jedněch pomůže druhým v jejich nedostatku a tak nastane vyrovnání. Tři důvěryhodní bratři předají výtěžek této sbírky, aby nevzniklo žádné podezření z korupce.

Obrana apoštolské autority (kap. 10-13)

Nové informace zřejmě vedly Pavla k tomu, že náhle mění tón svého listu. S naléhavou rozhodností hájí svou apoštolskou autoritu a ostře napadá své odpůrce jako „falešné apoštoly“. Jde mu o to, aby duchovními zbraněmi bylo zbořeno vše, co se staví proti poznání Boha a každá lidská mysl se stala poslušná Kristu. Pavlovi protivníci byli židokřesťané, kteří si zakládali na svém židovském původu a zastávali triumfalistické pojetí apoštolské služby, která vyniká v řečnickém umění (10,10) a projevuje se v moci a autoritě bez slabosti a utrpení. Zvěstují však jiné evangelium, jiného Krista a jiného ducha, než Korintští přijali skrze Pavlovu apoštolskou službu. Když Korintští byli ochotni snášet jejich autoritativní vystupování, které zotročuje a zneužívá (11,20), Pavel je prosí, aby jej snesli v roli nerozumného vychloubače. Jeho chloubou je, že jim kázal evangelium zadarmo (11,7), že pracoval daleko usilovněji a podstoupil pro Krista mnohé nebezpečí a časté tělesné utrpení a doléhá na něj každodenní starost o všechny církve (11,18-28). Nechce se chlubit svými mimořádnými viděními a zjeveními, ale svou slabostí, protože právě v jeho vlastní slabosti se mocně projevuje Boží moc a síla (12,1-6.9-10). I když je si vědom, že sám není nic, není v ničem pozadu za svými protivníky, „veleapoštoly“. „*Znaky mého apoštolství se mezi vámi projevíly s přesvědčivou vytrvalostí, v znameních, dívech a mocných činech*“ (2K 12,12). Jeho emotivní argumentace v tomto listě není určena k egoistické sebeobhajobě, ale je výrazem jeho zraněné lásky a upřímné touhy po duchovním růstu Korintských, aby při své třetí návštěvě sboru se nemusel trápit nad jejich setráváním v hříchu a vůči nekajícím hříšníkům nemusel být přísný na základě pravomoci, kterou mu Pán svěřil k duchovnímu budování věřících (12,19-21; 13,1.2.10).

Závěr 13,11-14

V závěrečném slově Pavel povzbuzuje a pozdravuje své čtenáře a končí požehnáním milostí Kristovou, láskou Boží a přítomností Ducha svatého.

Klíčové výroky

„Neboť v Kristu Bůh usmířil svět se sebou. Nepočítá lidem jejich provinění a nám uložil zvěstovat toto smíření. Jsme tedy posly Kristovými, Bůh vám domlouvá našimi ústy; na místě Kristově vás prosíme: dejte se smířit s Bohem! (2K 5,19-20).

„Vždyť nezvěstujeme sami sebe, nýbrž Krista Ježíše jako Pána, a sebe jen jako vaše služebníky pro Ježíše“ (2K 4,5).

Teologické poselství a důrazy

1/ Žádná jiná epištola neosvětluje tak jasně charakter Pavla křesťana, pastora a apoštola

Apoštol hájí ryzost motivů své služby. Tato epištola dává nahlédnout do osobního života apoštola Pavla a do jeho vnitřních zápasů jako žádná jiná. Jsou zde odkryty jeho city, tužby, úzkosti i osobní zkušenosti. Pavel zde zmiňuje svou zkušenost před 14 lety s vytržením do třetího nebe. (12,1-4). Hovoří o snášení utrpení i horlivosti ve službě (11,23-33) a o ostnu, který byl vložen do jeho těla (12,1-9). Styl jazyka napovídá, že list byl psán v době velkého emocionálního stresu a proto je také nejméně systematický ze všech Pavlových listů.

2/ Centrálním teologickým tématem je vztah mezi utrpením a slávou, bolestí a radostí, životem a umíráním, jež je ilustrován Pavlovou zkušeností.

Právě v utrpení a v lidské slabosti se zjevuje moc evangelia, moc Kristova kříže a vzkříšení.

3/ Pavel vykresluje povahu nové smlouvy ve vztahu ke smlouvě na Sinaji (2 K 3,6-18), povahu nového stvoření uprostřed starého (2 K 4,6-5,21) a christologický základ života pro druhé, protože nyní žijeme pro Krista (2 K 5,15; 8,1-9,14).

List Galatským

Autor, původní adresáti a doba sepsání

O autorství apoštola Pavla se nepochybuje ani mezi kritickými teology. Jedná se o list, který je určen skupině sborů, které autor listu založil. Členové sborů byli původně pohané, kteří sloužili svým modlům (4,8). Byla zde však též menšina členů židovského původu (3,27-29). Čtenáři jsou obeznámeni se starozákonní historií, Zákonem a proroky. Galacie byla původně územím v severní části Malé Asie, kde se ve 3. století př. Kr. usadili Gallové. Jejich samostatné království bylo v roce 25 po Kr. přeměněno Římany na provincii zvanou Galacie, k níž bylo připojeno i rozsáhlejší území včetně měst Antiochie, Ikonie, Lystry a Derben.

Na otázku komu je list Galatským adresován odpovídají dvě hypotézy. **Severogalátská hypotéza** předpokládá, že je míněna severní etnická Galacie, kterou Pavel navštívil během druhé misijní cesty (Sk 16,6). Tamní sbory navštívil znovu na třetí misijní cestě (Sk 18,23). Epištola by pak byla napsána v době mezi první a druhou návštěvou (rok 52). **Jihogalátská hypotéza** vychází z toho, že Pavel užívá římského označení provincií a že list je adresován sborům založeným na první misijní cestě. Oslovení „Galatští“ (Ga 3,1) nebylo absurdní ale korektní v případě, když měly být společně osloveny různé etnické skupiny (Frygijci, Lykaónané).

Pro určení data sepsání listu Galatským je důležité časové určení druhé Pavlovy návštěvy Jeruzaléma popisované ve druhé kapitole. Podle Sk 11,30 Pavel při své druhé návštěvě Jeruzaléma doručil sbírku z antiochenského sboru pro chudé jeruzalémského sboru. Pokud spoléháme na přesnost vyprávění Skutků, pak by pro Pavlovu argumentaci v listu Galatským bylo fatální, kdyby opomněl uvést tuto svou druhou návštěvu Jeruzaléma. Toto napětí je odstraněno, pokud je v

Galatským druhé kapitole popisována druhá návštěva Jeruzaléma, jež je zmíněna ve Sk 11,30. Pavel výslovně uvádí, že při této návštěvě předložil své evangelium vedoucím představitelům sboru v soukromí. Pavel v listu neuvádí závěry jeruzalémského koncilu, jež by byly velkou podporou pro jeho argumentaci, protože šlo o výsledky až jeho třetí návštěvy Jeruzaléma. Z těchto důvodů jsme oproti většině badatelů názoru, že list Galatským byl napsán krátce před jeruzalémským koncilem roku 48.

Základní záměr

Jedině v tomto listu nevyjadřuje Pavel v úvodu vděčnost za ty, jimž píše, ale začíná ostrou výtkou: *"Divím se, že se od toho, který vás povolal milostí Kristovou, tak rychle odvracíte k jinému evangeliu"* (1,6). Důvodem sepsání tohoto listu je náhlá změna základního postoje Galatských křesťanů k apoštolu Pavlovi a k evangeliu, které jim zvěstoval. Na počátku byl jejich postoj naplněn respektem a láskou ochotnou ke všem obětem (4,12-15). Pod vlivem židokřesťanských učitelů, kteří pravděpodobně přišli z Jeruzaléma, byla požadována na křesťanech z pohanů obřízka (5,2; 6,12) a zachovávání Mojžíšova zákona (4,21) se všemi jeho rituály a ceremoniemi (4,10). Judaisté argumentovali, že Pavel není autentický apoštol. Proto Pavel důrazně hájí svou apoštolskou autoritu a mocně zvěstuje evangelium o spasení pouhou vírou v Ježíše Krista.

Osnova

1. Úvod 1,1-9
2. Obrana Pavlovy apoštolské autority 1,10-2,21
3. Pavlovo evangelium 3,1-4,31
4. Život křesťana v pravé svobodě 5,1-6,10
5. Závěr 6,11-17

Obsah

Úvod 1,1-10

Specifickým rysem úvodního pozdravu je důraz na to, že autor listu Pavel nebyl apoštolem povoláním a pověřeným lidmi, ale Ježíšem Kristem a Bohem Otcem a jím zvěstované evangelium má v centru kříž a vzkříšení Ježíše Krista přinášející svobodu (1,1-5). Ve vstupním pozdravu jsou tak stručně shrnuta tři základní témata tohoto listu.

V úvodu nejen chybí obvyklé vyjádření vděčnosti za adresáty, ale list začíná ostrým pokáráním církvi v Galacii, které se odvrací od Kristova evangelia a dvojím vyhlášením prokletí těm, kteří je uvádí do zmatku tím, že hlásají jiné či přesněji překroucené evangelium. Pravá autorita zvěstovatele je dána věrností evangeliu, jehož zdrojem i předmětem je Ježíš Kristus.

Obrana Pavlovy apoštolské autority 1,11-2,21

Autor listu byl kdysi oddán židovství, horlil pro tradice otců a pronásledoval církev Boží. Pak se mu však zjevil sám Ježíš Kristus a povolal jej k šíření evangelia všem národům. Pro podpoření argumentu, že jím zvěstované evangelium mu bylo zjeveno samotným Ježíšem Kristem a nepřevzal je od žádného člověka, je velmi podstatné, aby sdělil přesné údaje o svých osobních kontaktech s ostatními apoštoly (1,20). K prvnímu setkání s Petrem a Jakubem, bratrem Páně došlo až tři roky po Pavlově obrácení při čtrnáctidenním pobytu v Jeruzalémě (1,18-19; srov. Sk 9,26-30). Po 14 letech se znovu vypravil do Jeruzaléma a vedoucím bratřím předložil v soukromí evangelium, které zvěstuje pohanům. V zájmu zachování pravdy evangelia neustoupil ani na okamžik tlaku některých, kteří požadovali obřezání Tita, který byl Řek. Výsledkem setkání byla dohoda s Jakubem, Petrem a Janem, že Pavel bude zvěstovat evangelium pohanům, zatímco oni mezi židy. Dohoda neobsahovala žádné další požadavky kromě toho, aby křesťané z pohanů pamatovali na chudé jeruzalémského sboru.

Při pozdější návštěvě Petra v Antiochii se Pavel otevřeně proti němu postavil, když po příchodu některých lidí z okolí Jakubova se Petr ze strachu před zastánci obřízky začal oddělovat od společenství stolu s pohany. Nejednalo se o herezi, ale o pokrytectví, když Petr sám již nedodržoval

ve všem židovský zákon a přitom svou chybnou praxí fakticky nutil pohany, aby ho dodržovali. Jeho způsob chování nebyl v souladu s jeho vírou v evangelium Kristovo. Proto byl Pavlem veřejně napomenut, zvláště když jeho veřejné počínání strhlo k pokrytectví též ostatní Židy a dokonce i Barnabáše. Pavel tak vyvozuje praktické důsledky z pochopení evangelia, že člověk se nestává spravedlivým před Bohem na základě skutků Zákona, nýbrž vírou v Krista. Zákon odděloval Židy a pohany, ale křesťan je mrtev pro Zákon, spolu s Kristem ukřižován a žije ve víře Krista a Kristus žije v něm.

Pavlovo evangelium 3,1-4,31

V tomto oddíle Pavel ukazuje, že dětmi Abrahamovými jsou ti, kteří přijímají ospravedlnění z víry a ne ze skutků Zákona. Pravým znamením smlouvy a toho, že jsme dětmi a dědici Abrahamova požehnání není obřízka, ale víra. Ti, kdo spoléhají na skutky Zákona jsou pod jeho kletbou, protože Zákon nabízí život pouze na základě dokonalé poslušnosti. Kristus nás však vysvobodil od kletby Zákona, když vzal prokletí na sebe smrtí za nás na dřevě kříže. Jak již kdysi prorokoval Abakuk, spravedlivý bude žít z víry.

Boží slib daný Abrahamovi a jeho potomku tj. Kristu nebyl zrušen vydáním Zákona po 430 letech. Zákon byl přidán jako nástroj, který odhaluje hřích a byl naším dozorcem (*paidagogos*) až do příchodu Krista a přijetí ospravedlnění z víry. Sjednání s Kristem skrze víru viditelně potvrzené křtem působí, že žid i pohan, otrok a svobodný, muž a žena se stávají jedno v Kristu Ježíši, potomstvem Abrahamovým, Božími syny i dědici a přijímají Ducha Božího. Není tedy žádného důvodu k tomu, aby se Galatští opět vraceli k otrocké službě Zákonu, když přijali svobodu v Kristu. Ty, kteří zůstávají účastníky smlouvy na Sinaji, je možné obrazně přirovnat k synům Hagar, která byla Abrahamovou otrokyní. Synové zaslíbení jako byl Izák, se narodili z Rebeky, svobodné ženy a jsou součástí budoucího Jeruzaléma.

Ve světle příchodu Božího Syna Ježíše Krista v plnosti času staví Pavel v této epištole do kontrastu dva odlišné pořádky. K jednomu patří skutky Zákona, tělo, otroctví, hřích, prokletí, smrt. K druhému víra, Duch, svoboda, spravedlnost, synovství, požehnání a život. První charakterizuje přítomný zlý věk (1,4) a druhý odráží příchod nového věku, budoucího Jeruzaléma (4,26).

Život křesťana v pravé svobodě 5,1-6,10

Nová identita v Kristu vede k novému chování. Imperativy jsou založeny na indikativech milosti. Kristus nás osvobodil a je třeba pevně stát v nově nabyté svobodě. Není důležité, zda byl někdo obřezán či ne, ale rozhodující je víra, jež se uplatňuje láskou. Pravé užití svobody nastává tehdy, když si vzájemně sloužíme v lásce, bereme na sebe břemena jedni druhých a naplňujeme tak zákon Kristův. Toho lze dosáhnout pouze tehdy, když žijeme z moci Božího Ducha a nepodléháme tomu, k čemu nás táhne naše hříšná přirozenost. V konání dobra všem a zvláště těm, kdo patří do rodiny víry, nemáme ochabovat. Co kdo rozsévá, to bude také sklízet.

Závěr 6,11-17

Judaisté požadující vykonání obřízky u všech křesťanů chtějí dobře vypadat před lidmi a vyvarovat se pronásledování pro Kristův kříž. Pavel naopak vyznává, že se nechce chlubit ničím jiným, než křížem Pána Ježíše Krista, který působí to, že svět je pro něj mrtev a on pro svět. Jizvy na jeho těle jsou dokladem jeho věrnosti Kristu a odkazují k tomu, že Galatští nemusí pochybovat o jeho motivech. Izrael Boží se řídí pravidlem, že rozhodující není být obřezán, ale být z Ducha Božího novým stvořením.

Klíčové výroky

"Vykoupil nás Kristus ze zlořečenství zákona ... abychom zaslíbení Ducha přijali skrze víru." (3,13-14)

"Tu svobodu nám vydobyl Kristus. Stůjte proto pevně a nedejte si na sebe znovu vložít otrocké jho." (5,1)

Teologické poselství a důrazy

1/ Autorita v církvi

V situaci přítomnosti falešných učitelů v galátských sborech, kteří se odvolávali na církevní autoritu jeruzalémské církve, musí Pavel zápasit o prosazení nejvyšší autority, která musí být uplatňována v církvi. Za nejvyšší autoritu Pavel uznává Kristovo evangelium, které byl jako apoštol pověřen hlásat a vyučovat samotným Ježíšem Kristem.

Pro víru a život církve v každé generaci musí zůstat nejvyšší autoritou učení apoštolů trvale a spolehlivě zaznamenané ve spisech Nového zákona.

2/ Učení o ospravedlnění z víry

Člověk je ospravedlněn a spasen jedinečně skrze víru v zástupnou smrt Ježíše Krista za naše hříchy. Kristův kříž je dostatečnou obětí za hříchy, nic k němu nesmíme přidávat. Spasení je svobodným darem Kristovy milosti a sami k němu nemůžeme ničím přispět. Víra je hlavní známkou Božích dětí, církev je „rodina víry“ (6,10).

3/ Magna charta svobody křesťana

Kristus nás povolal ke svobodě, která však není nevázaností, ale svobodou ke svatosti v lásce skrze moc Ducha svatého. Duch svatý nás formuje v podobu Kristovu (4,19). V jeho moci vítězíme nad touhami hříšné lidské přirozenosti a skutky lidské svévole a neseme ovoce Ducha. Nejsme již otroky Zákona, ale žijeme ve svobodě Božích dětí naplňujících zákon Kristův.

„Máme tedy Krista, aby nás skrze apoštoly učil, Krista, aby nás skrze kříž spasil, a Krista, aby nás skrze svého Ducha posvěcoval. To je jádro poselství listu Galatským – a to je podstata křesťanství vůbec“ (J. R. W. Stott).

Bůh použil této knihy k duchovnímu probuzení Martina Luthera a Johna Wesleyho. Luther o ní prohlásil: "Je to má epištola. Já jsem se s ní zasnoubil, je to má žena." Je bojovným spisem hájícím základní reformační principy: *Solus Christus, sola fide, sola gratia*.

Epištola Galatským patří k základním dokumentům křesťanské víry. Je také silným protestem proti narušení evangelia jakoukoliv formou zákonictví.

Listy z vězení

Místo a doba sepsání

V epištolách Efezským, Koloským, Filipenským a Filemonovi apoštol Pavel výslovně uvádí, že je píše z vězení. Většina badatelů se shoduje na tom, že místem napsání byl Řím, jiní uvažují o Efezu nebo Cesareji. Ve Skutcích není uvedeno, že Pavel byl vězněn v Efezu. V 1 K 15,32 však píše, že v Efezu podstoupil zápas se šelmami. Někteří badatelé to chápou tak, že po uvěznění byl vhozen do arény v zápasu se lvem. V 2 K 1,8 se zmiňuje o nadměrně těžkém soužení, které ho potkalo v římské provincii Asii. Většina badatelů se shoduje v tom, že tyto epištoly byly sepsány v letech 60-62 během dvouletého vězení apoštola Pavla v Římě (Sk 28,30-31). Tomuto předpokladu odpovídá i to, že během jejich sepisování mohl kázat (Ef 6,19; Ko 4,2-4; Fp 1,12n.), a pozdravy z císařského domu (Fp 4,22). Koloským, Filemonovi a Efezským byly napsány v krátkých časových intervalech za sebou. Jako poslední z této skupiny byla napsána epištola Filipenským. Pavel předpokládá delší dobu uvěznění a očekává blížící se uzavření celého soudního případu. Druhá Timoteovi byla také napsána v době druhého uvěznění v Římě v roce 65.

Tyto epištoly řadíme k christologické skupině, protože ve svých věroučných výkladech kladou zvláštní důraz na osobu Krista. Pouze list Filemonovi je osobním sdělením bez věroučných výkladů.

List Efezským

Autor

Mnozí kritičtí badatelé popírají Pavlovo autorství. Jako důvod uvádějí odlišný styl, který je charakterizován četnými synonymy a množstvím podřadných vět. Je zde 42 slov, která se jinde v Novém zákoně nevyskytují (*hapax legomena*) a přes 80 slov, která nejsou v jiných Pavlovských epistolách. Označení "*svatí apoštolé a proroci*" (3,5) jim naznačuje, že pisatel patří do druhé generace. Také teologie listu se svým důrazem na obecnou církev odráží pozdější vývoj. Za další důvod považují nápadnou podobnost dikce i obsahu s epistolou Koloským, které je též upíráno Pavlovo autorství. Všechny argumenty kritiků však nejsou dostatečné, abychom museli pochybovat o spolehlivosti tradičního pohledu, že autorem je apoštol Pavel. Představuje se v textu jako autor (1,1; 3,1) a osobní poznámky předpokládají znalost faktů z Pavlova života. Epištola není kompilací epigona, ale patří k nejvyzrálejší a nejhlubší Pavlovským listům. Podobnost s epistolou ke Koloským je dána tím, že oba listy byly napsány ve stejné době.

Původní adresáti

Epištola je určena věřícím v Efezu. Toto město bylo velkým obchodním centrem a nejvýznamnějším místem římské provincie Asie. Byl zde pověstný chrám bohyně Artemis, jeden ze sedmi divů světa. V městě sídlili mnozí astrologové a kouzelníci. Pavel se zde krátce zastavil na své druhé misijní cestě a působil zde 3 roky při 3. misijní cestě. Křesťané byli získáni většinou z pohanů, i když ani zde ve sboru nechyběla židovská menšina. Později zde působil Timoteus i apoštol Jan, který podle tradice zde prožil zbývajících léta svého života. Efezský sbor se stal mateřským sborem ostatních sborů ve zdejší oblasti, o nichž se zmiňují dopisy sborům ve Zjevení 2 a 3 kap.

Tři z nejstarších rukopisů (A,B a 67) nemají uvedeno určení adresátů "v Efezu" (1,1). Markión uvádí ve svém kánonu epištolu jako list k Laodicejským. Je možné připustit, že epištola sloužila jako okružní dopis všem sborům v římské provincii Asii. Neodráží se v něm specifická situace žádného sboru, jak tomu bývá v ostatních epistolách.

Základní záměr

Kniha je určena křesťanům, kteří již mají určité zkušenosti v duchovním životě a touží po dalším duchovním vzdělávání. List slouží k hlubšímu pochopení věčného cíle Boží lásky a objasnění tajemství církve. Bohatství myšlenek tohoto listu se odráží v bohatství jeho slovníku. Je užíváno složitých, dlouhých vět a epištola vyjadřuje hloubku duchovního poznání a myšlení apoštola Pavla. Pro vznešenou dikci a pro časté vyučování o nebeských věcech bývá nazývána "nebeskou epiistolou". Myšlenky o církvi prolínají celou epiistolou. Pojem církev zde označuje spíše universální společenství věřících než místní sbor. Někteří vykladači hovoří o tom, že zde nacházíme shrnutí Pavlova myšlení o Kristu v jeho církvi. List se nezabývá polemickými či konfliktními tématy, je nejméně osobní ze všech Pavlovských epistol.

Osnova

Kristus v církvi

1. Boží záměr v Kristu realizovaný v církvi (kap. 1 - 3)
2. Život věřících v Kristu (kap. 4 – 6)

Obsah

Boží záměr v Kristu realizovaný v církvi (kap. 1-3)

Vstupní pozdrav a chvalozpěv (1,1-14)

Po stručném vstupním oslovení a apoštolském pozdravu začíná list rozsáhlým chvalozpěvem za duchovní požehnání nebeských darů, která přichází v Kristu. Již před stvořením světa nás Bůh vyvolil ke svatosti a přijetí za jeho děti. Kristovou obětí jsme vykoupeni a naše hříchy jsou nám

odpuštěny. Máme též naději, že se staneme součástí kosmické obnovy světa, kdy vše bude přivedeno k jednotě v Kristu. V Kristu jsme tehdy, když jsme slyšeli slovo pravdy, evangelium, uvěřili mu a byla nám vtisknuta pečeť Ducha svatého jako závdavek našeho dědictví.

Děkovné a přímlybné modlitby (1,15-23)

Pavel ve svých modlitbách nepřestává děkovat za to, že život Efezských je charakterizován vírou a láskou. Prosí, aby jim Otec slávy udělil duchovní osvícení, aby hlouběji pochopili povahu křesťanské naděje a velikost Boží moci, která je již účinná v životech křesťanů. Zjevila se mocně ve vzkříšení a vyvýšení Kristově, který byl vyvýšen nad všechny vlády a moci a ustanoven svrchovanou hlavou církve. Kristus je mocně přítomen ve své církvi, jež je jeho tělem a vykonává svou moc ve prospěch svého lidu.

Božím záměrem je pozdvihnout člověka ze smrti hříchu k novému životu s Kristem (2,1-10)

Člověk je pro své viny a hříchy mrtvý, zotročený standardy běhu tohoto světa, vládcem nadzemských mocí a sklony svého těla. Nutně tak propadl Božímu soudu. Ale Bůh bohatý v milosrdenství a veliký ve své lásce nás probudil k životu spolu s Kristem, na místo zotročení nás spolu s ním uvedl na nebeský trůn, abychom spolu s ním mohli vítězit nad hříchem a konat dobré skutky, které nám Bůh připravil. Na místo odsuzujícího Božího hněvu jsme milostí spaseni skrze víru a stáváme se tak Božím dílem, jeho novým stvořením.

Božím záměrem je spojit Židy i pohany v jeden Boží lid, rodinu, chrám (2,11-22)

Život pohanů bez Krista znamenal odloučení od společenství Božího vyvoleného lidu Izraele, neměli účast ve smlouvách zaslibujících mesiášské spasení, žili ve světě bez pravého Boha a naděje. Vysoká hradba mezi Židy a pohany zabezpečovaná mnohými ustanoveními a předpisy Zákona však byla odstraněna a pohané věřící v Krista byli spojeni v jedno s věřícím Izraelem. Židé i pohané jsou s Bohem usmířeni a mají k němu stejný přístup s právem Božího lidu a členů Boží rodiny. Společně vytváří stavbu, jejímž základem jsou apoštolé a proroci a úhelným kamenem je sám Kristus Ježíš a která roste v chrám, v duchovní příbytek Boží.

Boží záměr Pavlovy apoštolské služby (3,1-13)

Boží milostí byl Pavel povolán sloužit jako apoštol pohanům. Kristus mu zjevil tajemství, které v dřívějších generacích nebylo lidem známo. Je služebníkem evangelia, které vynáší na světlo smysl tajemství od věků ukrytého v Bohu, že Židé a pohané spolu tvoří jedno tělo Božího lidu, církev Kristovu a společně ve víře směřují přistupovat k Bohu svobodně a s důvěrou. Všem duchovním vládám a mocnostem je skrze církev oznamována Boží moudrost, jeho odvěký záměr sjednotit všechny věci v Kristu. Pavlovo věrné zvěstování evangelia o spoluúčasti pohanů na nevystižitelném Kristově bohatství je důvodem, proč musí nyní trpět ve vězení.

Modlitba za poznání Kristovy lásky a jeho plné přebývání v nitru člověka; doxologie (3,14-21)

Pavel prosí nebeského Otce o posílnění „vnitřního člověka“ přebýváním Krista skrze jeho Ducha v našich srdcích; o zakořenění a zakotvení v lásce; o korporativní poznání skutečných rozměrů Kristovy lásky; o prostoupení vši plností Boží. Čtyři přímlybné prosby lze shrnout čtyřmi klíčovými slovy: posílnění, láska, poznání, plnost. První část listu je zakončena chvalozpěvem vzdávajícím slávu Bohu v církvi a v Kristu Ježíši, protože Bůh je mocen učinit neskonale víc, než zač prosíme a co si dovedeme představit.

Život věřících v Kristu (kap. 4 - 6)

V druhé části listu Pavel ukazuje na to, jak je třeba Boží záměr v Kristu uplatnit v životě církve. Po věroučném výkladu nastupuje etické napomínání, po indikativu o tom, co Bůh učinil v Kristu zní imperativ o tom, co má činit jeho lid (církve). Je třeba integrovat křesťanskou zkušenost (kdo jsme), křesťanskou teologii (co věříme) a křesťanskou etiku (jak se chováme). Bytí, myšlení a akce tvoří jeden celek.

Jednota a rozmanitost v církvi (4,1-16)

Přijetí evangelia smíření a jednoty se projeví úsilím o zachování jednoty církve. Jednota církve závisí na lásce, jež se v našem jednání projeví pokorou, tichostí, trpělivostí a vzájemnou snášenlivostí. Jednota církve má svůj základ v sedminásobné jednotě: jedno tělo, jeden Duch, jedna naděje, jeden Pán, jedna víra, jeden křest a jeden Bůh a Otec všech. Jednota církve je obohacena rozmanitostí darů určených k budování těla Kristova. Dárce duchovních darů je vyvýšený Kristus. Jeho dary církvi jsou lidé s konkrétním povoláním: apoštolé, proroci, evangelisté, pastýři a učitelé. Růst v jednotě znamená dorůstat pravdivostí v lásce zralého lidství měřeno mírou Kristovy plnosti.

Znaky nového života: pravda, láska, čistota a pokora (4,17-6,9)

Pohanský způsob života se projevuje tvrdostí srdce, zatemněním mysli a nezkrotností vůle chtivě konat hanebné věci. Křesťanský způsob života znamená žít tak, jak jsme byli Kristem vyučeni, odložit dřívější způsob života, staré lidství a obléci nové lidství stvořené k Božímu obrazu (4,17-24).

Pravda a láska (4,25-5,2)

Je třeba být „pravdiví v lásce“ (4,15). Pravda a láska má v životě křesťana vytvářet jeden celek. Slovo vycházející z našich úst má být pravdivé, bez tvrdosti, zloby a hněvu, aby nezarmucovalo Božího Ducha, ale laskavé a milosrdné, aby pomohlo posluchačům. Láska uplatňovaná ve všem našem jednání má svůj model v Kristu, který sám sebe vydal za nás v oběť Bohu. Sebeobětující láska je vůní Bohu milou.

Čistota (5,3- 20)

Opakem sebeobětující lásky je požitkářství, jež se projevuje smilstvem a jinou sexuální nečistotou, dvojsmyslnou řečí, chamtivostí a lakotou. Takoví nemají podíl v království Kristovu a Božím. Skutky tmy je třeba nazývat pravým jménem a je třeba žít jako děti světla, nesoucí ovoce dobroty, spravedlnosti, pravdy a moudrosti. Plnost Ducha se projevuje společným zpěvem, chválením Boha z celého srdce, vděčností Bohu za všechno a vzájemným podřizováním jedni druhým.

Pokora (5,21-6,9)

Pokora se projevuje ochotou podřídit se autoritám ustanovených Bohem. Stejná důstojnost a rovnost všech lidí před Bohem neznamená identitu rolí. Bůh je Bohem pořádku (τάξις) ve svém uspořádání lidského života určil určité role autority či pořádku. V poddanosti Kristu se mají ženy podřizovat (ὑποτάσσεσθαι) svým mužům jako Pánu. Za manželem rozpoznávají autoritu samotného Pána, který jim svěřil tuto autoritu. Podle Pavla je tato autorita založena již při stvoření (1 K 11,3-12 a 1 Tm 2,11-13), a proto má trvalou platnost a není kulturně podmíněna. Tato mužova autorita („je hlavou ženy“) nesmí mít formu nadvlády či tyranie, není neomezená, ale jejím modelem je Kristova autorita v církvi, jež se projevuje sebeobětující láskou. Vztah manžela a manželky má odrážet vztah Krista k církvi. Muž miluje svou ženu jako sebe sama a žena má přede mužem úctu. Poslušnost dětí rodičům odpovídá nejen přirozenému zákonu, který Bůh zapsal do lidských srdcí, ale i zjevenému Božímu zákonu zjevenému v Desateru a je spojeno se zaslíbením. V období dětství pro nás rodiče reprezentují a prostředkují nám Boží autoritu a lásku. Rodiče však nemají absolutní moc nad svými dětmi a nesmí zneužitím své autority popuzovat své děti k hněvu, ale mají je vychovávat v kázni a instrukcích stanovených nebeským Otcem a Pánem. Tehdejší otroci a dnešní zaměstnanci mají plnit pokyny svých nadřízených a pracovat tak, jako by pracovali pro Pána a od něho jednou převezmou odměnu. Nadřízení mají pamatovat na to, že se zodpovídají nebeskému Pánu, který vše spravedlivě rozsuzuje.

Boj proti Zlému v Boží zbroji a síle (6,10-20)

Duchovní boj není bojem proti lidem, ale proti démonickým silám a Zlému (d'áblu), kteří ovládají tento temný svět. V boji můžeme obstát pouze tehdy, pokud svou sílu hledáme ve spojení s Pánem, v jeho veliké moci a oblečeme si Boží výzbroj, jež je nám dána pro tento boj k dispozici. Pro duchovní boj jsme připraveni opásáním beder pravdou tj. pravdou evangelia i pravdivostí srdce

(integritou) a obrněním pancířem spravedlnosti tj. spravedlnosti z víry i spravedlivým jednáním. Pevnost postoje je dána obutím našich nohou pohotovostí šířit evangelium pokoje. Ohnivé šípy Zlého jsou uhašovány štítem víry, která nachází své útočiště v Bohu. Přílbou křesťanského bojovníka je jistota konečného spasení a mečem Ducha je živé a mocné Boží slovo. Pro vítězství v duchovním boji je nezbytná vytrvalost a bdělost na modlitbách vedených Duchem svatým a vytrvalé vzájemné přimluvy, protože duchovní boj není bojem osamělých bojovníků, ale všech údů církve Kristovy.

Závěr (6,21-24)

Pavel posílá k Efezským jejich rodáka Tychika (Sk 20,4), aby jim dopis nejen předal, ale také jim předal čerstvé informace o Pavlovi a povzbudil je. Ukončuje přáním milosti a pokoje (stejně v 1,1), lásky a víry.

Klíčové texty

Podle svého plánu, až se naplní čas, přivede všechno na nebi i na zemi k jednotě v Kristu“ (Ef 1,10).

„V něm [V Kristu] je náš mír, on dvojí spojil v jedno, když zbořil zed', která rozděluje a působí svár“ (Ef 2,14).

„ Nejste již tedy cizinci a přistěhovalci, máte právo Božího lidu a patříte k Boží rodině. Jste stavbou, jejímž základem jsou apoštolové a proroci a úhelným kamenem sám Kristus Ježíš“ (Ef 2,19-20).

Teologické poselství a důrazy

1/ Církev má důležité místo v Božím záměru

Jde o záměr vykoupit člověka ze smrti k novému životu s Kristem a nakonec všechno sjednotit v Kristu. Církev je novým Božím lidem složeným z Židů i pohanů, kteří byli smrtí Kristovou smířeni s Bohem a sjednoceni v nové společnosti, kde vládne láska, pokoj a spravedlnost.

2/ Kristus je Pánem nad všemi duchovními nadzemskými mocnostmi a silami, které ovládají svět tmy a ohrožují věřící.

3/ Modlitba a uctívání

Pavel jim věnuje tolik prostoru v tomto listě, protože mají důležité místo v životech jednotlivých křesťanů i v církvi.

List Koloským

Autor

Epištola Koloským a Efezským bývají nazývány dvojčaty pro vzájemnou podobnost. Proti autorství apoštola Pavla jsou v obou případech uváděny jazykové a teologické důvody. Silným argumentem pro Pavlovo autorství listu Koloským je jednoznačné svědectví církevní tradice a literární blízkost s listem Filemonovi, kde Pavlovo autorství není zpochybňováno.

Původní adresáti

Dopis je adresován Božímu lidu v Kolosách. Kolosy bylo malé frygijské město v údolí řeky Lykus. Nebylo tak významné jako sousední města Laodikea a Hierapolis. Ve všech těchto městech tvořili významnou složku obyvatelstva Židé. Pavlova misijní služba v Efezu vedla též k založení sborů v těchto třech městech patřících římské provincii Asii, i když Pavel osobně v těchto sborech nepracoval (2,1). Sbor v Kolosy byl zřejmě založen jejich krajanem Epafreem (1,7), který uvěřil během Pavlovy služby v Efezu a vynaložil mnoho úsilí ve službě v těchto třech městech a sborech (Ko 1,7; 4,12-13). Z listu Filemonovi druhého verše se dovídáme, že shromáždění v Kolosách se

konalo v domě Filemona. Většina členů byli pohané (1,27; 2,13). O pozdějším vývoji sboru po sepsání listu nemáme žádné další zprávy.

Základní záměr

Bezprostřední příčinou napsání této epištoly byla hrozba falešného učení. Hereze ve sboru v Kolosách se vyznačovala důrazem na slavení svátků, novoluní a sobot (2,16-17), uctívání andělů (2,18), asketismem (2,21.23), snižováním významu Krista a vyvyšováním tajemného poznání (2,18; 2,2-3), spoléháním na lidskou moudrost a tradici (2,8). Řada badatelů se domnívá, že se jednalo o ranou formu gnóze silně prostoupenou asketickými a mystickými formami židovské zbožnosti, jejíž období nacházíme např. v Kumránském společenství.

Epafras nebyl schopen se vypořádat s ohrožením sboru a odjel do Říma konzultovat záležitost s apoštolem Pavlem. Pavel posílá Tychika společně s Onesimem do Kolos nejen s listem do sboru, ale i osobním listem pro tamního člena sboru Filemona (List Filemonovi).

Osnova

1. Úvod (1,1-14)
2. Ježíš Kristus, Pán stvoření a smíření (1,15-23)
3. Apoštolova služba (1,24-2,5)
4. Léčba falešného učení: Kristus ve vší své plnosti (2,8-3,4)
5. Křesťanský život (3,5-4,6)
6. Osobní vztahy (4,7-18)

Obsah

Úvod (1,1-14)

Po vstupním pozdravu dává Pavel najevo svůj hluboký pastýřský zájem o Boží lid v Kolosách zmínkou o tom, že trvale v modlitbách děkuje Bohu za jejich víru v Krista, lásku k bratrům a sestrám a naději zakotvenou v nebesích. Slovo pravdy, evangelium, tak při nich nese hojné ovoce. V přímělných modlitbách pro ně vyprošuje růst v moudrosti a duchovním pochopení Boží vůle, v nesení ovoce dobrých skutků a zmocnění k trpělivosti a radostné vytrvalosti. Jejich životy mají vzdávat Bohu čest a vyjadřovat dík za dar vykoupení a odpuštění hříchů, přenesení z moci tmy do království Božího milovaného Syna.

Kristus, Pán stvoření a smíření (1,15-23)

Po modlitbách díkyvdání a přímělní Pavel zařazuje centrální oddíl tohoto listu, jedinečný a myšlenkově hluboký chvalozpěv oslavující Kristovu osobu a dílo. Kristus, který od věčnosti všechno předchází a všechno drží pohromadě, je obrazem neviditelného Boha tj. Boží charakter a přirozenost jsou v Kristu od věčnosti dokonale zjeveny. V něm, skrze něho a pro něho bylo všechno stvořeno, svět viditelný i neviditelné duchovní síly a mocnosti. Jako Pán stvoření je též Pánem církve, hlavou svého těla. Skrze jeho oběť na kříži a v něm jako v prvorozeném z mrtvých tj. zakladateli nového lidstva bylo smířeno všechno, co jest na zemi i v nebesích. V něm přebývá všechna Boží plnost a jím je nově zřízena jednota a harmonie nebe i země. Smíření a pokoj, který přinesl, je možné svobodně přijmout nebo musí být povinně akceptován, protože nepřátelské síly byly „pacifikovány“ a i ony musí uznat jeho prvenství ve všem.

Také věřících v Kolosách, dříve Bohu odcizení a nepřátelští svým smýšlením a zlými skutky, byli skrze víru v moc Kristovy smrti smířeni s Bohem a učiněni svatými a neposkvrněnými účastníky naděje evangelia.

Apoštolova služba (1,24-2,5)

Pavel nejen zvěstuje evangelium, ale pro něj a za církev též trpí, aby byla doplněna míra „utrpení Kristových“ (v. 24). Jedná se o soužení poslední doby nazývaného v židovství „porodními bolestmi

Mesiáše“, s kterými je třeba počítat v posledním době před příchodem Mesiáše v slávě. Dříve než budeme společně s ním oslaveni, musíme spolu s ním i trpět (srov. Sk 14,22; Ř 8,17).

V evangeliu je zjeveno tajemství, které bylo dříve po celá pokolení skryté. Tímto Božím tajemstvím je *“Kristus, v němž jsou skryty všechny poklady moudrosti a poznání“* (2,3). Sláva tohoto tajemství je zjevná zvláště mezi pohany: *„Je to Kristus ve vás, ta naděje slávy“* (NKB). Pavlova apoštolská služba je zápasem o to, aby toto Boží tajemství mohlo být hluboce pochopeno a plně poznáno.

Léčba falešného učení: Kristus ve vši své plnosti (2,6-3,4)

Pavel varuje před falešnými učiteli, kteří se snaží Koloské zotročit prázdnou a klamnou filosofií, založenou na lidské tradici a uznávání duchovních vesmírných mocností a ne na Kristu. Jejich křesťanská svoboda je ohrožena legalistickými předpisy, jež se týkají svátků, novoluní, sobot, jídla a asketických praktik, což je vše považováno za zvláštní projev zbožnosti.

Pavel vyzývá k praktikování života v Kristu, v němž přebývá všechna plnost božství v tělesné podobě. On je Pánem též všech duchovních mocností, které veřejně odhalil, odzbrojil a slavil nad nimi vítězství. Věřící spolu s Kristem zemřeli tomuto světu i mocnostem světa, které již nemají žádné právo jim cokoli předpisovat nebo je odsuzovat. Dlužní úpis proti nim byl zničen přibitím na kříž. S Kristem byl ve křtu pohřben jejich starý život a spolu s ním byli vírou v Boha vzkříšeni z mrtvých k novému životu. Nyní žijí v Kristu, kterého přijali jako jediného Pána svého života. V něm jsou pevně zakořeněni a postaveni na pevný základ, pevně se drží víry, jak jí byli autoritativní apoštolskou tradicí vyučeni a jsou naplněni trvalou vděčností.

Protože byli vzkříšeni s Kristem, mají již nyní podíl na jeho vzkříšeném životě v slávě. Jejich mysl, záměry a ambice mají být soustředěny na vrchní nebeské věci, kde Kristus sedí po pravici Boží. Zemřeli starým pořádkům pozemských věcí a jejich život je skryt s Kristem v Bohu. Při zjevení Krista, který se stal jejich životem, se také oni spolu s ním ukáží v slávě.

Apoštol bojuje proti prázdnotě lidské filosofie vyvýšením Krista a zdůrazněním jeho jedinečnosti a spasitelné moci. Biblické učení o Kristu je konečnou odpovědí na všechny hereze ve všech dobách.

Křesťanský život (3,5-4,6)

Učení a jednání, teologie a etika se vždy vzájemně prolínají a podmiňují. Správné pochopení osoby a díla Ježíše Krista vede ve svém důsledku k správnému životu, jak ukazuje druhá, etická část epištoly. Protože věřící zemřeli s Kristem, je nutné *„svléci se sebe starého člověka i s jeho skutky“*. Pavel uvádí dva seznamy pěti pozemských sklonů, které je třeba umrtvovat, protože jsou spojeny s pozemskou hříšnou přirozeností (3,5 a 7). Na místo starého člověka je třeba obléci nového člověka, který se obnovuje podle obrazu svého Stvořitele. Pavel uvádí seznam pěti křesťanských ctností (3,12) a vyzývá ke vzájemné snášenlivosti, odpouštění si, životu v lásce, pokoji a vděčnosti. Jde o to, aby v nich přebývalo Boží slovo v celém svém bohatství a moudrosti. Všechno co činí má být vykonáváno v poslušnosti Pánu Ježíši a má být doprovázeno vděčností Bohu a jeho oslavováním žalmy, chválami a zpěvem.

Obdobně jako v jiných epištolách (Ef 5,22-6,9; 1 Tm 2,8-15; Tt 2,1-10; 1 Pt 2,18-3,7) Pavel připojuje řád pro vztahy v domácnosti. Celý život v manželství, rodině i v pracovních vztazích má být podřízen Pánu Ježíši Kristu. Tomu odpovídá to, že se ženy dobrovolně podřizují svým mužům a muži vykonávají svou vedoucí roli v rodině praktikováním sebeobětavé lásky podle Kristova příkladu. Děti poslouchají ve všem své rodiče a ti své děti neponižují, ale poskytují jim pevnou a milující výchovu.

Otroci mají poslouchat své pozemské pány. Jejich služba nemá být konána pouze pro zalíbení se lidem, ale s odpovědností, jako by sloužili Pánu, který odmění každého, kdo vykonal dobré dílo. Páni mají jednat s otroky jako jedná nebeský Pán, který nikomu nestraní a jemuž se i oni budou zodpovídat. Vyučování tohoto oddílu je možné přímo uplatnit i dnes na vztahy mezi zaměstnanci a zaměstnavatele.

V závěrečném oddíle pareneze (etického povzbuzování a napomínání) Pavel povzbuzuje k bdělosti a vytrvalosti na modlitbách a prosí čtenáře svého listu, aby se modlili též za jeho službu zvěstování

tajemství Kristova. Vyzývá je, aby jednali moudře ve styku s okolním světem a jejich slovo bylo vždy laskavé a obsahující správné odpovědi v dané situaci.

Osobní vzkazy (4,7-18)

Pavel posílá svého pomocníka Tychika, aby informoval sbor o apoštolově osobní situaci a aby je povzbudil. Posílá s ním též jejich krajana Onezima. Vyřizuje pozdravy od tří židovských spolupracovníků (Aristarcha, Marka a Ježíše zvaného Justus) a od jejich krajana Epafra, lékaře Lukáše a Démase. Věřící v Kolosách mají pozdravovat své souvěrce v Laodikeji a mají zařídit, aby i tam byl čten tento list a naopak v jejich sboru byl přečten list Laodikejským. Archippos má být povzbuzen ke konání služby přijaté od Pána. Na závěr Pavel připojuje pozdrav psaný vlastní rukou.

Klíčové výroky

„V něm [V Kristu] jsou skryty všechny poklady moudrosti a poznání“ (Ko 2,3).

„V něm [V Kristu] je přece vtělena všechna plnost božství“ (Ko 2,9).

Teologické poselství a důrazy

1/ Christologie epištoly je centrálním a sjednocujícím tématem

Plnost božství se v něm rozhodla věčně přebývat (1,19) a tato plnost božství v něm od inkarnace trvale přebývá v tělesné lidské podobě (2,9). Tyto dva texty v sobě společně zahrnují jednoznačnou výpověď o Kristově věčném božství a trvalém lidství. Kristus je svrchovaným Pánem veškerého stvoření, viditelného světa i neviditelných duchovních mocností. Jeho dílo stvoření a smíření zahrnuje všechno na zemi i na nebi.

2/ Kristus je hlavou svého těla, Pánem své církve

Kdo je skrze víru v Kristu zakořeněn a budován na pevném základě, získává nový život a dosahuje v něm své plnosti. Již nyní má podíl na Kristově vzkříšení a vyvýšení na pravici Boží (důraz na přítomný aspekt eschatologické spásy) a žádné duchovní mocnosti již nad ním nemají moc.

List Filemonovi

Autor a původní adresáti

O autorství apoštola Pavla není pochybností. Jedná se o jeho nejkratší (v řečtině 335 slov) a nejosobnější dochovaný dopis. List je adresován Filemonovi, zámožnému členu sboru v Kolosy, Apfii (jeho manželce?) Archippovi (jeho synu?) a církvi, jež se scházela v jeho domě (2). List byl napsán v téže době jako list do Kolosy a doručen týmiž posly Tychikem a Onezimem.

Základní záměr

Filemonovi uprchl otrok Onezimos a zřejmě jej i okradl (18). Podle římského práva zasluhoval trest smrti. Onezimos se však setkal s Pavlem a stal se křesťanem. Nyní jej Pavel vrací ke svému pánu s naléhavou prosbou, aby jej Filemon přijal jako bratra v Kristu (16).

Obsah

Pozdrav (1-3)

V pozdravu Pavel žehná původním adresátům listu milostí a pokojem od Boha Otce a Pána Ježíše Krista.

Díkůčinění (4-7)

Pavel v modlitbách děkuje Bohu za Filemonovu víru v Pána Ježíše a lásku k Božímu lidu, což přináší Pavlovi i ostatním věřícím velkou radost a povzbuzení. Současně prosí za to, aby Filemonova víra byla schopna rozpoznat, co dobrého může učinit pro Krista.

Přímluva (8-21)

Křesťanský charakter Filemona Pavlovi dovoluje, že formuluje svou přímluvu se smělou otevřeností a naléhavostí. Posílá k němu Onezima, který je Pavlovi drahý jako jeho vlastní srdce (12) a prosí Filemona, aby svého uprchlého otroka přijal jako milovaného bratra (16). Zavazuje se nahradit veškerou finanční škodu, která mu byla v této záležitosti způsobena. Pavel si Onezima (jméno znamená „užitečný“) chtěl původně ponechat u sebe, protože mu byl ve vězení užitečný (11; 13), ale nechtěl tak učinit bez Filemonova souhlasu. Pavel je plný důvěry, že jeho přímluva bude vyslyšena a že Filemon je připraven učinit více, než Pavel prosí (náznak očekávání, že by mu Onezima mohl zaslat nazpět k službě evangeliu) a potěší Pavla v jeho vězení.

Závěr (22-25)

Závěrem Pavel vyjadřuje naději, že je opět navštíví a vyřizuje pozdravy od svých spolupracovníků.

Teologické poselství a důrazy

I/ Máme zde ukázkou toho, jak mistrným způsobem je apoštol schopen s pastýřským přístupem řešit i delikátní záležitosti.

S velikým taktem, zdvořile a přesto s rozhodnou naléhavostí vyzývá Filemona, aby svému otroku odpustil a smířil se s ním. Tajemstvím Pavlova misionářského úspěchu byla vroucí láska ke každému jednotlivci. Jeho hluboký opravdový osobní zájem o každého člověka oslovoval, získával a ovlivňoval lidská srdce.

II/ List umožňuje nahlédnout do sociálních a osobních problémů lidí tehdejší doby

Pavel nebojuje proti instituci otroctví, ale prosazuje principy a vzory křesťanského chování, jež nevyhnutelně přivádí vnitřní destrukci této instituce. Křesťanská transformace vztahů mezi pánem a otrokem vede nutně ke zrušení otroctví zevnitř. Přitom křesťanství nevede k přímému politickému konfliktu s římskou mocí.

List Filipským

Autor a původní adresáti

O autorství apoštola Pavla se nepochybuje. Dopis byl psán na sklonku prvního věznění v Římě. Původními adresáty jsou věřící ve Filipech s biskupy a jáhny.

Město Filipy dostalo své jméno po svém zakladateli Filipovi, otci Alexandra Velikého. V římské době se stalo *"nejvýznamnějším městem té části Makedonie a římskou kolonií"* (Sk 16,12). Octavianus, pyšný na vítězství nad armádami Cassia a Bruta nedaleko Filipy, pozvedl toto město do postavení římské kolonie, což znamenalo mnohá privilegia. Obyvatelé města obdrželi římské občanství a nemuseli platit daně a poplatky. Pavel na tuto skutečnost naráží, když mluví o občanství v nebesích (3,20). Město bylo miniaturní reprodukcí města Říma. Vedoucí vrstvy tvořili římscí kolonisté. Oficiální řeč byla latina, ale znalost řečtiny byla nutností, protože většinu obyvatel tvořili Řekové. Židů zde bylo málo a neměli zde ani synagogu. Městem procházela slavná cesta *Via Egnia*. Filipy však bylo spíše vojenské a zemědělské centrum než středisko obchodu.

Sbor ve Filipy vznikl jako první křesťanský sbor na evropské půdě přímým působením apoštola Pavla a jeho spolupracovníků na druhé misijní cestě. První křesťankou se stala obchodnice se šarlatem Lydie. Také další ženy v tomto sboru hrály svou důležitou roli (4,2). Členové sboru byli téměř výhradně z pohanů. V listu není žádný odkaz na starozákonní místo.

Vztah apoštola Pavla ke sboru je neobyčejně vřelý. Ze všech sborů mu působí nejvíce radosti. Na třetí misijní cestě sbor ještě dvakrát navštívil. (Sk 20,2.6) Láska Filipských k Pavlovi se projevuje neobyčejnou štědrostí. Po jeho odchodu mu posílají do Tesaloniky finanční pomoc (4,15-17). Další příspěvek obdržel v Korintě (2 K 11,9; Sk 18,5). Po Epafroditovi mu posílají pomoc i do Říma (2,25; 4,18).

Základní záměr

Pavel chce poděkovat Filipským za dary, které mu poslali po Epafroditovi a vysvětlit, proč tohoto bratra, který pro dílo Kristovo nasadil život, posílá nazpět (4,18;2,25-30). Varuje před špatnými dělníky, kteří spoléhají na vnější věci včetně obřizky a mají sklon k perfekcionismu (3,1-4; 12-16), vyzývá sbor k jednomyslnosti (2,2; 4,2), důvěře Bohu za všech okolností (4,6-7) a ochotě snášet utrpení pro evangelium (2,29-30).

Osnova

Život v Kristu

1. Pozdrav a díkyvzdání (1,1-11)
2. Pavlova osobní situace a vyznání (1,12-26)
3. Povzbuzení k životním postojům, jejichž modelem je Ježíš Kristus (1,27-2,18)
4. Osobní sdělení a budoucí plány (2,19-3,1)
5. Varování před nebezpečím spoléhání na vnější věci a perfekcionismem (3,2-21)
6. Závěrečné výzvy k jednotě, radosti, důvěře v Boží péči a pozdravy (4,1-23)

Obsah

Pozdrav a díkyvzdání (1,1-11)

Pozdrav má jako v řadě jiných Pavlových listů podobu žehnání milostí a pokojem od Boha Otce a Pána Ježíše Krista. Úvodem vyjadřuje radost a díkyvzdání Bohu za partnerství Filipských při díle evangelia a vyznává svou vnitřní hlubokou tužbu po společenství s nimi jako se spoluúčastníky Boží milosti v Kristu Ježíši. V modlitbách se přimlouvá za to, aby rostla jejich láska, poznání a hluboká vnímavost k rozpoznání toho, na čem záleží, aby z moci Ježíše Krista nesli ovoce k slávě a chvále Boží.

Pavlova osobní situace a vyznání (1,12-26)

Pavlovo uvěznění působí k prospěchu evangelia, protože mnozí byli povzbuzeni k větší směrlosti ve zvěstování evangelia. Z toho se Pavel raduje, i když si uvědomuje, že někteří nezvěstují evangelium s čistými pohnutkami a úmysly. Za sebe vyznává, že mu jde vždy o to, aby byl jeho životem či smrtí byl oslaven Kristus. Život pro něj znamená Kristus a práce pro něj. Smrt je pro něj ziskem, protože po ní bude prožívat úzké a již ničím nerušené spojení s Kristem, což je mnohem lepší než cokoliv jiného, co může člověk v tomto životě prožít.

Povzbuzení k životním postojům, jejichž modelem je Ježíš Kristus (1,27-2,18)

Pavel vyzývá k životu, který je v souladu s Kristovým evangeliem. Největší překážkou šíření evangelia je život křesťanů, který je v rozporu se zvěstovaným poselstvím. Pavel povzbuzuje k jednotě v lásce, ve smýšlení a v pokoře podle modelu Ježíše Krista. Christologický hymnus (2,6-11) oslavuje Krista, který nelpěl na tom, že způsobem svého bytí byl roven Bohu. Stal se jedním z lidí, přijal způsob služebníka a v poslušnosti podstoupil i smrt na kříži. Pro tuto pokoru a poslušnost jej Bůh nade vše vyvýšil, aby jej všichni uctívali a uznávali Pánem k slávě Boha Otce. Věřící v Krista jsou vyzýváni k témuž smýšlení pokory a poslušnosti, aby se v jejich životě projevovala Boží spasitelná moc, osvěcovali tento temný svět a žili v něm jako bezúhonné a ryzí Boží děti.

Osobní sdělení a budoucí plány (2,19-3,1)

Pavel k nim zamýšlí brzo poslat svého osvědčeného spolupracovníka Timotea, který spolu s Pavlem jako syn s otcem věrně sloužil Filipským od samého počátku a projevuje o ně i nadále upřímný zájem. Má naději, že je poté také sám navštíví. Uznal za nutné poslat jim Epafrodita, který mu přinesl od nich dary a posloužil Pavlovi. Z milosti Boží přestál vážnou nemoc, ale stýskalo se mu po Filipských a byl znepokojen, že se doslechli o jeho nemoci. Mají si jej vážít a přijmout jej s radostí.

Varování před nebezpečím spoléhání na vnější věci a perfekcionismem (3,2-21)

Pavel ve svém varování před špatnými pracovníky, kteří se chlubí vnějšími věcmi a jsou nepřáteli Kristova kříže (3,2.18), uvádí jako příklad k napodobování své vlastní postoje. Před setkáním se vzkříšeným Kristem spoléhal ve svém náboženském životě na mnohé vnější věci, nyní je však odepsal jako ztrátu, protože nejvyšší hodnotou se mu stalo to, že poznal Ježíše, svého Pána a zakouší moc jeho smrti a vzkříšení. Ví o tom, že není dokonalý, ale usilovně běží k cíli, aby získal vítěznou cenu Božího povolání v Kristu Ježíši.

Závěrečné výzvy k jednotě, radosti, důvěře v Boží péči a pozdravy (4,1-23)

Pavel domlouvá dvěma ženám, které oceňuje jako své spolupracovnice, aby byli jednotní ve svém smýšlení. Nepřipadá mu zatěžko opakovaně vyzývat v tomto listě ke stálé radosti v Pánu (výraz radost a příbuzná slova se objevují 16krát). Povzbuzuje k důvěře v Boží péči, která jim dá vše, co potřebují. Pavel to dosvědčuje i svou osobní životní zkušeností. Naučil být se spokojen s tím, co má. Dovede trpět nouzí i mít hojnost, protože všechno může v Kristu, který mu dává sílu.

Závěrem vyřizuje pozdravy od bratří, kteří jsou s ním i od těch, kteří jsou z císařského dvora.

Klíčové verše

„Radujte se v Pánu vždycky, znovu říkám, radujte se! Vaše mírnost ať je známa všem lidem. Pán je blízko. Netrapte se žádnou starostí, ale v každé modlitbě a prosbě děkujte a předkládejte své žádosti Bohu“ (F 4,4-6).

„Život, to je pro mne Kristus, a smrt je pro mne zisk“ (F 1,21).

Teologické poselství a důrazy

1/ Centrální postavení Ježíše Krista v Pavlově teologii i zkušenosti

Epištola obsahuje nesmírně cenný christologický oddíl (2,5-11), který je vrcholnou oslavou božského majestátu, pokory a poslušnosti Ježíše Krista v pavlovských epištolách. Popisuje preexistenci, inkarnaci a exaltaci Ježíše Krista. Pavel klade velký důraz na fakt, že věřící jsou „v Kristu Ježíši“ a toto spojení s ním jim umožňuje a zavazuje je k tomu, aby měli stejné smýšlení a způsob chování jako on. Každodenní povinnosti křesťana jsou dány do souvislostí nejhlubších věroučných pravd o Kristu, jeho osobě a díle.

Významné jsou též oddíly, v nichž se Pavel sdílí se svými nejhlubšími tužbami a zkušenostmi a vydává svědectví o tom, co pro něj Kristus znamená. „Život, to je pro mne Kristus, a smrt je pro mne zisk“ (1,21). „To, že jsem poznal Ježíše svého Pána, je mi nade všecko. Pro něho jsem všechno ostatní odepsal a pokládám to za nic, abych získal Krista a nalezen byl v něm....,abych poznal jej a moc jeho vzkříšení i účast na jeho utrpení“ (3,8.9.10).

2/ List je svědectvím vítězství radostné víry nad vším protivenstvím a nesnázemi.

Dopis je nejosobnějším Pavlovým listem. Má všechny znaky spontánního listu blízkým přátelům. Adresáty šestkrát oslovuje jako „bratry“ a třikrát užívá termín „milování“. Celý list je prostoupen radostí. Pavel píše o radosti a vyzývá k radosti v Pánu navzdory tomu, že je ve vězení a jde mu o život.

Listy Tesalonickým

Autor a původní adresáti

Existuje shoda badatelů o tom, že první z obou listů napsal Pavel. Není však třeba pochybovat ani o Pavlově autorství druhého listu. Svědčí o tom nejen raná tradice prvotní církve, ale i jazyk, styl a obsah obou listů, jež jsou si v mnohém podobné.

Město Tesalonika bylo rozšířeno kolem roku 315 př. K. Cassandrem, zetěm Filipa Makedonského. Bylo pojmenováno po Cassandrově ženě, nevlastní sestře Alexandra Velikého. Většinu obyvatel

města tvořili Řekové. Židé zde měli velkou židovskou kolonii. Město mělo významnou strategickou polohu v blízkosti velkého mořského přístavu a při významné cestě *Via Egnatia*, která spojovala Východ se Západem. Od roku 146 př. K. se jako hlavní město římské provincie Makedonie stalo sídlem římské správy. Mělo statut svobodného města.

Sbor v Tesalonice byl založen, když Pavel spolu se Silasem a Timoteem navštívili toto město během druhé misijní cesty (Sk 17,1-13). Pavel zde po tři soboty v synagoze zvěstoval Ježíše jako Mesiáše, jeho celkový pobyt ve městě byl však pravděpodobně delší. Mezi obrácenými bylo "*velmi mnoho Řeků, kteří už ctili jediného Boha a nemálo žen z významných rodin*" (Sk 17,4). Epištola naznačuje, že většina členů sboru byli původně pohané. (1 Te 1,9; 2,14).

Doba a místo sepsání

Po odchodu Pavlově z Tesaloniky, zde Silas a Timoteus ještě nějaký čas zůstali. Připojili se k Pavlovi opět v Aténách (Sk 17,14-15; 1 Te 3,1-2). Z Atén je Timoteus poslán zpět do Tesaloniky, aby sbor povzbudil. Když se vrátil, přinesl zprávy, které byly bezprostřední příčinou napsání 1. listu do Tesaloniky (1 Te 3,6-7). Epištola byla pravděpodobně napsána v Korintu, protože ze Sk 18,5 se dovídáme, že spoluautoři dopisu Timoteus a Silas se k Pavlovi připojili v Korintu. Na základě zmínky o prokonzulovi Galliovi lze určit datum sepsání Prvního listu Tesalonickým poměrně přesně na rok 50. Dopis byl poslán po osobním poslu, který při svém návratu přinesl další informace o situaci v Tesalonice, jež vedly Pavla k napsání dalšího listu do Tesaloniky. Druhý list Tesalonickým byl napsán také v Korintě několik měsíců po prvním listu. Oba dopisy řadíme nejen k nejstarším listům apoštola Pavla, ale i celého Nového zákona.

Základní záměr

Nově vzniklý sbor v Tesalonice vydává svědectví o Ježíši Kristu v nepřátelském prostředí (1 Te 1,8; 2,14), nepřátelé napadají též charakter a ryzost motivů apoštola Pavla. Po zprávách Timotea, který „*přinesl radostnou zprávu o vaší víře a lásce i o tom, jak na nás stále v dobrém vzpomínáte*“ (1 Te 3,6), Pavel zamýšlí svým prvním listem povzbudit věřící, aby stáli pevně v Pánu, hájí čistotu motivů při své službě (2,1-12) a posiluje naději, že při příchodu Páně budou zesnulé věřící v Krista vzkříšeni a společně s těmi, kteří se dočkají příchodu Páně s ním navždy spojeni (1 Te 4,13-16). V druhém listě vyvrací mylný názor, že den Páně již nastává odkazem k tomu, že předtím se ještě objeví Syn zatracení a dojde ke vzpouře proti Bohu. Napomíná ty, kteří se přestali starat o každodenní záležitosti a vedou zahálčivý život. Povzbuzuje věřící, aby zůstali vytrvalí v pronásledování a neochabovali v dobrém jednání.

První list Tesalonickým

Osnova

1. Vstupní pozdrav a díkůvzdání (1,1-10)
2. Pavlovy vzpomínky na práci v Tesalonice (2,1-16)
3. Události, které nastaly po Pavlově odchodu z Tesaloniky a jeho touha se s Tesalonickými opět setkat (3,1-13)
4. Povzbuzení k posvěcení a bratrské lásce (4,1-12)
5. O druhém příchodu Páně (4,13-5,11)
6. Závěrečná napomenutí a pozdravy (5,12-28)

Obsah

Vstupní pozdrav a díkůvzdání (1,1-10)

Pavel, Silvanus a Timoteus žehnají nově vzniklé církvi milostí a pokojem od Boha Otce a Pána Ježíše Krista. Na modlitbách vzdávají díky Bohu za jejich činnou víru, usilovnou lásku a vytrvalou naději, takže se stali příkladem věřícím v Makedonii i Acháji a na dalších místech. Odvrátili se od

model k službě živému Bohu a svou nadějí složili v Ježíši, kterého Bůh vzkřísil z mrtvých a jenž je jediným vysvoboditelem od přicházejícího Božího soudu.

Pavlovy vzpomínky na práci v Tesalonice (2,1-16)

Misijní práce v Tesalonice nezůstala bez užitku. Pavel a jeho spolupracovníci se dovolávají Boha za svědka, že nebyli při zvěstování evangelia vedeni nekalými úmysly, snahou líbit se lidem, nepoužívali lichotivé řeči, ani nebyli chamtiví. Tesaloničtí byli sami svědky toho, že se k nim chovali laskavě jako matka pečující své děti a jako otec, který své děti napomíná a povzbuzuje a přitom si práci vydělávali na svou obživu. Tesaloničtí přijali jejich poselství ne jako lidské slovo, ale jako slovo Boží. Jednalo se skutečně o Boží slovo, což se projevilo jeho mocným působením ve věřících, kteří od svých pohanských krajanů vytrpěli stejné věci jako církve v Judsku od Židů.

Události, které nastaly po Pavlově odchodu z Tesaloniky a jeho touha se s Tesalonickými opět setkat (2,17-3,13)

Pavel po svém nuceně urychleném odchodu usilovně toužil se opět s Tesalonickými sejít, ale satan mu v tom několikrát zabránil. Pro povzbuzení a posílení ve víře k nim poslal Timotea, který jej po svém příchodu povzbudil radostnou zprávou o jejich víře, lásce a touze po opětovném vzájemném setkání. Pavel i nadále vytrvale prosí Boha, aby mohl Tesalonické opět spatřit a posloužit k růstu jejich víry, aby rostli v lásce a byli bezúhonní a svatí před Bohem.

Povzbuzení k posvěcení a bratrské lásce (4,1-12)

Pavel povzbuzuje k vedení posvěceného života v souladu s Boží vůlí. Musí se vyvarovat nečistoty zvláště v oblasti sexuálního života, protože by to bylo projevem pohrdání Bohem, jenž jim dal svého svatého Ducha a takové jednání neunikne trestu. O vzájemné bratrské lásce jsou Bohem vyučeni, ale je třeba být v ní stále horlivější. Mají pokojně žít a živit se vlastníma rukama, aby získali úctu svého okolí a nebyli na nikoho odkázáni.

O druhém příchodu Páně (4,13-5,11)

Jedná se o nejdelší tematický oddíl v Pavlově korespondenci o příchodu Páně. Pavel předpokládá, že společně s ostatními věřícími bude na živu, když dojde k této události. Někteří v Pavlově době se obávali, že ti z křesťanů, kteří již zemřeli, budou oproti žijícím v době příchodu Páně v nevýhodě. Pavel však v autoritě slova Páně odpovídá, že při sestoupení Pána z nebe zazní rozkaz, hlas archanděla a zvuk Boží polnice a ti, kdo zemřeli v Kristu, vstanou k životu nejdříve a potom se k nim připojí žijící křesťané, aby společně byli vytrženi vstříc Pánu a společně s ním již byli navždy. Je třeba bdít a být střizliví, protože den Páně přijde nečekaně jako přichází zloděj v noci. Ježíš Kristus zemřel a vstal z mrtvých, abychom dosáhli spásy. Proto se věřící mají vzájemně povzbuzovat a být jeden druhému oporou.

Závěrečná napomenutí a pozdravy (5,12-28)

Pavel žádá členy sboru, aby respektovali a vážili si a milovali své představené v Kristu pro jejich práci. Mají žít ve vzájemném pokojném vztahu, kárat neukázněné, těšit malomyslné, ujímat se slabých a vzájemně si projevovat trpělivost. Nemají odplácet zlým za zlé, ale usilovat vždy o dobré. Žít ve stálé radosti, neustávat v modlitbách, v děkování a chránit se zlého v každé podobě. Nemají zhášet plamen Ducha, nepohrdat prorockými dary. Závěrem jim žehná Božím pokojem a milostí Pána Ježíše Krista.

Klíčový verš

„Neboť toto je vůle Boží, vaše posvěcení“ (1Te 4,3).

„Sám Bůh pokoje nechť vás cele posvětil a zachová vašeho ducha, duši i tělo bez úrazu a poskvrny do příchodu našeho Pána Ježíše Krista“ (1Te 5,23).

Druhý list Tesalonickým

Osnova

1. Pozdrav a díkyčinění (1,1-12)
2. Události, které budou předcházet příchodu Páně (2,1-12)
3. Povzbuzení k životu v posvěcení, k přímluvným modlitbám a varování před zahálčivostí (2,13-3,15)
4. Závěrečný pozdrav ověřený Pavlovým vlastním podpisem (3,17-18)

Obsah

Pozdrav a díkyčinění (1,1-12)

Pavel spolu se Silvánem a Timoteem ve vstupním pozdravu žehnají tesalonické církvi milostí a pokojem od Boha Otce a Pána Ježíše Krista. Děkují Bohu za to, že víra a vzájemná láska v tomto sboru roste navzdory pronásledování a útisku, které musí snášet. Kristus při svém druhém příchodu vykoná soud nad těmi, kteří je utiskují, a bude oslaven svým lidem a ten bude oslaven v něm. Pavel se svými spolupracovníky se modlí za to, aby z Boží moci mohli tesaloníci naplnit svá dobrá rozhodnutí a dílo víry k oslavě Pána Ježíše.

Události, které budou předcházet příchodu Páně (2,1-12)

Ve sboru hrozilo nebezpečí, že někteří budou vyvedeni z rovnováhy a vylekáni proroctvím, řečí či listem domněle pocházejícím od Pavla, že den Páně je již zde. Pavel varuje před tímto klamem a připomíná své vyučování, když byl u nich. Před příchodem Páně ještě dojde k velké vzpouře proti Bohu a zjeví se člověk nepravosti, Syn zatracení. Postaví se na odpor proti Bohu, povýší se nade vše, usedne v chrámu Božím a bude se sám vydávat za Boha. V moci satanově (asi je chápán jako jeho inkarnace, jako antikrist z 1 J 2,18) bude konat mocné činy, klamná znamení a zázraky, aby svedl ty, kteří nemilují pravdu a jdou k záhubě. Zatím však něco či někdo brání, aby se ukázal dříve, než přijde jeho čas. Někteří vykladači za tuto sílu, která tomu brání označují moc zákona a pořádku zosobněnou ve státní moci, jiní míní zvěstování evangelia či církve, jejichž působení omezuje moc zla. Člověka nepravosti Pán Ježíš „*zabije dechem svých úst*“ (Kalvín to vykládá „svým slovem“) a zničí svým slavným příchodem.

Povzbuzení k životu v posvěcení a k přímluvným modlitbám (2,13-3,5)

Pavel děkuje Bohu za to, že tesaloníci byli vyvoleni ke spáse a posvěcení Duchem, aby měli účast na slávě našeho Pána Ježíše Krista. Povzbuzuje je, aby stáli pevně ve víře a drželi se učení, které jim bylo předáno mluveným slovem nebo dopisem. Prosí též za přímluvné modlitby za sebe a jeho spolupracovníky, aby se slovo Páně šířilo a aby byli vysvobozeni od pochybných a zlých lidí. Mohou důvěřovat věrnosti Páně, který je posílí a ochrání od Zlého.

Varování před zahálčivostí (3,6-15)

V autoritě Páně je přísně přikázáno, že se ve sboru mají stranit každého věřícího, který vede zahálčivý život, nepracuje a druhým v práci překáží, když se plete se do věcí, do kterých mu nic není. Mají mu dát znát, že k nim nepatří (patrně jde o vyloučení od společného stolování, srv. 2 K 5,9-11), aby byl zahanben a varován. „*Kdo nechce pracovat, ať nejí*“ (3,10). Pavel a jeho spolupracovníci ve službě evangelia mohou ostatním sloužit jako příklad těch, kteří namáhavě pracovali, aby nebyli nikomu na obtíž.

Závěrečný pozdrav ověřený Pavlovým vlastním podpisem (3,17-18)

V závěrečném pozdravu Pavel žehná adresátům pokojem a milostí Pána Ježíše Krista. Píše jej jako obvykle vlastní rukou, aby bylo potvrzeno, že za celým dopisem je jeho apoštolská autorita.

Klíčové verše

„*Pán je věrný; on vás posílí a ochrání od zlého*“ (2Te 3,3).
„*Kdo nechce pracovat, ať nejí!*“ (2 Te 3,10b)

Teologické poselství a důrazy listů Tesalonickým

1/ Největší teologický přínos obou listů je v oblasti eschatologie v oddílech pojednávajících o příchodu Pána Ježíše Krista v moci a slávě.

Dovídáme se zde o tom, že zazní hlas archanděla a zvuk polnice ní povel a sám Pán sestoupí z nebe a ti, kdo zesnuli ve víře v Ježíše vstanou nejprve a poté společně se živými, kteří se toho dočkají, budou uchvázeni v oblacích vstříc Pánu, aby s ním již byli navždy. Příchodu Páně bude předcházet rozsáhlá vzpoura proti Bohu a příchod „člověka nepravosti, Syna ztracení“, který bude v moci satanově konat mocné činy, klamná znamení a zázraky. Bude však zničen slavným příchodem Pána Ježíše.

2/ S důrazem na eschatologii je úzce spojen důraz na život v posvěcení

Boží vůlí je posvěcení věřících (1 Te 4,3.7), je třeba vést „život důstojný Boha (1 Te 2,12), žít jako synové světla (1 Te 5,5), „žít pokojně, věnovat se své práci a získávat obživu vlastníma rukama“ (1 Te 4,11), přijmout od Boha „sílu ke každému dobrému činu i slovu“ (2 Te 3,5).

3/ Evangelium již od počátku bylo pevně zakotveno ve zjevení Ježíše Krista.

Tyto rané listy apoštola Pavla (sepsané asi 20 let po vzkříšení Kristově) dosvědčují, že časté užívání titulu Pán pro Ježíše (42krát) je jasným svědectvím o pevné víře v božství Ježíše Krista již v rané církvi.

Pastorální epištoly

Autor

Třetí skupina Pavlovských epištol, 1. Timoteovi, Titovi a 2. Timoteovi, je od 18. století označována souhrnným názvem pastorální epištoly, protože se zabývají předně otázkami pastorační péče a pořádku v církvi. O 2. Timoteovi to platí pouze částečně, protože jde předně o osobní list.

Od počátku 19. století někteří badatelé přišli s tvrzením, že autorem 1. Timoteovi nemůže být apoštol Pavel. Ve staré době zpochybnil Pavlovo autorství Markión a Tatianos. Většina kritických teologů až do dnešní doby Pavlovo autorství popírá. Naproti tomu konzervativní teologové je hájí. Spor je veden v těchto otázkách:

1/ Chronologické námitky

Údaje uvedené v těchto epištolách o době a místech služby apoštola Pavla neodpovídají údajům ze Skutků. Pokud však připustíme možnost, že Pavel byl po svém uvěznění v Římě propuštěn na svobodu a také v posledním období svého života se dále věnoval misijní činnosti, tyto námitky padají. Církevní tradice hovoří o Pavlově propuštění z římského vězení. Klement římský, píšící kolem roku 96, říká o Pavlovi: "Poté, co kázal na Východě i Západě ... učil spravedlnosti celý svět, a když dosáhl hranic západu, svědčil císařům." Někteří zde vidí narážku na Pavlovu cestu do Španěl, o níž hovoří též Muratoriho kánon, Eusebios a další církevní otcové. Na základě údajů pastorálních epištol lze průběh dalších událostí zrekonstruovat takto: Pavel byl v roce 62 propuštěn z římského vězení v souladu se svým očekáváním (Fm 22; Fp 2,23-24). Znovu navštívil sbory v římských provinciích v Asii, Makedonii a Achaii. Navštívil též Krétu a Španělsko. Potom byl znovu uvězněn v Římě. Protože v této době vlády Neronovy po požáru Říma je křesťanství *religio illicita*, je vězněn jako nepřítel státu a zločinec (2 Tm 2,9) a podmínky věznění jsou daleko těžší. Je popraven mečem v roce 65 po Kr.

2/ Jazykové námitky

V epištolách lze nalézt 175 *hapax legomenon*, to je asi dvakrát více, než je běžné v ostatních epištolách. Je třeba si však uvědomit, že slovník a styl se mění předměty, které jsou probírány. Nové myšlenky je třeba vyjádřit novými výrazy.

3/ Eklesiastické námitky

Stupeň organizace církve je prý příliš pokročilý pro dobu apoštola Pavla. Tyto epištoly skutečně věnují více pozornosti církevním úřadům. Ale již na první misijní cestě Pavel ustanovil ve sborech starší (Sk 14,23). Epištola Efezským hovoří o pastýřích a učitelích (4,11) a v epištole Filipenským oslovuje sbor spolu s biskupy a diakony (1,1). Nebezpečí pronikání různých herezí do sborů vedlo k nutnosti posílit sborové pořádky a úřady.

4/ Věřoučné námitky

Tvrdí se, že hereze, proti níž tyto epištoly bojují patří až do druhého století. Rozdíl v odkazech ke gnostickým spekulacím v listu do Kolosis a v pastoračních epištolách však není velký. Zřejmě i zde jde o zápas s počínajícím gnosticismem.

5/ Pastorační epištoly můžeme právem řadit k Pavlovým spisům

Jeho jméno je uváděno ve všech listech jako jméno autora. Popisují stav církve v sedmém desetiletí křesťanské éry.

První list Timoteovi

Původní adresát

Timoteus pocházel z Lystry. Byl synem řeckého otce a židovské matky (Sk 16,1-3; 21,4). Od mládí byl vychováván ve známosti Písma svou zbožnou matkou Eunike a babičkou Loidou. (2 Tm 1,5; 3,15) Apoštol Pavel mu posloužil k obrácení na své první misijní cestě (Sk 14,8-20; 1 Tm 1,2; 2 Tm 1,2). Když přišel do Lystry na své třetí misijní cestě, nechal jej obřezat a vzal jej sebou jako svého pomocníka (Sk 16,1-4). Timoteus patřil k nejoddanějším Pavlovým spolupracovníkům. Měl jeho plnou důvěru. Pavel jej posílá ke službě jako svého osobního reprezentanta. V době sepsání listu Timoteus působil v Efezu. Měl zde vyučovat (4,11.16; 6,2) a bránit špatnému vlivu falešných učitelů (1,3-7). Pavel ho vybízí k pilnému plnění pastýřských povinností (4,6-6,2).

Doba a místo sepsání

Dopis byl psán pravděpodobně z Makedonie (1,3) v roce 62 po Pavlově propuštění z římského vězení.

Základní záměr

Pavel zde svému blízkému spolupracovníkovi Timoteovi udílí pokyny, jak si má počínat v církvi (1 Tm 3,15). Uvádí pravidla církevní správy a pastýřské služby ve sboru.

Osnova

Pavel a Timoteus (1,1-20)

a/ vstupní pozdrav (1,1-2)

b/ Timoteus nesmí nikomu dovolit vyučovat falešné učení (1,3-11)

c/ Pavlova osobní zkušenost s Kristem (1,12-17)

d/ Timoteus je vyzván k plnění svého poslání (1,18-20)

Řád života církve (kap. 2 a 3)

a/ modlitba ve shromáždění (2,1-8)

b/ místo ženy ve shromáždění (2,9-15)

c/ kvalifikace pro biskupa a jáhna (3,1-13)

d/ cíl instrukcí (3,14-16)

Charakteristika bludařů a postoj k nim (4,1-11)

Pravidla pastýřské služby (4,12-16)

Způsoby jednání s různými skupinami ve sboru (5,1-6,2)

Různá napominání a výzvy k dobrému boji víry (6,2-21)

Obsah

Pavel a Timoteus (1,1-20)

Vstupní pozdrav (1,1-2)

Pavel píše Timoteovi, svému vlastnímu synu ve víře, v autoritě apoštola Krista Ježíše, který získal své pověření z rozkazu Boha, našeho spasitele, a Krista Ježíše, naší naděje. Kromě obvyklého požehnání milostí a pokojem je připojeno též slitování.

Timoteus nesmí nikomu dovolit vyučovat falešné učení (1,3-11)

Po Pavlově odchodu do Makedonie je Timoteus zanechán v Efezu s rozkazem, aby nikomu nedovolil učit odchýlným naukám. Zabývat se mytickými příběhy a nekonečnými rodokmeny není k ničemu užitečné. Cílem zdravého vyučování podle evangelia je láska. Také Zákon má své místo v kontextu evangelia a jeho hlavní funkcí je odsuzovat ty, kteří jej porušují.

Pavlova osobní zkušenost s Kristem (1,12-17)

Pavel je naplněn vděčností a chválí Boha za jeho slitování, když byl určen ke službě evangeliu navzdory tomu, že v době své nevěry byl násilníkem, který se Bohu rouhal a pronásledoval křesťany. Jako omilostněný hříšník je Pavel příkladem pro všechny, kteří v Krista uvěří, a je potvrzením věrohodnosti evangelia, že Kristus Ježíš přišel na svět, aby zachránil hříšníky.

Timoteus je vyzván k plnění svého poslání (1,18-20)

Pavel vyzývá Timotea, aby v souladu s prorockými slovy, která byla o něm pronesena zřejmě při jeho povolání do služby, se nechal povzbudit k vedení dobrého boje a zachoval si víru i dobré svědomí. Jen tak zabrání ztroskotání ve víře, jak se to některým stalo.

Řád života církve (kap 2 a 3)

Modlitba ve shromáždění (2,1-8)

Při veřejných bohoslužbách se mají konat modlitby za všechny lidi včetně představitelů politické moci, abychom mohli žít tichým a klidným životem v opravdové zbožnosti. Bůh chce, aby všichni lidé došli spásy a poznali pravdu skrze jediného prostředníka mezi Bohem a lidmi, člověkem Kristem Ježíšem, který vydal sebe sama jako výkupné za všechny. Pavel byl ustanoven jeho hlasatelem a učitelem pohanů ve víře a v pravdě. Muži se mají modlit pozvedající svaté ruce bez hněvu a hádek.

Postavení žen (2,9-15)

Při oblékání a zdobení jsou ženy vyzývány k prostotě a střízlivosti, jak se sluší pro ty, kdo se rozhodly pro zbožný život. Poučení mají přijímat v tichosti s ochotou se podřídít. Ženě nepřísluší autoritativní vyučování v církvi, nemá mít moc nad mužem, ale má se nechat vést. Vedoucí postavení muže Pavel zdůvodňuje příběhem o stvoření a pádu. Spasena bude, jestliže naplní specifické poslání ženy (representováno zde rolí matky) a setrvá ve víře, lásce, svatosti a střízlivosti.

Kvalifikace pro biskupa a jáhna (3,1-13)

Pavel popisuje potřebný charakter a schopnosti vedoucích pracovníků sboru v postavení biskupů (starších) a jáhnů (diakonů). Kvalifikační požadavky na tyto pracovníky jsou v mnohém obdobné. Mají se nejprve osvědčit ve vedení svých vlastních rodin, mají být střídmí, ne ziskuchtiví. U biskupů je zdůrazněna bezúhonnost, dobrá pověst i u těch, kdo jsou mimo církve a schopnost učit. Není jasné, zda v 11. verši se hovoří o ženách v jáhenské či diakonské službě nebo o manželkách jáhnů či diakonů.

Cíl instrukcí (3,14-16)

Timoteus i každý pracovník ve sboru si musí uvědomovat, že církev je Boží dům (rodina, domácnost), církev živého Boha, sloup a opora pravdy. Pravda, kterou má církev vyzdvihovat a střežit má své jádro v tajemství zbožnosti, jímž je Ježíš Kristus zjevený v těle, ospravedlněný Duchem, andělé na něj hleděli a byl hlásán národům, byl vírou přijat ve světě a Bohem do slávy.

Charakteristika bludařů a postoj k nim (4,1-11)

Duch svatý předpovídá, že v době od prvního příchodu Ježíše až do jeho druhého příchodu („v *posledních dobách*“) někteří odpadnou od víry a přidrží se bludařů, za jejichž učením je svůdcovská aktivita démonských sil. Jedná se o pokrytce, lháře, kteří mají znecitlivěné svědomí. Zakazují lidem vstupovat do manželství a jíst některé pokrmy, které Bůh stvořil, aby byly přijímány s díkyvzdáním. Manželství, pokrmy a vše ostatní, co Bůh stvořil, jsou dary Stvořitele, které jsou dobré a nemají být zavrhovány, ale posvěcovány Božím slovem a modlitbou.

Timoteus jako dobrý služebník Krista Ježíše, vychovaný slovy víry a pravého učení se má cvičit ve zbožnosti (uctivost k Bohu - na místo soběstřednosti nastupuje život, který má Boha ve svém středu). Taková zbožnost je užitečná pro tento i budoucí život. Pro naději v živém Bohu stojí zato se namáhat a zápasit.

Pravidla pastýřské služby (4,12-16)

Timoteus je vybízen, aby byl příkladem ve způsobu řeči a chování, v lásce, ve víře a zápase o čistotu života. Má veřejně předčítat Písmo, kázat, vyučovat a využít obdarování, jež mu Bůh svěril. Jeho pokrok má být zjevný všem. Má dávat pozor na své jednání i učení, být v tom vytrvalý. Tak dosáhne spasení on i jeho posluchači.

Způsoby jednání s různými skupinami ve sboru (5,1-6,2)

Timoteus má jednat se specifickými skupinami ve sboru jako s členy své vlastní rodiny. Se starším mužem jako s otcem, mladším jako s bratrem, se starší ženou jako s matkou a s mladší ženou jako s sestrou.

Specifická pozornost, úcta a ochrana má být věnována vdovám

Sociální odpovědnost v církvi je viděna jako náboženská povinnost. Pokud vdovy mají děti a vnuky, pak se o ně mají postarat jejich příbuzní. Církev má pomáhat osamělým vdovám, které potřebují sociální podporu. Na zvláštní seznam mají být zapsány vdovy starší šedesáti let, které byly věrné v manželství, při výchově dětí a osvědčily se v mnohém dobrém díle. Tyto vdovy se zřejmě věnovaly specifické službě v církvi. Máme zprávy o tom, že se později v rané církvi takové vdovy věnovaly modlitbám, péči o nemocné a sirotky, vězněné, sloužily k víře pohanickým ženám a po jejich obrácení je připravovaly ke křtu. Pavel doporučuje, aby se mladší ženy toužící po manželství opět vdaly, vychovávaly děti, vedly domácnost a nedávaly příležitost k pomluvám.

Odměna, kázeň a ordinace starších (presbyterů, biskupů)

Kalvín a reformované církve na základě tohoto oddílu rozlišují mezi staršími vykonávajícími správu sboru a staršími, kteří ve sboru káží a vyučují. Nemusí však jít o odlišení, ale o specifické pověření některých starších službou kázání a vyučování. Starším, kteří konají svědomitě svou službu, patří náležitá úcta i finanční odměna. Tento princip je podepřen citátem ze Starého zákona i Ježíšovým výrokem o tom, že také pracovník v Božím díle si zaslouží svou mzdu. U těchto pracovníků je důležitý předně morální standart a mají být chráněni před falešným obviněním tím, že k stížnosti proti nim je nutné předložit výpovědi dvou či tří svědků. O vykonání kázně má být vyrozuměn sbor, aby byli varováni i ostatní. Vzkládání rukou při oddělení ke službě ve sboru (ordinace) se nemá dít ukvapeně, jinak ordinující by měl podíl na hříchu ordinovaného. Timoteus má usilovat o čistý život a pro své časté nemoci má mírně pít víno. Má žít ve vědomí toho, že všechny dnes skryté zlé či dobré skutky se stanou zjevné.

Otroci mají mít své pány v náležité úctě, aby nebylo zneváženo Boží jméno

Tím ochotněji mají respektovat věřící pány. Pavel neútočí přímo proti otrokářskému řádu, ale ohlašuje sociální principy, které podlamují základní koncept otroctví a vedou k jeho zrušení. V dnešní době je třeba Pavlovo napomínání aplikovat na vztahy mezi nadřizenými a podřízenými.

Různá napomínání a výzvy k dobrému boji víry (6,2-21)

Pravá zbožnost se spokojí s tím, co má a varuje se touhy po hmotném bohatství

Falešní učitelé se nedrží zdravého učení Pána Ježíše Krista, libují si ve sporech a slovních potyčkách, rozdělují církev a zbožnost považují za prostředek k obohacení. Pravá zbožnost se spokojí s jídlem a ošacením a tím, co má v Kristu a varuje se lásky k penězům, jež jako kořen zla zavřela mnoha lidem cestu k Bohu a způsobila mnohé trápení.

Boží člověk má bojovat dobrý boj víry, věrně plnit poslání svěřené Bohem dané poslání a usilovat o získání věčného života.

Bohatí veездеjších věcech nemají být pyšní, svou naději mají skládat v Bohu a ne v nejistém majetku.

Mají konat dobro a svou štedrostí a dobročinností střídat dobrý základ pro budoucnost. Jednoduchost, vděčnost, spokojenost a štedrost tvoří zdravý životní styl křesťana.

Klíčový výrok

„Věrohodné je to slovo a zaslouží si plného souhlasu: Kristus Ježíš přišel na svět, aby zachránil hříšníky“ (1 Tm 1,15).

Teologické poselství a důrazy

Hlavním důrazem tohoto listu je význam služby církve, jejího řádu a jejích služebníků. Je „Božím domem“, rodinou Božích dětí a jako „církev živého Boha“ může počítat s mocnou Boží přítomností v Duchu svatém. Je „sloupem a oporou pravdy“, protože má centrální roli při zachovávání a zvěstování evangelia (3,15). Velký důraz je položen na zdravé vyučování a obranu před falešnými učiteli. „Cílem ... vyučování je láska z čistého srdce, z dobrého svědomí a z upřímné víry“ (1,5). Nikde jinde v Novém zákoně nejsou tak podrobně probrána pravidla církevní správy a pastýřské služby. Velký důraz je položen na charakter a jednání pracovníků církve, biskupů (starších) a diakonů a na sociální odpovědnost církve vůči osamělým vdovám.

Druhý list Timoteovi

Doba a místo sepsání

Kdosi nazval tuto epištolu Pavlovou "labutí písní". Byla napsána krátce před Pavlovou smrtí v roce 65. Pavel je opět ve vězení v Římě (1,17). Podmínky jeho vězení jsou však odlišné od uvěznění líčeného ve Skutcích. Je v těžké vazbě jako zločinec (1,16; 2,9). Jen za cenu usilovného hledání a osobního rizika jej mohl Oneziforos navštívit (1,16-17). Ve vězení je téměř opuštěn (4,11), bývalí přátelé se od něho odvrátili (1,15). Neočekává propuštění, ale smrt (4,6-8). Píše Timoteovi osobní dopis s přáním, aby přišel co nejdříve (4,9.21) a vzhledem k blížící se zimě a chladnému vězení přivezl plášť, který Pavel nechal v Troadě a také knihy a pergamen (4,13).

Základní záměr

Apoštol Pavel si je vědom toho, že jeho celoživotní služba zvěstování evangelia a zakládání sborů končí. Svému spolupracovníkovi Timoteovi předává poslední pokyny, povzbuzuje jej a napomíná, aby s plnou odpovědností šířil evangelium kázáním, vyučováním a bránil je proti všem útokům a falšování.

Osnova

1. Úvodní pozdrav a díkyčinění (1,1-5)
2. Buď věrným svědkem evangelia a varuj před bludaři (1,6-4,5)
3. Pavlova situace, osobní pokyny a pozdravy (4,6-22)

Obsah

Úvodní pozdrav a díkyčinění (1,1-5)

Pavel, povoláný z vůle Boží za apoštola Krista Ježíše k hlásání zaslíbeného života v Kristu Ježíši žehná svému milovanému duchovnímu synu Timoteovi milostí, milosrdenstvím a pokojem od Boha Otce a Pána Ježíše Krista. Děkuje Bohu za Timotea a duchovní dědictví, které přijal Timoteus již od své židovské matky a babičky.

Buď věrným svědkem evangelia a varuj před bludaři (1,6-4,5)

Timoteus je vyzýván k tomu, aby rozněcoval oheň Božího daru, jehož se mu dostalo vzkládáním Pavlových rukou při jeho oddělení ke službě evangeliu. Moc Ducha svatého, jež ve věřících přebývá (1,14), se projevuje silou, láskou a rozvahou při vydávání svědectví o příchodu Spasitele Ježíše Krista, který zlomil moc smrti a zjevil nepomíjející život v evangeliu. Timoteus má pamatovat na Ježíše Krista vzkříšeného z mrtvých, původem z rodu Davidova a nestydět se vydávat o něm svědectví a snášet pro něj i utrpení. Má si počínat jako voják Ježíše Krista, závodník usilovně běžící pro vítězný věnec a rolník, který je ochoten usilovně pracovat, než sklídí úrodu. Kdo spolu s Kristem zemřel starému způsobu života, bude spolu s ním i žít. Kdo v zápase víry vytrvá, bude s ním i vládnout.

Timoteus má správně zvěstovat slovo pravdy a svěřovat je věrným lidem, kteří jsou schopni učit zase jiné. Má se vyhýbat bezbožným a planým řečem, nemá se hádat, nýbrž být ke všem laskavý a trpělivý. Má se však rozhodně stavět proti odpůrcům evangelia, jejichž učení se šíří jako rakovina a podvracejí víru. Má počítat s tím, že přijde doba, kdy si lidé budou vyhledávat učitele podle svých vlastních choutek. Timoteus měl možnost sledovat Pavlovo zdravé učení i jeho způsob života. Od dětinství zná svatá Písma určená k učení, usvědčování, k nápravě a výchově ke spravedlnosti. Se vší rozhodností má hlásat slovo Boží a cele se oddat dílu zvěstovatele evangelia.

Pavlova situace, osobní pokyny a pozdravy (4,6-22)

Pavel si je vědom toho, že nastává čas jeho odchodu z tohoto světa. Bojoval dobrý boj, víru zachoval a těší se vítězný vavříin, který přijme od Pána, spravedlivého soudce. Rád by se s Timoteem co nejdříve osobně setkal v situaci, kdy jej mnozí spolupracovníci opustili. Až dosavad však při něm Pán stál a vysvobodil jej ze všeho zlého. Zřejmě je mu ve vězení zima a prosí o přinesení kabátu, který zanechal v Troadě a též o knihy a zvláště pergamen. Pozdravuje Prisku a Akvilu a rodinu Oneziforovu, vyřizuje pozdravy od bratří a loučí se přáním, aby Pán byl se svou milostí s Timoteem i ostatními.

Klíčové výroky

„Veškeré Písmo pochází z Božího Ducha a je dobré k učení, k usvědčování, k nápravě, k výchově ve spravedlnosti, aby Boží člověk byl náležitě připraven ke každému dobrému činu“ (2Tm 3,16).

„Pevný Boží základ trvá a nese nápis 'Pán zná ty, kdo jsou jeho' a 'ať se odvrátí od nespravedlnosti každý, kdo vyznává jméno Páně'“ (2Tm 2,19).

Teologické poselství a důrazy

Druhý list Timoteovi má zvláštní význam. Jsou zde zaznamenána poslední slova velkého svědka víry apoštola Pavla, jeho svědectví a rady. Pavel vydává živé svědectví o triumfu věřícího nad životem i smrtí v Kristu. Ještě v posledních chvílích svého života, sám v těžkém vězení,

povzbuzuje a potěšuje svého spolupracovníka a udílí mu instrukce k tomu, aby si počínal "*jako řádný voják Ježíše Krista*" (2,3).

Epištola je bohatá na osobní odkazy. Je zde zmíněno 23 jmen. Obsahuje proroctví o budoucím odpadnutí (3,1-6; 4,3-4). Důležitý je oddíl o inspiraci a funkci Písma (3,16-17).

List Titovi

Původní adresát

Titus byl Řek (Ga 2,3), kterému Pavel posloužil k víře v Ježíše Krista pravděpodobně v Antiochii Syrské (Tt 1,4). Pavel jej vzal sebou do Jeruzaléma jako příklad křesťana obráceného z pohanů (Ga 2,1-5). Nejprve o něm slyšíme v Efezu, kde je jedním s Pavlových spolupracovníků. Pavel jej posílá do Korintu, aby zařídil konání sbírky pro chudé v Jeruzalémě (2 K 8,6). Korint navštívil Titus ještě jednou a přinesl odtud Pavlovi dobré zprávy (2 K 7,5-7). V době sepsání listu pracuje Titus na Krétě, kde jako Pavlův zástupce dohlíží na správu tamních sborů. Obyvatelé Kréty měli nechvalnou pověst (1,12-13). Víno na Krétě bylo velmi chutné a opíjení se běžné. Nevíme, jak se křesťanství na tento ostrov rozšířilo. Když Pavel navštívil ostrov během plavby do Říma (Sk 27,7-13), neměl příležitost založit zde sbor. Ve Sk 2,11 čteme, že při letnicích zde byli též návštěvníci z Kréty. Ti mohli přinést evangelium na Krétu.

Doba a místo sepsání

Dopis byl napsán někdy ve stejné době jako První list Timoteovi tj. v roce 62 možná také v Makedonii.

Základní záměr

Pavel udílí pokyny svému spolupracovníkovi Titovi, jak má dohlížet na správu sborů na Krétě, zabránit působení falešných učitelů a povzbuzovat ve zdravém učení a k horlivosti v dobrých skutečích.

Osnova

1. Vstupní pozdrav (1,1-4)
2. Ustanovení a kvalifikace starších a biskupů (1,5-9)
3. Obrana proti falešným učitelům (1,10-16)
4. Instrukce různým skupinám ve sboru (2,1-10)
5. Boží spasitelná milost je naším učitelem (2,11-15)
6. Boží milost vede ke kázni (3,1-11)
7. Osobní pokyny a pozdravy (3,12-15)

Obsah

Vstupní pozdrav (1,1-4)

Pavel se představuje jako Boží služebník a apoštol Ježíše Krista poslaný k tomu, aby sloužil k víře a k poznání pravdy vedoucí ke zbožnosti, jež má naději věčného života. Z rozkazu našeho Spasitele Boha káže jeho slovo. Dopis je adresován Titovi, Pavlovu vlastnímu synu ve společné víře, jemuž žehná milostí a pokojem od Boha Otce a Krista Ježíše, našeho Spasitele.

Ustanovení a kvalifikace starších a biskupů (1,5-9)

Titus byl Pavlem zanechán na Krétě, aby v tamních sborech uvedl do pořádku, co ještě zbývá a podle jeho pokynů v nich ustanovil starší (v. 5), kteří vykonávají funkci dozorců tj. biskupů (v. 5). Rozhodující pro jejich kvalifikaci je bezúhonnost, morální kvality, schopnost řádně spravovat svou vlastní rodinu, povzbuzovat ve zdravém učení a usvědčovat odpůrce.

Obrana proti falešným učitelům (1,10-16)

Falešní učitelé, kteří lpěli na obřizce, drželi se židovských bájí a lidských příkazů, nepodřizovali se, vedli prázdné řeči a sváděli lidi, mají být přísně káráni a umlčováni. Jejich rozum i svědomí jsou poskvrněny, odvracejí se od pravdy, nic jim není čisté a nejsou schopni žádného dobrého skutku.

Instrukce různým skupinám ve sboru (2,1-10)

Titus má vyučovat tomu, co odpovídá zdravému učení. V souladu s ním mají věkem starší muži mají být střídmi, čestní, rozvázní, zdraví ve víře, lásce a trpělivosti. Podobně starší ženy se mají chovat uctivě, nemají pomlouvat a být zotročené přílišným pitím vína. Naopak mají v dobrém vyučovat mladší ženy k tomu, aby milovaly své manžele a děti, pečovaly o domácnost, byly rozvázné, cudné, laskavé a poddané svým mužům. Mladší muži mají být schopni ovládat sami sebe a Titus jim má sloužit jako vzor správného jednání i mluvení. Otroci se mají ve všem podřizovat svým pánům, mají být spolehliví a dělat čest Božímu učení.

Boží spasitelná milost je naším učitelem (2,11-15)

Boží zachraňující milost, nabízející spasení všem lidem, nás vychovává ke spravedlivému a zbožnému životu v tomto světě v nadějném očekávání příchodu velikého Boha a Spasitele Ježíše Krista (toto slovní spojení zřetelně ukazuje k Ježíšovu božství). Ježíš Kristus se za nás obětoval, vykoupil nás z hříchu a očistil si pro sebe svůj zvláštní lid, horlivý v dobrých skutcích.

Boží milost vede ke kázni (3,1-11)

Křesťané se mají podřizovat zákonné moci a být připraveni vždy jednat dobře. Na rozdíl od doby před přijetím spasitelné Boží dobroty a lásky, kdy byli nerozumní, neposlušní a zotročení vášněmi a rozkošemi, se skrze Ducha svatého znovuzrodili k novému životu a soustřeďují se na to, jak vynikat dobrým jednáním. Oproti Boží spasitelné milosti je falešné učení neúčinné a je třeba se vyhybat zbytečným hádkám o Zákon a sporům o rodokmeny a se sektářem je třeba se po jednom či dvojm napomenutí rozejít.

Osobní pokyny a pozdravy (3,12-15)

Pavel posílá na Kypr Artemu a Tychika a očekává, že Titus po jejich příchodu navštíví Pavla v Nikopole, kde hodlá strávit zimu. Vyřizuje pozdravy od těch, kteří jsou s ním a pozdravuje přátele ve víře. Považuje za naléhavě potřebné, aby křesťané vynikali v dobrých skutcích a žehná všem milostí.

Klíčový výrok

„Ukázala se Boží milost, která přináší spásu všem lidem a vychovává nás k tomu, abychom se zřekli bezbožnosti a světských vášní, žili rozumně, spravedlivě a zbožně v tomto věku“ (Tt 2,11-12).

Teologické poselství a důrazy

List k Titovi je méně osobní a více oficiální než První list Timoteovi. Důraz je kladen více na ortodoxii života než na čisté učení. Přijetí Boží spasitelné milosti vede k zřeknutí se bezbožnosti a světských žádostí a k rozumnému, spravedlivému a zbožnému životu. Křesťané mají vynikat dobrým jednáním.

List Židům

Autor

Eusebios cituje Klementa z Alexandrie (155-215), že epištola "byla napsána Pavlem Židům, židovským jazykem a byla pečlivě přeložena Lukášem a publikována mezi Řeky." Órigenés uvádí, že někteří ji připisují Klémentu, biskupu římskému a doslova uvádí: "Kdo opravdu napsal epištolu, ví pouze Bůh." Tertullián ji připisuje Barnabášovi. Athanasios jí počítá mezi Pavlovy epištoly.

Obecně lze povědět, že Východní církev od počátku připisuje epištolu Židům apoštolu Pavlovi nebo ji považuje za jeho nepřímé dílo. Na Západě teprve postoj Jeronýma a Augustina způsobil, že i zde je od této doby považována za Pavlovu epištolu.

Od dob reformace otázka autorství byla nově otevřena. Luther navrhuje za autora Apolla, učeného Žida z Alexandrie. Z epištol samotných by o autorství Pavlově mohla svědčit zmínka o Timoteově propuštění (13,23), určitá příbuznost myšlenek a jazyka, centrální postavení Krista a jeho díla a též závěr epištol (13,22-25). Proti Pavlově autorství hovoří však tato fakta: Pisatel neuvádí své jméno. Podle 2,3 je autor závislý na těch, kteří slyšeli Pána, zatímco Pavel zdůrazňuje nezávislost svého poselství na člověku (Ga 1,11-24). Pisatel epištol Židům užívá při citaci starozákonních míst výlučně Septuagintu, protože zřejmě nezná hebrejsky. Naproti tomu Pavel používá Septuagintu i hebrejský text. Styl a slovník hovoří zřetelně proti Pavlovu autorství. Většina badatelů i z evangelikálních kruhů je toho názoru, že se nejedná o Pavlovo dílo. Možná patřil do okruhu Pavlových přátel.

Nejistota autorství způsobila v prvotní církvi též nejistotu v otázce zařazení epištol do kánonu. Epištola byla známa a těšila se autoritě již v prvním století v Římě. Klement z Říma ve svém listě z roku 96 ji cituje jako autoritativní pramen. Na Západě byla její plná kanonická autorita uznávána až ve 4. století, na Východě již mnohem dříve. Východ považoval apoštolskou autoritu za dostačující, Západ zdůrazňoval apoštolské autorství.

Původní adresáti

Titul v nejstarších rukopisech zní "Židům". Nebyl však součástí originálního dokumentu. Autor neupřesňuje své posluchače, ale je zřejmé, že byl seznámen s jejich místní situací (5,11-6,12; 10,32-39; 12,4,5; 13,1-9). Epištola je psána křesťanům ze Židů. Obsahuje na sto citací ze Starého zákona. Příjemci jsou členy církve na určitém místě a pisatel se těší, že je brzo navštíví (13,19,23). Slyšeli evangelium od prvních učedníků Páně (2,3). Někteří z jejich vůdců již zemřeli (13,7). Již delší dobu jsou křesťany (5,12) a obstáli v utrpení (10,32-34). Jako místo určení většina badatelů uvádí Řím.

Místo a doba sepsání

Pozdrav z 13,24 "*Pozdravují vás bratři z Itálie*" může znamenat, že list byl napsán v Itálii, nebo že píše do Itálie a bratři z Itálie, kteří jsou s ním, pozdravují. List mohl být napsán nejpozději v roce 95, protože Klement z Říma jej ve svém Listu ke Korintským z roku 96 cituje. Někteří badatelé se domnívají, že list byl napsán ještě před zničením Jeruzaléma v roce 70. Na základě 8,4 a 13 usuzují, že obětování podle starozákonních ustanovení je v jeruzalémském chrámu ještě prováděno.

Základní záměr a styl psaní

Cílem listu je povzbudit a současně napomenout věřící z Židů, kteří po přestálém utrpení se ocitli v nebezpečí duchovní vlažnosti. Zůstávají duchovně nedospělí a hrozí jim odpadnutí od víry. Čtenářům je ukázána vyvýšenost Ježíše Krista, který je prostředníkem nové smlouvy.

Autor byl člověk velkých literárních schopností, který ovládal řečtinu nejlépe ze všech novozákonních autorů. K literárnímu svérázu listu patří, že končí závěrem, který je typický pro apoštola Pavla, ale zcela chybí obvyklý úvod dopisu (*praeskript* i *proemium*). Naučné výklady Starého zákona jsou opakovaně prokládány parenézí, což ukazuje k tomu, že se jedná o kázání v literární formě dopisu.

Osnova

1. Vyvýšenost Božího nového zjevení v Synu (1,1-4)
2. Vyvýšenost Syna nad anděly (1,5-2,18)
3. Vyvýšenost Syna nad Mojžíše (3,1-4,13)
4. Vyvýšenost Syna nad áronské kněžství (4,14-7,28)
5. Velekněžský úřad Syna (kap 8-10)
6. Víra, která vytrvá (kap 11 a 12)
7. Projevy víry (kap 13)

Obsah

Vyvýšenost Božího nového zjevení v Synu (1,1-4)

List začíná programovým prohlášením, které je klíčové pro celé jeho poselství: Bůh promluvil své definitivní slovo ve svém Synu, který jako zář Boží slávy a zpodobení Boží podstaty všechny věci stvořil a zachovává svým mocným slovem a je ustanoven dědicem všeho. Po dokonání díla vykoupení byl vyvýšen nade všechno a usedl po pravici Božího majestátu.

Vyvýšenost Syna nad anděly (1,5-2,18)

Syn má vznešenější postavení než andělé, jak to potvrzuje katéna sedmi starozákonních citací. Ty shrnují biblické svědectví o Ježíšově synovství a zřizují jeho nadřazenost nejen nad starozákonními proroky, ale také nad andělskými prostředníky starozákonního zjevení. Proto je třeba se držet poselství spasení, které první zvěstoval sám Pán Ježíš, protože pohrdnout tímto spasením by mělo hrozné následky. Ježíš byl jen „*nakrátko postaven níže než andělé*“, aby skrze své utrpení smrti za všechny zbavil moci ďábla a stal se původcem spásy mnohých. Protože sám prošel zkouškou utrpení, stal se milosrdným a věrným veleknězem v Boží službě, který posvěcuje a může pomáhat těm, kteří procházejí zkouškami.

Vyvýšenost Syna nad Mojžíše (3,1-4,13)

Mojžíš byl věrným služebníkem při zřízení Izraele jako Božího domu. Ježíš je však hoden větší slávy jako ten, jenž byl ustaven stavitelem a Synem nad celým Božím domem, k němuž patří všichni, kdo na Kristu mají účast tím, že zachovají smělou jistotu a radostnou naději. Pouze ti, kdo v něj uvěřili a nezatvrzují svá srdce vůči Božímu slovu, vcházejí do věčného Božího odpočinutí.

Vyvýšenost Syna nad áronské kněžství (4,14-7,28)

Protože v Ježíši, Synu Božím, máme mocného velekněze, který má pochopení pro naše slabosti, smíme směle přistupovat k trůnu Boží milosti a nacházet milost a pomoc v pravý čas. Kristus byl do postavení věčného velekněze podle řádu Melchisedechova ustanoven Bohem, když dosáhl dokonalosti poslušností z utrpení a stal se původcem věčné spásy. Autor konfrontuje čtenáře s jejich duchovní nedospělostí a ochablostí a varuje je před odpadnutím od Krista a povzbuzuje k důvěře v Boží zaslíbení potvrzené přísahou. Setkání Melchisedecha s Abrahamem (Gn 14,17-20) interpretované ve světle Ž 110,4 ukazuje na to, že Melchisedech je předobrazem jedinečné věčné velekněžské služby Syna, který jednou provždy sebe sama obětoval za hříchy lidu a zůstává tak navždy svatým, nevinným, neposkvřeným veleknězem. Změnou kněžství nastává i změna zákona a Ježíš se stává ručitelem lepší smlouvy, protože přináší dokonalé spasení těm, kteří skrze něho přistupují k Bohu.

Velekněžský úřad Syna (kap 8-10)

Ježíš je prostředníkem nové smlouvy založené na lepších zaslíbeních. Na rozdíl od levítského kněžství sloužícího v pozemském stánku Ježíš jako velekněz obětoval svou vlastní krev a vstoupil do nebeské svatyně a navždy přivedl k dokonalosti ty, které posvěcuje. Ti smějí předstupovat před Boha v plné jistotě víry, se srdcem očištěným od zlého svědomí a s neotřesitelnou nadějí. Vzhledem k vyvýšenosti a slávě spasitelné pravdy v Kristu pisatel listu ostře varuje před svévolným hříchem, který by byl zneuctěním Božího Syna, znevážením krve smlouvy a výsměchem Duchu milosti.

Víra, která vytrvá (kap 11 a 12)

Věřit Bohu znamená plně důvěřovat Božím zaslíbením, i když ještě nevidíme jejich naplnění. Celá 11. kapitola je věnována příkladům, jak se víra konkrétně projevovala činy poslušnosti a vytrvalostí navzdory překážkám a protivenství v životě mužů a žen ve starozákonní době. Ve 12. kapitole autor vyzývá k vytrvalosti v běhu víry s pohledem upřeným na Ježíše, který je původcem a dokonavatelem naší víry. Boží děti se mají dobrovolně poddávat Boží výchově, usilovat o pokoj se

všemi a o svatost. Je třeba se varovat odmítnout hlas Boha mluvícího z nebe a z vděčnosti za dar neotřesitelného království mu sloužit s bázní a úctou.

Projevy víry (kap 13)

Auror zde uvádí další projevy víry, a dává všeobecné pokyny o lásce k bratrům a sestrám, pohostinnosti, službě vězňům a trpícím, manželské věrnosti, uctívání, dobročinnosti a podřizování se vedoucím a následováním je ve víře.

Klíčové verše

“Mnohokrát a mnohými způsoby mluvil Bůh k otcům ústy proroků; v tomto posledním čase k nám promluvil ve svém Synu, jehož ustanovil dědicem všeho a skrze něhož stvořil i věky” (Žd 1,1-2).

“Věřit Bohu znamená spolehnout se na to, v co doufáme, a být si jist tím, co nevidíme” (Žd 11,1).

Teologické poselství a důrazy

Epištola k Židům jedinečným způsobem přispívá k novozákonní christologii, protože podává podrobný věroučný portrét Ježíše Krista, vyzdvihuje Kristův velekněžský úřad a přimluvnou službu vyvýšeného Krista. Klíčovým veršem je výzva: "Hleďte na apoštola a velekněze našeho vyznání Ježíše" (3,1).

Epištola Židům je jedinečnou ukázkou učení rané církve. Ukazuje, jakým způsobem křesťanští učitelé používali Starý zákon. Jedná se o duchovní komentář k Tóře, zvláště ke knize Leviticus, který přispívá k porozumění typologie Starého zákona. Klade důraz na prorockou funkci starozákonních ustanovení vzhledem k jejich naplnění v Kristu. Všechna proroctví a sliby Starého zákona jsou naplněny v nové smlouvě v Kristu. V sérii srovnávání obou smluv se mnohokrát užito slova "lepší". Tím má být ukázáno, jak zjevení v Ježíši Kristu nesrovnatelně převyšuje zjevení skrze Zákon. List obsahuje mnohá varování a napomenutí na adresu věřících, která jim mají sloužit k zachování bdělosti a věrnosti ve víře v Krista. Nejznámějším oddílem je jedenáctá kapitola, která vykresluje galerii svědků víry.

List Jakubův

Autor

V epištole je jako autor uveden *"Jakub, služebník Boží a Pána Ježíše Krista"* (1,1). V Novém zákoně jsou tímto jménem označeni čtyři lidé: Jakub syn Zebedeův (Mt 4,21), Jakub syn Alfeův (Mt 10,3), Jakub otec Judy (Lk 6,16) a Jakub bratr Páně (Mt 13,55). Tradičně bývá epištola připisována Jakubovi, bratru Páně. Podle Hieronymovy teorie bratrů Páně (Mk 6,3) byli vlastně jeho bratrance, děti Kleofáše a Marie, sestry Ježíšovy matky. Toto pojetí převzala římskokatolická církev, protože je pro ni nepřijatelné, že by Marie mohla mít porodit ještě další děti. Podle jiného názoru byl Jakub synem Jozefa z prvního manželství a byl tedy starší než Ježíš. Nejpřiměřenější je výklad, že se jedná o mladší bratry, pocházející z manželství Marie a Jozefa.

Jakub vyrůstal ve stejném prostředí jako Ježíš a byl s ním v nejužším styku ještě v době před jeho veřejným působením. Za jeho života v něho nevěřil (Jan 7,5). Ježíš se s ním setkal po svém vzkříšení (1 K 15,7) a to zřejmě vedlo k jeho obrácení. Byl mezi těmi, kdo očekávali seslání Ducha svatého (Sk 1,14). Patřil k uznávaným autoritám jeruzalémského sboru (Ga 2,9) a jako takový měl důležité slovo též na apoštolském koncilu (Sk 15,13-21). Po Petrově odchodu z Jeruzaléma (Sk 12,17) se stal jeho přirozeným nástupcem ve vedení tohoto sboru. Jako vůdce židovského sboru dbal na dodržování Mojžíšova zákona. Nepovažoval ho za prostředek spasení, ale za směrnici pro správný život. Nikde ve Skutcích se nemluví o konfliktu mezi ním a apoštolem Pavlem. Pavel zmiňuje, že mezi nimi byla stvrzena přátelská dohoda (Ga 2,9-10). Podle zprávy Hegesippa strávil tolik času na modlitbách, že kůže na jeho kolenou ztvrdla. Podle Josefa Flavie zemřel mučednickou smrtí ukamenováním v roce 62 po Kr.

Epištolu Jakubovu řadí Eusebios mezi *antilegomena*, tzn. mezi knihy, o jejichž kanonicitě se v církvi delší dobu pochybovalo. Teprve od koncilu v Karthagu (r.397) je všeobecně přijímána jako kanonický spis. Luther jí nazval "slaměnou epištolou", protože se chybně domníval, že stojí v rozporu s učením o spasení pouhou milostí.

Původní adresáti

Epištola je určena "*dvanácti pokolením rozptýleným ve světě*" (Jk 1,1). Je zřetelné její židovské zaměření. Adresáty jsou především křesťané ze Židů, žijící v diaspoře (2,1; 5,7-8). Patřili k řecky mluvícím Židům, proto je dopis napsán řecky. Není zde také žádná zmínka o křesťanech z pohanů. Sbory se schází v synagoze (2,2) a židovsko-křesťanské sbory jsou organizovány podle vzoru židovské synagogy pod vedením starších (5,14). Další církevní úřady se zde neobjevují.

Místo a doba sepsání

Místem sepsání je pravděpodobně Jeruzalém. Tento spis byl sepsán zřejmě v době, kdy v církvi ještě nebyla aktuální otázka obřízky. List byl napsán pravděpodobně ještě před rokem 48, kdy se konal apoštolský sněm v Jeruzalémě.

Základní záměr a styl psaní

Autorovi nejde o teologický výklad obsahu víry, ale sleduje aplikaci víry v každodenním životě. Ukazuje na to, jak se projevuje pravá, aktivní, živá víra, která nese ovoce konkrétních činů. V tom připomíná starozákonní knihu Přísloví a Ježíšovo kázání na hoře. Jakubova epištola není v protikladu Pavlovu učení o ospravedlnění vírou, ale protestuje proti dovolávání se víry, která není provázena skutky. Živá víra musí být prokázána poslušným konáním Boží vůle, jak tomu bylo v případě Abrahama (2,14-26).

Literárním svérázem je to, že list má obvyklý prescript, ale chybí mu závěrečný pozdrav. Jedná se o napomínající naučný spis ve formě dopisu, který užívá působivé metafory a slovní přirovnání a je psaný dobrou řečtinou. Je zařazován mezi parenetické spisy blízké mudroslovné literatuře.

Osnova

Dělná víra

1. Pozdrav 1,1
2. Víra ve zkouškách 1,2-18
3. Slyšení a činění 1,19-26
4. Víra odmítající diskriminaci 2,1-13
5. Víra a skutky 2,14-26
6. Víra a pravá moudrost 3,1-18
7. Víra ve vztahu ke světu 4,1-12
8. Víra a budoucnost 4,13-5,12
9. Víra a modlitba 5,13-20

Obsah

Pozdrav 1,1

Jakub, služebník Boží a Pána Ježíše Krista zasílá pozdrav dvanácti pokolením, žijícím mimo Palestinu v diaspoře. Neznamená to, že píše pouze Židům, protože v novozákonní době je lid Boží, pravý Izrael, složen z Židů i pohanů.

Víra ve zkouškách 1,2-18

Křesťané mají mít radost z různých zkoušek, jež jsou příležitostmi, aby se v nich osvědčila jejich víra, což vede k vytrvalosti, duchovní zralosti a celistvosti (integritě). Mohou Boha prosit o moudrost, již štědře a ochotně dává všem, kteří prosí s důvěrou, bez pochybností a vnitřní rozpolcenosti. Věřící žijící v nízkém společenském postavení smí s chloubou myslet na své povýšení a naopak bohatý má počítat s tím, že velmi rychle se vši svou činností pomine. Kdo

vytrvá ve zkoušce, spočívá na něm Boží přízeň a obdrží korunu života. Bůh nikoho nepokouší, ale každý je sváděn jen svou vlastní žádostivostí, která vede k hříchu a smrti. Dárcem všech dobrých darů je Bůh, z jehož rozhodnutí se věřící slovem pravdy znovuzrodili a stali se prvotinou jeho nového stvoření.

Slyšení a činění 1,19-26

Moudrý člověk je pomalý k mluvení a k hněvu, neboť lidským hněvem nelze prosadit Boží spravedlnost a hněv má blízko k hříchu. Je však rychlý k naslouchání a v tichosti přijímá Boží slovo, dokonalý zákon svobody, který má moc je zachránit. Zvláštní Boží přízeň spočívá na těch, kteří podle tohoto slova také jednají. Pravá zbožnost se projeví schopností člověka mít pod kontrolou své mluvení, pomáháním potřebným a úsilím o mravní čistotu života.

Víra odmítající diskriminaci 2,1-13

Víra v Pána Ježíše Krista, jemuž jedinému patří sláva, vede k tomu, že nesmíme činit rozdíly mezi lidmi. Pokud by bohatí účastníci ve shromáždění či při řešení sporných záležitostí byli upřednostňováni a chudí ponižováni, pak si věřící počínají jako nespravedliví soudci. Naopak Bůh vyvoluje chudáky, aby byli bohatými dědici Božího království.

Víra a skutky 2,14-26

Víra, která se neprojevuje skutky poslušnosti Boží vůli, je mrtvá a nemůže nikoho zachránit. Abraham i Rachab jsou příklady toho, že pouze víra, jež došla k plnosti ve skutcích poslušnosti Bohu, ospravedlňuje člověka a činí z něj Božího přítele.

Víra a pravá moudrost 3,1-18

Jazyk je mocným nástrojem pro učitele, ale působí ničivě jako plamen pekelného ohně tam, kde není pod kontrolou. Z týchž úst nemá vycházet žehnání i proklínání. Jako uzda řídí tělo koně a malé kormidlo velkou loď, tak zralý člověk má pod kontrolou svůj jazyk a je moudrým a rozumným. Boží moudrost se projeví dobrým způsobem života, morální čistotou, mírumilovností a upřímností. Kde Pavel hovoří o ovoci Ducha svatého, Jakub zmiňuje ovoce spravedlnosti, jež působí Boží moudrost.

Víra ve vztahu ke světu 4,1-12

Přátelství se světem vede k nepřátelství vůči Bohu. Jakub vykresluje sborové společenství, v němž dochází ke sporům a vedou se boje, jež jsou způsobeny zlou žádostivostí a pýchou. Kdo snižuje a odsuzuje bratra, staví se nad zákon jako soudce i nad zákonodárce, jímž je Bůh. Je třeba se vzepřít ďáblu a pokořit se před Bohem, který se staví proti pyšným a pokorné povyšuje.

Víra a budoucnost 4,13-5,12

Lidský život je prchavý jako pára nad hrncem, která za okamžik zmizí. Proto je pošetilé činit plány do budoucnosti a nepoddávat se Boží vůli. Kdo hromadí majetek a žije rozmařile počíná si jako vykrmené dobytče, které jde na porážku. Je třeba v trpělivosti očekávat blízký příchod Pána, jemuž se budeme zodpovídat jako soudci. Naše řeč má být pravdivá, a tak není třeba naše ano či podírat jakoukoliv přísahou.

Víra a modlitba 5,13-20

Pokud se věřícímu daří dobře, chválí Pána. Pokud prožívá těžkosti, modlí se. V nemoci zavolá starší církve, aby se za něj modlili a potírali jej olejem ve jménu Páně. Modlitba víry nemocného zachrání a Pán jej pozdvihne. Jestliže někdo odvrátí hříšníka od bludné cesty, zachrání jej od smrti a přikryje množstvím hříchů.

Klíčové výroky

„Stejně tak i víra, není-li spojena se skutky, je sama o sobě mrtvá“ (Jk 2,17).

„Pravá a čistá zbožnost před Bohem a Otcem znamená pamatovat na vdovy a sirotky v jejich soužení a chránit se před poskvrnou světa“ (Jk 1,27).

Teologické poselství a důrazy

Kniha je praktickým průvodcem pro život a chování křesťana. Apoštol Pavel je označován apoštolem víry, Peter apoštolem naděje, Jan apoštolem lásky a Jakub apoštolem dobrých skutků. Kdosi pověděl, že Bible pojednává předně o dvou tématech: Cesta k Bohu a chození s Bohem. Tématem Jakubovy epištoly je chození s Bohem v tomto životě. Proto jsou zde probírána především etická témata. Epištola je charakteristická živým podáním. Autor užívá retorické otázky a časté přirovnání z dění v přírodě (1,6.10.11; 4,14).

První list Petrův

Autor

V prvotní církvi nebylo pochyb o tom, že autorem tohoto spisu je apoštol Petr. Eusebios jej zařadil mezi *homologoumena*, což jsou spisy obecně církví uznávané za kanonické. Pisatel se představuje jako "*Petr, apoštol Ježíše Krista*" (1,1). Jeho jméno je čtenářům Nového zákona důvěrně známo, objevuje se stošedesátkrát. Spolu se svým bratrem Ondřejem pocházeli z Betsaidy. Jejich otcem byl Jan či Jonáš. U jezera Genezaretského společně lovili ryby, když je Pán Ježíš povolal za své učedníky. Petr patřil k nejužšímu kruhu Ježíšových učedníků a v mnoha případech byl jejich mluvčím. Po letnicích se stal vůdčí postavou sboru v Jeruzalémě. Mnozí současní badatelé popírají, že autorem je apoštol Petr.

Původní adresáti

Epištola je adresována "*vyvoleným, kteří přebývají jako cizinci v diaspoře v Pontu, Galacii, Kappadokii, Asii a Bythinii*" (1,1). Nejedná-li se o geografické názvy, ale o názvy římských provincií, pak jde vlastně o celou malou Asii kromě Cilicie. Jak se evangelium dostalo do všech těchto oblastí nevíme. Nemáme zprávy o tom, že by Pavel sloužil v Pontu, Kappadokii a Bythinii. Není také vyloučeno, že zdejší sbory vznikly misijním působením apoštola Petra. Oblast Cilicie patřila duchovně pod správu sboru v Antiochii. Epištola je určena křesťanům ze Židů i z pohanů, kteří žili rozptýleni v oblasti malé Asie.

Místo a doba sepsání

Dopis je psán z Babylona (5,13). Zřejmě se jedná o kryptografické označení Říma, jak je později užíváno např. též ve Zjevení. List byl sepsán v posledním období Petrova života před vypuknutím pronásledování křesťanů za císaře Nerona asi v roce 62-64 v Římě.

Základní záměr a styl psaní

Cíl spisu je vyjádřen v jeho závěru "*vám toto krátce píšu, abych vás povzbudil a dosvědčil vám, že taková je pravá milost Boží; v ní stůjte*" (5,12). Nejedná se o teologické pojednání, ale o povzbuzení ke statečnosti a věrnosti tváří v tvář protivenství a pronásledování. Petr zde plní příkaz svého mistra: "*a ty, až se obrátíš, buď posilou svým bratřím*" (Lk 22,32). Kromě povzbuzování těch, kteří jsou ohroženi pronásledováním, vydává Petr svědectví o velikosti Boží milosti, která je jediným pravým zdrojem křesťanovy naděje.

Jazyk spisu je živý, velmi často jsou užívány imperativy, vybídnutí a příkazy. Dopis je psán plynulou řečtinou, která patří vedle řečtiny Židům, Lukáše a Skutků k literárně nejlepším v Novém zákoně. Autor v 5,12 uvádí, že píše prostřednictvím písaře Silvána.

Osnova

- 1/ Pozdrav 1,1-2
- 2/ Vzdávání chvály Bohu za jeho milost a spasení 1,3-12
- 3/ Život spaseného ve vztahu k Bohu 1,13-21
- 4/ Život spaseného ve vztahu k bratřím 1,22-2,10

- 5/ Život v podřízení se autoritám 2,11-3,7
6/ Věřící žijící v utrpení podle příkladu Kristova 3,8-5,11
7/ Závěr 5,12-14

Obsah

Pozdrav 1,1-2

Adresáti jsou popsáni jako vyvolený lid podle Božího předzvědění, posvěcený Duchem, poslušný Ježíši Kristu a očištěný jeho krví. Žijí rozptýleni jako cizinci v maloasijských římských provinciích. Petr, apoštol Ježíše Krista, jim žehná milostí a pokojem v hojnosti.

Vzdávání chvály Bohu za jeho milost a spasení 1,3-12

Bohu patří chvála, protože je Otcem našeho Pána Ježíše Krista, jehož vzkříšením se věřící v něho nově narodili k živé naději a přijetí nepomíjejícího dědictví připraveného pro nás v nebesích. Boží mocí jsou střeženi ke spasení, které se zjeví spolu s Ježíšem Kristem v posledním čase. To je předmětem jejich radosti, i když musí nakrátko procházet rozmanitými zkouškami, které prověřují pravost víry. Krista zatím nevidí, ale milují a jásají v očekávání cíle víry, spasení duší. O milosti tohoto připraveného spasení hovořili proroci a duchem Krista v nich přítomným svědčili o utrpeních i veliké slávě Kristově. Nyní je toto spasení zvěstováno těm, kteří přinesli evangelium v moci Ducha svatého.

Život spaseného ve vztahu k Bohu 1,13-21

Víru a naději je třeba upnout k Bohu a jeho milosti, která přichází ve zjevení Ježíše Krista. Již se nemají nechat jako v době své nevědomosti ovládat žádostmi, ale jako poslušné Boží děti v celém způsobu života mají být svatí, jako ten, jehož vzývají jako Otce. Je třeba žít v bázni před ním, protože soudí nestranně každého podle jeho činů. Vždyť věřící byli vysvobozeni z marného způsobu života ne pomíjitelnými věcmi, ale drahocennou krví Kristovou, který byl k tomu vyhlédnut před stvořením světa a byl obětován a vzkříšen v těchto posledních časech.

Život spaseného ve vztahu k bratřím 1,22-2,10

Nově narození z živého a věčného Božího slova se z upřímného srdce navzájem milují a touží po nefalšovaném duchovním mléku Božího slova, aby jím rostli ke spasení. Jejich Pán, kámen zavržený staviteli se stal úhelným a živým kamenem, na němž se staví duchovní chrám z těch, kteří k němu přišli a stali se živými kameny. Věřící v Krista jsou svatým kněžstvem přinášejícím duchovní oběti. Ti, kteří dříve ani lidem nebyli, se stali lidem Božím tj. pravým Izraelem, rodem vyvoleným, královským kněžstvem, národem svatým, lidem náležejícím Bohu, aby hlásali mocné skutky toho, který je povolal ze tmy do svého světa.

Život v podřízení se autoritám 2,11-3,7

Věřící žijí v tomto světě jako cizinci a jejich sociální chování mezi nevěřícími má být vzorné, aby i ti, kteří je pomlouvají, byli umlčeni pohledem na jejich dobré skutky a vzdali Bohu chválu v den jeho navštívení. Mají mít úctu ke všem lidem, milovat bratrstvo věřících a žít v bázni Boží. Kvůli Pánu se podřizují každé autoritě ustanovené mezi lidmi. Krále ctí, služebníci se v bázni podřizují svým pánům a trpělivě snášejí soužení. Spočívá na nich Boží zalíbení, když následují šlépěje Kristových a podle jeho příkladu trpí nevinně.

Ženy se mají podřizovat svým mužům a ti z nich, kteří se vzpírají Božímu slovu, mohou být beze slov jednáním svých žen získány pro Boha. Nemají klást důraz na vnější ozdobu, ale na to, co je skryto v srdci a vzácné před Bohem totiž tichý a pokojný duch. Muži mají mít porozumění pro své ženy a prokazovat jim úctu jako spoludědičkám daru života, aby jejich modlitby neměly žádné překážky.

Věřící žijící v utrpení podle příkladu Kristova 3,8-5,11

Věřící mají být jednomyslní, soucitní, milosrdní, nemají odplácet zlým za zlé, ale odvrátit se od zlého, hledat pokoj, činit dobré, hledat pokoj a žehnat. Mají být připraveni dát odpověď každému,

kdo by se jich ptal na naději, která je naplňuje. Je otázkou, zda jim budou v nepřátelském prostředí ubližovat, když budou horlit pro dobré věci. Mají však být připraveni za dobré jednání i trpět. Vždyť i Kristus jednou provždy trpěl a zemřel za hříchy, spravedlivý za nespravedlivé, aby je přivedl k Bohu. Po svém obživení vyhlásil své vítězství duchům ve vězení, kteří byli neposlušní v Noémově době. Zachránění Noéma a jeho blízkých z vody potopy je předobrazem křtu, kdy jsme zachráněni a před Bohem se zavazujeme k dobrému svědomí na základě vzkříšení Ježíše Krista a jeho vyvýšení na pravici Boží.

Evangelium bylo kázáno těm, kteří jsou nyní již mrtví, aby ačkoliv byli podle lidského způsobu potrestáni smrtí těla, podle Božího způsobu byli živi v Duchu (4,16). Přibližuje se konec všech věcí, proto je třeba žít rozumně a střízlivě, mít vytrvalou lásku jedni k druhým a sloužit druhým jako dobří správci rozmanité Boží milosti. Když přichází výheň zkoušek, není to něco neobvyklého, ale je třeba se radovat z podílu na Kristově utrpení.

Starší se mají dobrovolně a s horlivou ochotou starat jako pastýři o Boží stáde v očekávání, že při příchodu nejvyššího pastýře získají nevadnoucí vavřín slávy. Mladší se mají podřizovat starším a všichni mají být jeden vůči druhému pokorní, protože Bůh se pyšným protíví, ale pokorným dává milost. Proto je třeba se pokořit pod mocnou ruku Boží, aby byli Bohem v ustanovený čas povýšeni. Naopak je třeba se vzepřít ďáblu a pamatovat na to, že utrpení je údělem mnohých věřících na tomto světě.

Závěr 5,12-14

Petr píše tento dopis prostřednictvím Silvána, aby čtenáře potěšil a vydal svědectví o pravé Boží milosti, v níž je třeba pevně stát. Vyřizuje pozdravy od spoluvěřících a svého duchovního syna Marka. Vybízí ke vzájemnému políbení lásky a žehná jim pokojem.

Klíčové výroky

„Veleben buď Bůh a Otec Pána našeho Ježíše Krista, neboť nám ze svého velikého milosrdenství dal vzkříšením Ježíše Krista nově se narodit k živé naději“ (1P 1,3).

„Bud'te vždy připraveni dát odpověď každému, kdo by vás vyslýchal o naději, kterou máte“ (1 P 3,15)

„Vy však jste 'rod vyvolený, královské kněžstvo, národ svatý, lid náležející Bohu', abyste hlásali mocné skutky toho, kdo vás povolal ze tmy do svého podivuhodného světla“ (1P 2,9).

Teologické poselství a důrazy

Tato epištola je nazývána epištolou živé naděje. Křesťan v utrpení a naději křesťana, to jsou dvě základní témata tohoto listu. Tak jako Kristovo utrpení odkazuje k jeho budoucí slávě (1,9), tak křesťanovo utrpení směřuje k budoucí slávě, pro živou naději skrze vzkříšeného Krista (1,3). Obě Petrovy epištoly řadíme k eschatologickým spisům. Ukazují nám, jak máme žít křesťanský život v očekávání druhého příchodu Páně.

Druhý list Petrův

Autor

Potvrzení Petrova autorství ze strany církevní tradice je málo přesvědčivé. Již Origenes podle Eusebia prohlásil: "Petr jistě zanechal církvi jednu epištolu. Druhá epištola může být od něho, avšak o třetí jsou vážné pochybnosti". Ještě ve třetím století jsou vážné pochybnosti o autorovi tohoto spisu a teprve ve čtvrtém století je obecně přijat za kanonický. Mnozí kritičtí teologové považují tento spis za dílo neznámého autora z poloviny druhého století. I když vnější potvrzení autorství není tak jasné a přesvědčivé jako u jiných novozákonních knih, obsah a vysoký etický standart spisu, apoštolský tón a autobiografické narážky mluví ve prospěch autentičnosti tohoto listu. V epištole je za autora označen "*Šimon Petr, služebník a apoštol Ježíše Krista*" (1,1). Byl svědkem Kristova proměnění (1,16-18), připomíná Kristovu předpověď své smrti (1,14) a označuje se za pisatele prvního listu (3,1). Epištola zapadá do celkového běhu Petrova života.

Původní adresáti, místo a doba sepsání

Obdobně jako první list je i druhý list určen křesťanům ze Židů i z pohanů, kteří žili rozptýleni v oblasti malé Asie. Petr jej napsal v Římě krátce před svou smrtí kolem roku 65.

Základní záměr a styl psaní

Podnětem k sepsání byla zřejmě informace o proniknutí hereze do jednotlivých sborů. Šlo patrně o určitou formu počínající gnóze, charakterizované antinomismem s výslednými nemorálními tendencemi. Základní záměr je vyjádřen v závěru listu takto: *"Ale vy, milovaní, střežte se, abyste nebyli oklamáni svodem těch neodpovědných lidí a neodpadli od vlastního pevného základu. Kéž rostete v milosti a v poznání našeho Pána a Spasitele Ježíše Krista"* (3,17-18). Autor sleduje především dva cíle při věřících: ostrážitost vůči falešným učitelům a růst v milosti a poznání Krista.

Mezi 2. Petrovou a Listem Judy je taková podobnost v uspořádání, kritice falešných učitelů i ve zvláštěnostech jazyka, že mnozí badatelé hovoří o literární závislosti. Většina se domnívá, že Petr použil List Judy, i když někteří hájí opačnou hypotézu. Stylistické rozdíly oproti prvnímu listu mohou být důsledkem toho, že druhý dopis Petr diktoval jinému písaři nebo jej psal sám.

Osnova

1. Úvod 1,1-2
2. Výzva k duchovnímu růstu 1,3-15
3. Události příchodu Krista jsou potvrzením slov proroků 1,16-21
4. Odsouzení falešných učitelů 2,1-22
5. Obrana víry ve druhý příchod Kristův 3,1-13
6. Etické důsledky očekávání Kristova příchodu 3,14-18

Obsah

Úvod 1,1-2

Sebeoznačení autora jako Šimona Petra, služebníka a apoštola Ježíše Krista, připomíná přijetí proměňující milosti spasení skrze víru. Stejně vzácnou víru jako on přijali i původní adresáti jeho listu díky „*spravedlnosti našeho Boha a Spasitele Ježíše Krista*.“ Použití jednoho určitého členu v řečtině τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ naznačuje, že je míněna jedna osoba, Ježíš Kristus, jenž je naším Bohem a Spasitelem. Autor vyprošuje požehnání svým čtenářům, aby se prostřednictvím poznání Boha a Ježíše, našeho Pána, rozhojnila milost a pokoj.

Výzva k duchovnímu růstu 1,3-15

Duchovní růst je možný, protože křesťané byli obdarováni vším potřebným k zbožnému životu božskou mocí skrze poznání Krista. Jeho vlastní slávou a mocnými činy byli povoláni a získali vzácná zaslíbení, aby unikli zhoubě a stali se účastníky božské přirozenosti. Křesťané se mají plně zasadit o to, aby k víře připojili ctnost, poznání, zdrženlivost, trpělivost, zbožnost, bratrskou náklonnost a lásku. Jedině tak duchovně rostou a nezůstávají v poznání Ježíše Krista nečinní, bez ovoce, a slepí. Budou tak upevňovat své povolání a vyvolení, budou zachováni od pádů a otevře se jim přístup do věčného království Pána a Spasitele Ježíše Krista. Autor listu je připraven tyto věci stále připomínat a probouzet věřící napomínáním nejen po celý svůj život, ale skrze své listy také po jeho brzkém odchodu (exodu).

Události příchodu Krista jsou potvrzením slov proroků 1,16-21

Apoštolé zvěštovali moc a příchod Pána Ježíše Krista a stali se očitými svědky zjevení jeho slávy, když se k němu Bůh přiznal jako k milovanému Synu. Při zjevení na svaté hoře, byl Boží hlas z nebe naplněním zaslíbení o korunovaci Mesiáše, Syna Božího (Ž 2,7) a ordinací trpícího Služebníka (Iz. 42,1). Současně šlo o anticipaci (předzvěst) zjevení plné slávy při jeho návratu. Dokud nevzejde jako jitřenka den slavného příchodu Ježíše Krista, je třeba se držet prorockého slova Písma jako

svíce, jež svítí v temnotě. Proroctví v Písmu nevznikla jako výsledek lidského spekulativního myšlení, ale z popudu Ducha svatého mluvili lidé poslaní od Boha.

Odsouzení falešných učitelů 2,1-22

V Božím lidu byli vždy lživí proroci a budou lživí učitelé, kteří ve své ziskuchtivosti zavádí zhoubné lživé nauky a mnozí se stanou jejich přívrženci. Nebudou však ušetřeni soudu a zhoubě, jako tomu bylo v případě andělů, kteří zhřešili, starého světa před potopou a měst Sodomy a Gomory. Naopak zbožné lidi Bůh vysvobozuje, jako to ukazuje příklad spravedlivého Noéma a Lota. Lživí učitelé neuznávají žádné autority, jsou arogantní, požitkářští, nemravní a chamtiví. Slibují svobodu, ale vedou k zotročení hříchem. Následují příklad Balaáma, který pro osobní zisk svedl Boží lid. Kdo by se po poznání Ježíše Krista jimi nechal svést, bude jeho konec horší než začátek.

Obrana víry ve druhý příchod Kristův 3,1-13

Již druhým listem autor připomíná, co předpovídali proroci a Pán ustanovil skrze apoštoly. Ke konci dnů přijdou posměvači, kteří budou popírat zaslíbený příchod Pána. Jako kdysi zahynul tehdejší svět vodou, tak Bůh zničí tento svět ohněm. Zatím Boží trpělivost tento svět zachovává svým slovem, aby lidé měli čas činit pokání a nezahynuli. Bůh je svrchovaným pánem času, protože jeden den je u něj jako tisíc let a tisíc let jako jeden den. Den Páně přijde nečekaně jako zloděj. Nebesa a země zaniknou a lidé budou postaveni před soud. Proto jsou křesťané vyzýváni ke svatému a zbožnému životu v očekávání nového nebe a nové země, v nichž přebývá spravedlnost.

Etické důsledky očekávání Kristova příchodu 3,14-18

Křesťané mohou budoucí události očekávat beze strachu a usilovat o čistý a neposkvrněný život. Také Pavel psal ve svých listech v Bohem dané moudrosti o těchto věcech. Některá místa v nich jsou nesnadná k pochopení a někteří je k vlastní záhubě překrucují jako i ostatní Písmo.

Petr v závěru svého listu varuje, aby se neodpovědnými lidmi nenechali svést k odpadnutí od pevného základu, a vybízí je k růstu v milosti a poznání Pána a Spasitele Ježíše Krista, jemuž patří věčná sláva.

Klíčové výroky

„Tím se nám potvrzuje prorocké slovo, a činíte dobře, že se ho držíte; je jako svíce, svítící v temném místě, dokud se nerozbřesne den a jitřenka vám nevzejde v srdci“ (2P 1,19).

„Nikdy totiž nebylo vyřčeno proroctví z lidské vůle, nýbrž z popudu Ducha svatého mluvili lidé, poslaní od Boha“ (2P 1,21).

Teologické poselství a důrazy

Klíčovým slovem je poznání, jež se v tomto krátkém dopise objevuje 16 krát. Pravé poznání je nejlepší obranou proti všem herezím. Vychází z živé víry v Krista a z Božích zaslíbení (1,2-4). Je charakterizováno stálým růstem a vývojem (1,5-11) a je zakotveno v jistotě apoštolského svědectví a v Božské inspiraci prorockého zjevení (1,16-21). Důležitým příspěvkem tohoto listu je svědectví o působení Ducha svatého při vzniku Písma a při jeho výkladu (1,20-21). Zařazení Pavlových epištol do souvislosti s ostatním Písmem může naznačovat počátek tvoření novozákonního kánonu (3,15-16).

První list Petřův zdůrazňuje naději křesťana trpícího v nepřátelském světě. Druhý list Petřův zdůrazňuje potřebu pravého poznání, abychom byli chráněni před nebezpečím falešného učení, jež vede k odpadnutí. První list obsahuje předně povzbuzení, druhý varování. První učí, jak odolávat vnějšímu nepřátelství, druhý jak se bránit vnitřním svodům.

Epištola Judova

Autor

Autor se identifikuje jako "*Juda, služebník Ježíše Krista, bratr Jakubův*". Již stará církevní tradice nepochybuje o tom, že se jedná o bratra Pána Ježíše, který společně se svým bratrem Jakubem uvěřil v Ježíše Krista jako v Mesiáše až po jeho zmrtvýchvstání. O životě Judy nemáme v církevní tradici žádné záznamy. Epištola byla zařazena do Muratoriho kánonu, i když o její kanonicitě bylo s konečnou platností rozhodnuto až ve čtvrtém století. Pochybnosti nevyvolávala otázka autorství, ale citace apokryfní literatury. V 9. verši autor cituje zřejmě z apokryfního díla Nanebevzetí Mojžíše a v 14. a 15. verši z apokalypsy Henochovy. Citace těchto děl neznamena uznání jejich věrohodnosti, ale pouze pravdivosti toho, co je citováno. Pavel cituje ze tří řeckých básníků: Arata (Sk 17,28), Menandera (I K 15,33) a Epimenida (Tt 1,12). To v žádném případě neznamena, že vše co napsali, je pravdivé.

Původní adresáti, místo a doba sepsání

Adresáti jsou uvedeni velmi obecně: "*těm, kdo jsou povoláni, milováni Bohem Otcem a zachováni pro Ježíše Krista*" (1,1). List je určen všem křesťanům, ze Židů i z pohanů, uvnitř i mimo Palestiny. Podobnost textů Ju 4-18 a 2 Pt 2,1-3,4 je tak nápadná, že nemůže být náhodná. Svědčí o tom, že jeden z autorů musel být obeznámen s listem druhého. Není dostatek objektivních důvodů pro rozhodnutí, který list byl sepsán dříve. Oba dopisy mohly též zpracovat stejný dokument odsuzující falešné učení. Epištola Judova byla pravděpodobně sepsána v Palestině někdy v letech 65-70.

Základní záměr a styl psaní

Původně Juda zamýšlel napsat pojednání o víře, ale nyní považuje za potřebné povzbudit a napomenout čtenáře, aby statečně zápasili o víru a odmítali bludaře, kteří změnili svobodu ve svévoli a nepoddávají se Ježíši Kristu (v 3 a 4). Falešné učení nesmí být v žádném případě tolerováno. Juda bojuje proti stejným bludařům jako apoštol Petr. V závěru listu vyzývá čtenáře k budování života na přesvaté víře, uchovávání se v lásce Boží a zachovávání nadějného očekávání milosrdenství k věčnému životu. List je psán obdobně jako 2. list Petrův dobrou řečtinou.

Osnova

1. Pozdrav 1-2
2. Varování před bludaři 3-16
3. Výzva věřícím 17-23
4. Závěrečné požehnání 24-25

Obsah

Pozdrav 1-2

Úvodní požehnání hojností milosrdenství, pokoje a lásky patří těm, kdo jsou povoláni, milováni Bohem a zachováni pro Ježíše Krista.

Varování před bludaři 3-16

Autor původně zamýšlel psát o spasení, ale nyní považuje za nutné vybízet k zápasu o víru, která byla jednou provždy odevzdaná Božímu lidu. Autor připomíná, že Izrael byl vysvobozen z Egypta, ale nevěřící zemřeli na poušti. Andělé, kteří byli neposlušní, jsou nyní drženi ve věčných poutech pro veliký den soudu. Také obyvatelé Sodomy a Gomory jsou výstražným příkladem trestu věčného ohně.

Do sboru se vloudili bezbožní lidé, blouznivci, kteří zaměnili Boží milost v nezřízenost nemorálnosti a popírají Ježíše Krista jako Pána. Poskvřňují své tělo, neuznávají žádnou autoritu, rouhají se nadpozemským mocnostem a tomu, co neznají. Jsou pudoví, dali se cestou Kainovou, Balámovou a synů Kore. Jsou úskalím bratrského stolování, pastýři, které pasou sami sebe. Vzpouzejí se a odporují Božímu vedení a žijí si podle svých vášní. Mluví nadutě a lichotí lidem pro svůj prospěch. Již Henoch o nich prorokoval, že Pán přichází, aby vykonal soud nad všemi, kdo páchají bezbožnost.

Výzva věřícím 17-23

Věřící jsou vybízeni, aby měli na mysli varování apoštolů před příchodem posměvačů v posledních dnech, kteří budou žít bezbožně podle svých vášní a působit roztržky. Juda vybízí čtenáře ke čtyřem věcem: mají budovat svůj život na přesvaté víře, modlit se v Duchu svatém, uchovávat se v lásce Boží a očekávat milosrdenství Pána Ježíše Krista, které vede k věčnému životu. S pochybujícími mají mít slitování a zachraňovat je od ohně soudu. I k ostatním mají projevovat slitování spojené s bázní před poskvrnění hříchem.

Závěrečné požehnání 24-25

Juda končí díkůvzdáním Bohu, který věřící spasil skrze Ježíše Krista a má moc je uchránit před pádem a postavit pře neposkvrněné a v radosti před tvář své slávy. Jemu patří věčná sláva, velebnost, vláda i moc.

Klíčový výrok

“Tomu pak, který má moc uchránit vás před pádem a postavit neposkvrněné a v radosti před tvář své slávy, jedinému Bohu, který nás spasil skrze Ježíše Krista, našeho Pána, buď sláva, velebnost, vláda i moc přede vším časem i nyní i po všechny věky. Amen” (Ju 1,24 -25).

Teologické poselství a důrazy

Judovým hlavním zájmem je etika. Nemorální sexuální život a osobní ziskuchtivost považuje za nebezpečí pro členy rané církve. V obraně proti falešným učitelům se dovolává výstražných příkladů ze starozákonních příběhů. Jeho styl připomíná styl Jakubův. Řeč je strohá, živá. Přísnost epištoly nemá v Novém zákoně obdoby. Závěrečná doxologie patří k nejkrásnějším v celém Písmu.

Listy Janovy

Autor, styl psaní, datum a místo sepsání, původní adresáti

V Prvním listě není uveden žádný konkrétní údaj o autorovi kromě toho, že o sobě mluví jako o očitém svědku Ježíše Krista (1,1-4; 4,14). V Druhém a Třetím listě se v prvním verši představuje: "Já starší". Již nejranější tradice (Ireneus, Klement z Alexandrie, Tertullian, Origen) identifikuje autora jako apoštola Jana, syna Zebedeova. Také samotný jazyk a styl psaní, jenž je obdobný způsobu vyjadřování Janova evangelia, to potvrzuje. Prostota jazyka umožňuje porozumění i nejprostším čtenářům, hloubka obsažených pravd je výzvou i nejznamenitějšímu vykladači. Ani kritičtí teologové nemohou tuto podobnost popřít, a protože neuznávají, že evangelium i listy psal stejný autor, hovoří o janovské škole. Někteří se odvolávají na poznámku Eusebia o starším (presbyterovi) Janovi. Zřejmě však jde o chybnou interpretaci Papia, která připouští, že v Efezu žily dvě postavy jménem Jan. Otázku autorství je možné uzavřít tím, že autorem všech třech listů je apoštol Jan.

Tón listů i postoj pisatele k čtenářům nasvědčuje tomu, že píše starší muž mladší generaci. Velice často je nazývá dětmi, má k nim otcovský vztah plný lásky i autority. Protože podle církevní tradice poslední léta svého života strávil Jan v Efezu, listy byly napsány zřejmě z tohoto místa po napsání evangelia někdy v 90. letech prvního století. První list Janův neobsahuje mimo jméno Ježíše Krista a odkaz na Kaina (3,12) žádné další osobní jméno, ani konkrétní historické či

geografické údaje. A přesto autor jedná o aktuální životní situaci svých čtenářů a list má charakter dopisu. Neobsahuje citace ze Starého zákona, ale obsahuje varování před modloslužbou.

Čtenáři jsou křesťané původem převážně z pohanů, zřejmě z oblasti malé Asie. Jsou křesťany již delší dobu a pokročili ve známosti křesťanské pravdy. Nejsou pronásledováni, ale jsou v pokušení nechat se ve své duchovní ochablosti světem svést. Apoštol je vyzývá, aby svět nemilovali (2,15,16). Ve své duchovní vlažnosti jsou vážně ohroženi falešnými učiteli, a proto Jan považuje za nutné je varovat před falešným učením a sloužit jim k upevnění ve víře.

První list Janův

Základní záměr

Základní záměr psaní je vyjádřen v 5,13: "*Toto píšu vám, kteří věříte ve jméno Syna Božího, abyste věděli, že máte věčný život.*" Zatímco záměrem Janova evangelia je vést k osobní spasitelné víře v Ježíše Krista syna Božího (Jan 20,30,31), pak záměrem Prvního Janova listu je vést věřící k plnému pochopení a jistotě jejich spasení v Ježíši Kristu. V evangeliu jsou dány objektivní, historické, christologické a didaktické základy křesťanské víry, zatímco První list Janův je více subjektivní, polemický a podtrhující nejen pravé poznání Ježíše Krista, ale též etiku křesťanského života. Jan varuje před falešnými učiteli, kteří zřejmě šířili gnostické učení v určité formě počátečního stádia doketismu odmítajícího inkarnaci Božího Syna.

Osnova

1. Život zjevený v Kristu (1,1-4)
2. Křesťanský život jako společenství s Otcem a Synem (1,5-2,28)
3. Křesťanský život jako božské synovství (2,29-4,6)
4. Křesťanský život jako život v lásce (4,7-5,12)
5. Křesťanský život jako život v jistotě (5,13-21)

Obsah, teologické poselství a důrazy

V centru listu je osoba a dílo Ježíše Krista a důsledky spasení pro křesťanský život. List spirálově krouží kolem tří hlavních témat.

1/ Pravda o Ježíši, že je Kristus, Syn Boží, který přišel v těle, který je smírnou obětí a jeho krev nás očišťuje od každého hříchu.

Falešné učení, s nímž apoštol zápasí, bylo určitou formou raného gnosticizmu. Jeho základním principem byl názor, že duch je dobrý a hmota zlá. Ve své doketistické podobě popíral inkarnaci syna Božího a tvrdil, že Kristus neměl reálné lidské tělo, ale pouze zdánlivé (δοκεῖν - „zdáti se“). Cerentianismus (podle Cerentha z konce 1. století) odděloval Ježíše od Krista. Duch Kristus sestoupil na Ježíše teprve při jeho křtu, vybavil ho ke službě a před ukřižováním jej opustil. Jan reaguje na tuto herezi velmi ostře. Kdo nevyznává, že Ježíš Kristus přišel v těle, není z Boha a je to duch antikristův (4,1-3). Ježíš Kristus nepřišel pouze skrze vodu křtu, ale i skrze krev kříže (5, 5-10).

2/ Věřící v Ježíše Krista jsou poslušní jeho přikázání (2,3-6; 3,7-10)

Na rozdíl od gnosticizmu, jehož principem byla nadřazenost poznání a zvláštního osvětlení nad vírou a jednáním, Jan zdůrazňuje úzký vztah mezi učením a životem. Pravé poznání je důležité (výrazy γινώσκειν „poznat“ se objevují jedenačtyřicetkrát), ale projeví se činy poslušnosti.

3/ Věřící odpovídají na Boží lásku zjevenou v Ježíši Kristu tím, že se vzájemně milují (2,9-11; 3,11-18).

Slovo milovat (ἀγαπᾶν) se zde objevuje jedenapadesátkrát. „*Bůh je láska*“ a lidé projevující lásku prokazují, že jsou zrozeni z Boha a Bůh v nich přebývá (4,13-5,4).

Test pravdy (učení), morální test (poslušnost) a sociální test (láska), které jsou vzájemně úzce propojeny, ujišťují věřícího, že má život věčný a jsou projevem toho, že přijal Ducha svatého (2,20.27; 3,24). Plná důvěra a jistota křesťana není založena v jeho vlastním jednání, ale v lásce Otce, který poslal svého Syna Ježíše, aby skrze svou smířčí oběť se stal Spasitelem světa (4,13-19; 2,2).

4/ Křesťan a hřích

Janovy výroky o tom, že znovuzrozený nehřeší a ani nemůže hřešit, je třeba chápat v duchu jeho přesvědčení, že znovuzrozený z Boha již v přítomnosti obdržel život věčný a spasení, jehož základní součástí je svoboda od hříchu. Křesťané mají schopnost překonat hřích pozitivní poslušností Božích požadavků a především životem lásky. Křesťan nemůže tvrdit, že nezhřešil, protože by klamal sám sebe. Jestliže však vyzná své hříchy, jsou mu pro oběť Ježíše Krista odpuštěny (1,7-2,2). „*Hřích, který je k smrti*“ (5,16-17) je zřejmě stejným hříchem, jako je rouhání proti Duchu svatému (Mt, 12,31-32 a par.) a znamená konečnou zatvrzelost, vědomé odpadnutí od Krista a církve. Varující biblická slova o neodpuštělném hříchu jsou určena k tomu, aby věřící nebrali hřích ve svém životě na lehkou váhu, ale vypověděli mu rozhodný boj a v Duchu svatém nad ním vítězili.

Klíčové verše

"Toto píšu vám, kteří věříte ve jméno Syna Božího, abyste věděli, že máte věčný život" (5,13).

„Jestliže doznáváme své hříchy, on je tak věrný a spravedlivý, že nám hříchy odpouští a očišťuje nás od každé nepravosti“ (1J 1,9).

Druhý list Janův

Osnova

1. Úvod (1-3)
2. Napomenutí k životu v pravdě a lásce (4-6)
3. Varování před bludaři (7-11)
4. Závěr (12-13)

Obsah

Autor uvádí v úvodu: *"Já starší píšu Bohem vyvolené paní a jejím dětem, které opravdově miluji - a nejen já, nýbrž všichni, kteří poznali pravdu"* (1,1). Někteří vykladači se domnívají, že adresátem je konkrétní osoba, spíše však pod označením "paní" je míněn celý sbor. Během prvních dvou století bylo evangelium šířeno z místa na místo též cestujícími evangelisty a učiteli. Věřící přijímali tyto misionáře do svých domovů a zaopatřovali je na cesty. Někteří gnostičtí učitelé této pohostinnosti zneužívali. List nabádá k pozornému rozlišování při podpoře cestujících učitelů (7-11), aby věřící bezděky nepodporovali šíření bludné propagandy. Láska a pravda musí být v životě křesťana pevně spojeny v jedno.

Klíčový výrok:

„A to je láska: žít podle Božích přikázání“ (1,6).

Třetí list Janův

Osnova

1. Vstupní slovo (1-4)
2. Chvála pohostinnosti Gaiovy (5-8)
3. Pokárání Diotrefa (9-10)
4. Napomenutí k činění dobrého a chvála Demetria (11-12)
5. Závěr dopisu (13-15)

Obsah

Tento nejkratší spis Nového zákona nám dává možnost nahlédnout do situace křesťanského sboru na konci prvního století. Starší Jan se snaží pomoci v administrativních a kázeňských problémech sboru Gaiovi, zřejmě též staršímu místního sboru (1,1). Jan se raduje z toho, že slyšel o jeho opravdovosti a životě v pravdě. Pohostinně přijal křesťanské misionáře, kteří mezi pohany šířili pravdu evangelia a má tak podíl na práci pro pravdu. Naopak Diotrefés usiluje svévolně o prvenství ve sboru. Vyloučil z církve ty, kteří přijímali bratry od Jana a zlomyslně pomlouval (9-10). Pisatel se chystá do sboru přijet a zjednat pořádek. Kvalifikace pro vedoucí roli ve sboru zahrnuje nejen věroučnou pevnost, ale také jistou jemnost a pokoru, i když je třeba podniknout zaujmout důraznou akci. Příkladem dobrého jednání se na rozdíl od Diotréfa stal Demétrios.

Klíčový verš:

„Nemám větší radost, než když slyším, že moje děti žijí v pravdě“ (1,4).

Zjevení Janovo

Autor, původní adresáti, datum a místo sepsání

Autor uvádí své jméno Jan čtyřikrát (1,1.4.9; 22,8). Byl pro svou víru internován na ostrově Patmos (1,9). Jako církevní vůdce byl dobře znám sedmi sborům Malé Asie, jimž byl spis původně určen. Stará církevní tradice (Justin Martyr, Eirénaios) rozpoznává v autorovi apoštola Jana. Ve třetím století alexandrijský biskup Dionysius srovnával jazyk, styl a myšlenky Zjevení s ostatními spisy apoštola Jana a vyslovil názor, že autorem není apoštol, ale presbyter Jan. Také Luther, Zwingli a Erasmus popírali apoštolský původ této knihy. Obdobně činí většina soudobých vykladačů. Proti autorství apoštola Jana se uvádí jazykové a teologické důvody (např. futuristická eschatologie). Kromě zřejmých rozdílů ve slovníku je však možné nalézt mnohou podobnost s ostatními Janovými spisy. Neobratnost jazykového vyjadřování lze vysvětlit předpokladem, že Jan psal svá vidění na ostrově bez pomoci zblhlého písaře. Spolu s dalšími badateli (Carson, Moo) přijímáme svědectví staré církevní tradice a připisujeme spis apoštolu Janovi. Podle Eusebia byl Jan uvězněn na ostrově Patmos v 15. roce vlády Domitiána a byl propuštěn na počátku vlády císaře Nervy. Většina badatelů datuje dobu sepsání kolem roku 96.

Základní záměr a styl psaní

Jan sepsal tuto knihu na přímý příkaz Páně (1,10-13), aby popsal "to, co jest, i to, co se má stát potom" (1,19). V době, kdy římské úřady vynucovali božské uctívání císaře, křesťané museli čelit rostoucímu nepřátelství. Kniha je má povzbudit k vytrvalé věrnosti v protivenství pohledem na triumfujícího Boha a Krista jako Pána pánů a varovat křesťany před odpadnutím od víry. Budoucnost plně zjeví moc a vládu svrchovaného Boha a Krista.

Kniha Zjevení já psána v podobě okružního listu sedmi sborům, má prorocký charakter a patří svým stylem k apokalyptické literatuře. Ta vznikala zvláště v dobách pronásledování a útlaku za účelem povzbuzení trpících. Tenney hovoří o 5 znacích apokalyptické literatury:

1/ líčení zoufalé přítomné situace a neotřesitelné víry v Boží zásah v budoucnosti

2/ používání symbolického jazyka, popisy snů a vidění

3/ popisování činnosti nebeských a démonských bytostí, které jsou nástroji k uskutečňování Boží vůle

4/ líčení konečné vysvobození spravedlivých z jejich úzkostí a soud nad hříšníky

5/ knihy bývají připisovány významným biblickým osobnostem např. Ezdrášovi, Enochovi.

V knize Zjevení najdeme většinu těchto znaků. Čísla zde mají významnou symboliku. Číslo plnosti 7 se objevuje dvaapadesátkrát. 7 blahoslavenství, církví, duchů, svícňů, hvězd, pečeti, trumpet, nádob apod. V centru Janova zjevení, pocházejícího přímo od Ježíše Krista (1,1) je zjevení slávy Ježíše Krista, jeho panství a konečného vítězství. Klíčová slova jsou Beránek (devětadvacetkrát) a

trůn (čtyřiačtyřicetkrát). Spis obsahuje nejméně 400 míst, která mají přímý vztah ke Starému zákonu, i když zde není žádná doslovná citace.

Základní metody interpretace

Preteristický přístup (*zeitgeschichtlich*) učí, že kniha má vztah pouze k událostem doby, v níž byla napsána. K tomuto názoru se kloní většina liberálních vykladačů.

Historizující přístup (*kirchengeschichtlich*) považuje Zjevení za symbolický nástin dějin církve od letnic do druhého příchodu Ježíše Krista. Jednotliví vykladači se však liší v tom, co jednotlivé symboly znamenají.

Futurizující přístup (*endgeschichtlich*) učí, že prvé tři kapitoly se vztahují buď na dobu sepsání knihy nebo na sedm etap v historii církve od doby apoštolské po příchod Kristův. Od 4. kapitoly obsahuje zbytek knihy předpověď událostí, jež budou bezprostředně předcházet příchod Krista.

Idealistický přístup prohlašuje Zjevení za symbolický obraz stálého boje mezi dobrem a zlem, mezi křesťanstvím a pohanstvím. Soustřeďuje pozornost čtenáře na etické a duchovní pravdy.

Každý z těchto přístupů má své oprávnění a pro vykladače je vhodné zahrnout kombinaci všech těchto přístupů. Podle 1,19 Zjevení popisuje přítomnost (zvláště v dopisech sedmi sborům) a budoucnost.

Tři další výklady se liší chápáním tisíciletého království z 20. kapitoly.

Postmilenialistický výklad považuje tisíc let za obrazné stanovení dlouhého období, které nastane před příchodem Krista. Tento výklad přijal Augustin, Luther a Kalvín.

Amilenialistický výklad popírá Kristovo tisícileté panování na této zemi. Rozumí jím Kristovu duchovní vládu se svatými v nebi již v přítomné době.

Premilenialistický výklad počítá s tisícletým královstvím po příchodu Krista na této zemi, který vzkřísí z mrtvých spravedlivé a bude s nimi na zemi kralovat tisíc let. Naplní se zaslíbení o pozemském království, daná lidu Staré smlouvy skrze proroky (Iz 2,2-4; 11,4-9; 65,17-66,17; Jer 23,5-6). Na konci tohoto období nastane vzpoura Zlého, která však bude potlačena. Poté zesnulí hříšníci budou souzeni a vykoupeným nastane věčný stav blaženosti.

Osnova

1. Úvod - 1,1-8
2. První část 1,9-3,22;
povolání Jana zjevením vyvýšeného Syna člověka 1,9-20
Listy sedmi sborům - kap. 2-3
3. Druhá část - Zjevení budoucnosti 4,1-22,5
Vize otevřeného nebe – kap. 4-5
Sedm pečeti – 6,1 - 8,5
Sedm polnic - 8,6 - 11,19
Sedm významných znamení – 12,1 - 14,20
Sedm nádob – 15,1 - 16,21
Triumf všemohoucího Boha – 17,1 - 20,15
Nové nebe a nová země – 21,1 – 22,5
4. Závěr – 22,6-21

Obsah

Úvod – 1,1-8

Zjevení bylo dáno Bohem Ježíši Kristu, aby ukázal svému služebníku Janovi, co má brzo nastat. První ze sedmi blahoslavenství je určeno tomu, kdo předčítá sboru knihu Zjevení a tomu, kdo slyší a zachovává její slova. Zjevení je adresováno sedmi církvím v římské provincii Asii a je jim udíleno trinitární požehnání milostí a pokojem, jež jsou charakteristické pro éru nové smlouvy.

Povolání Jana zjevením vyvýšeného Syna člověka (1,9 – 20)

Jan, který byl pro kázání slova Božího a Ježíšova svědectví vyhoštěn na ostrov Patmos, se octl v den Páně (neděle) ve vytržení ducha dostal příkaz zapsat knihu Zjevení a zaslat ji sedmi církvím. Spatřil vyvýšeného Syna člověka uprostřed sedmi svícňů tj. sedmi církví. Ježíšova autorita je autoritou toho, kdo žije věčně a má klíče smrti i pekla.

Listy sedmi sborům - kap. 2-3

Jan v pověření vzkříšeného Krista píše představitelům (andělům) sedmi sborů: do Efezu, do Smyrny, do Pergama, do Thyatir, do Sard, do Filadelfie a do Laodikeje.

Každý dopis obsahuje sedm částí: 1) oslovení adresáta; 2) Mluvčí identifikuje sebe sama opakováním části velké vize vyvýšeného Syna člověka (1,12-20) ; 3) Mluvčí ujišťuje, že ví o skutečích sboru a vyjadřuje pochvalu sboru (kromě listu Laodicejským); 4) Kritiku sboru; 5) Varování; 6) Výzvu: „*Kdo má uši, slyš, co Duch praví církvím*“. 7) Zaslíbení.

Sbory musí čelit opozici z venku, mají vnitřní slabosti a neshody. Jsou volány ku pokání dříve, než bude pozdě. Každému sboru zaznívá slovo povzbuzení a naděje.

Vize otevřeného nebe – kap. 4 – 5

Ve vytržení ducha je Janovi otevřen pohled do nebe, kde vidí suverénního Boha sedícího na trůnu, kterému symbolická skupina bytostí vzdává čest, slávu a moc pro jeho slavné věčné bytí a stvoření všeho co jest. Bůh drží ve své pravé ruce knihu zapečetěnou sedmi pečeti, kterou je hoden otevřít pouze potomek Davidův, obětovaný Beránek. Všechno stvoření včetně andělů mu vzdává čest a slávu.

Sedm pečeti – 6,1 – 8,5

Otevírání pečeti přináší Boží varující soudy. Šestá kapitola popisuje rozlomení šesti pečeti Beránkem: vojenská dobytelská moc, vraždění, hlad, smrt, mučedníci dožadující se spravedlnosti, přírodní katastrofy signalizující hněv Beránka. V mezihře před rozlomením sedmé pečeti je označeno 144 000 Božích služebníků ze všech pokolení Izraele a Jan vidí před trůnem a Beránkem nesčíslný zástup oblečených v bílé roucho a uctívajících Boha a Beránka. Někteří vykladači rozlišují tyto dvě skupiny na vykoupené Židy a spasené z pohanů, jiní zde vidí stejnou skupinu tj. církve jako pravého Izraele viděnou z různých perspektiv. Otevření sedmé pečeti přináší mlčení v nebi a přípravu sedmi andělů s polnicemi, aby po této krátké přestávce vykonali další soudy.

Sedm polnic - 8,6 – 11,19

Zatroubení na polnice ohlašuje další pohromy: ohnivé krupobití ničí třetinu země; hora hořící ohněm svržená do moře proměňuje třetinu moře v krev; hvězda hořící jako pochodně otrávil třetinu vod na zemi; třetina slunce, měsíce a hvězd potemněla; z dýmu jícne propasti vystupují kobylky s mocí škorpiónů trýznící lidi po pět měsíců; čtyři andělé pobijí třetinu lidí. Přesto se lidé neodvrátili od svých zlých skutků a modlářství. V mezihře mezi zatroubením šesté a sedmé polnice Jan bere malou knihu z ruky anděla a na jeho příkaz jí sní. V ústech je sladká jako med, ale při pozření mu zhořkla v žaludku. Poté jsou povoláni dva svědkové, kteří prorokují 1250 dní. Dravá šelma je usmrtí, ale po třech a půl dnech opět povstanou a vstoupí v oblaku do nebe. Při zatroubení sedmé polnice je vyhlášena věčná vláda Hospodina a jeho Mesiáše.

Sedm významných znamení – 12,1 – 14,20

1) Těhotná žena (zosobňuje Izrael, z něhož vzešel Mesiáš a poté nový Izrael) porodí syna. Veliký ohnivý drak, chce pohltnout dítě, které se má stát vládcem všech národů, to je však přeneseno k Bohu a žena uprchla na poušť, kde se o ní Bůh stará 1260 dní. 2) Michael a jeho andělé bojují na nebi s drakem, tím dávným hadem, zvaným ďábel a satan a ten je spolu se svými anděly svržen na zem. Poté je vyhlášen příchod spasení, moci a království Boha a jeho Mesiáše. 3) Drak svržený na zem pronásleduje ženu, ale ta je zachována při životě. Drak rozpoutal na zemi válku vůči ženě a jejímu potomstvu. 4) Z moře se vynořila dravá šelma, která má velkou moc a mluví pyšně a rouhavě proti

Bohu a vedla válku proti svatým. Celá země jí uctívá, kromě těch, jejichž jména jsou zapsána v knize života. Ti musí osvědčit trpělivost a víru. 5) Jiná šelma vyvstala ze země, která měla dva rohy jako beránek, ale mluvila jako drak a v jejím pověření vykonávala její moc. Číslo té šelmy je 666 a označuje člověka. 6) Beránek stojí na hoře Sión a s ním 144 000 vykoupených zpívajících novou píseň. Anděl letící středem nebeské klenby ohlašuje obyvatelům země věčné evangelium. Druhý anděl ohlašuje pád velkého Babylóna (symbol satanské moci a svodu) a třetí anděl vyhlašuje soud nad těmi, kdo uctívají šelmu a její obraz. 7) Někdo jako Syn člověka (anděl) sedící na oblaku na pokyn dalšího anděla hází na zem ostrý srp, aby byla zem požata. Další anděl hází na zem ostrý srp, kterým je sklizeno víno země a uvrženo do velkého lisu Božího hněvu.

Sedm nádob (15,1 – 16,21)

Ti, kteří zvítězili nad dravou šelmou, zpívají píseň Mojžíšovu a Beránkovu oslavující podivuhodné činy všemohoucího Boha. Naopak sedm andělů s nádobami přináší sedm posledních pohrom, jimiž se dovršuje Boží hněv. 1) Zhoubné vředy napadly lidi označené znamením šelmy. 2) Moře se změnilo v krev a vše živé v moři zahynulo. 3) Řeky a prameny vod se změnilly v krev jako trest na ty, kdo prolili krev svatých a proroků. 4) Slunce svou výhní spaluje lidi, kteří nejsou Bohu ochotni vzdát čest, ale proklínají jej. 5) V království šelmy nastává noc a lidé trýznění vředy se rouhají Bohu a neodvracejí se od svých činů. 6) Veliká řeka Eufrat vysychá a tři d'ábelští duchové činí zázračná znamení a shromáždili krále celého světa na místo zvané Harmagedeon. 7) Nastává hrozné zemětřesení, jaké nikdy nebylo a veliký Babylón se roztrhl na tři části a města národů se zřítily. Zmizely ostrovy i hory a na lidi padaly z nebe těžké kroupy a ti proklínali Boha za tuto těžkou pohromu.

Triumf všemohoucího Boha (17,1 – 20,15)

Veliký Babylón zobrazený jako nevěstka padl. Je oplakávána králi, kteří s ní smilnili a kupci, kteří na jejím blahobytu zbohatli. Naopak všichni Boží služebníci se radují, protože sláva, spasení a moc patří Bohu a jeho soudy jsou pravé a spravedlivé. Ohromný zástup oslavuje zpěvem všemohoucího Boha a ohlašuje svatbu Beránka. Jezdec na bílém koni, jehož jméno je Slovo Boží a Král králů a Pán pánů spolu se svým vojskem vítězí nad dravou šelmou, falešným prorokem, králi země a jejich vojskem. Šelma a falešný prorok byli za živa hozeni do ohnivého jezera hořícího sírou a drak, ten d'ábel a satan, byl na tisíc let spoután a uvržen do propasti. Mučedníci pro Krista povstali k životu a ujali se spolu s Kristem vlády na tisíc let (millenium). Poté je satan propuštěn ze žaláře, oklame národy, Goga a Magoga (symbolické označení národů, kteří se bouří proti Bohu), ti obklíčí tábor svatých a město, které miluje Bůh. Sestupuje však oheň z nebe a vzbouřenci jsou pohlceni. Dábel je uvržen do jezera hořícího sírou, kde již je šelma a falešný prorok a budou zde trýznění dnem i nocí na věky věků. Poté se koná poslední soud před velkým bělostným trůnem a mrtví byli souzeni podle svých činů. Všichni, jejichž jména nebyla zapsána v knize života, byli se smrtí i její řiši uvrženi do hořícího jezera, což je druhá smrt.

Nové nebe a nová země (21,1 – 22,5)

Knihy Zjevení získává své vyvrcholení v popisu vize nového stvoření. Jan vidí nové nebe a novou zemi. Z nebe sestupuje svaté město, nový Jeruzalém, krásný jako nevěsta ozdobená pro svého ženicha. Bůh přebývá uprostřed svého lidu a setře jim každou slzu z očí. Smrti, žalu ani bolesti již nebude, protože Bůh tvoří vše nové. Jan si může prohlédnout nevěstu, choť Beránkovu, svaté město Jeruzalém zářící Boží slávou. Na jeho dvanácti branách jsou jména dvanácti pokolení synů Izraele. Hradby města byly postaveny na dvanácti základních kamenech a na nich byla jména dvanácti apoštolů Beránkových. Město nemá chrám, protože jeho chrámem je všemohoucí Bůh a Beránek. Nad městem září sláva Boží a jeho světlem je Beránek. V něm se shromáždí sláva i čest národů. Řeka živé vody vyvěrá u trůnu Božího a Beránkova a z obou stran řeky bylo stromová života plodící po celý rok a jeho listí má léčivou moc pro všechny národy. Pán Bůh bude jejich světlem a budou s ním kralovat na věky věků.

Závěr (22,6 – 21)

Jan je ujištěn, že poselství obsažené ve viděních je věrné a pravé. Nesmí se k nim nic přidávat, ani z nich nic ubrat. Ježíš, Alfa i Omega, první i poslední, přijde brzo, je třeba mít vypraná roucha a v připravenosti s touhou volat: „*Přijď, Pane Ježíši!*“

Klíčové verše:

"Neboj se. Já jsem první i poslední, ten živý; byl jsem mrtev - a hle, živ jsem na věky věků. Mám klíče od smrti i hrobu" (Zj 1,17b-18).

Teologické poselství a důrazy

1/ Žádná jiná biblická kniha nevykresluje s takovým důrazem slovem i obrazem svrchovanost, slávu a čest Boha sedícího na trůnu, který je hoden toho, aby byl věčně uctíván celým stvořením.

Stejně centrální místo vedle Boha zaujímá Kristus, popisovaný též jako Mesiáš, Syn člověka, lev z Judy a předně obětovaný Beránek (26krát), který je chválen a uctíván stejně jako Bůh a sedí na stejném trůnu (22,1.3). Oba jsou nazváni „*Alfa i Omega*“ (1,8; 22,13).

2/ Největší příspěvek této knihy je v oblasti futuristické eschatologie.

Zjevení se zaměřuje na detailní popsání konce dějin, na realitu Božího soudu nad bezbožnými a odměny věrných formuje naše správné vidění minulosti a přítomnosti. Boží spásné dílo vrcholí stvořením nového nebe a nové země.

3/ Zjevení zdůrazňuje realitu a hroznou sílu zlých a démonických sil, které působí v dějinách.

Základní zlou silou je drak, ďábel či satan (12,9; 20,2). Ten je v nebeském konfliktu s andělem Michaellem poražen a svržen na zem, kde však pronásleduje Boží služebníky. Jeho spojenci jsou dvě „šelmy“, které napodobují moc Krista a roli jeho proroků vykonávají totalitární moc nad světem. Ke svému působení získávají Boží dovolení „*bylo jí dáno*“ (13,5.7.14), ale Bůh má vše pod kontrolou a nakonec jsou ďábel, dravá šelma a falešný prorok uvrženi do hořícího jezera.

4/ Lidé jsou ostře odděleni do dvou skupin; těch, kteří následují Beránka a těch, kteří podlehlí svodům a pokušením satanských sil.

Bezbožní jsou Božími soudy na zemi voláni k pokání a víra následujících Beránka je pročišťována. Předtím, než doléhají Boží soudy, jsou pečetídlm živého Boha označeni (7,2.4), jejich jména jsou zapsána od stvoření světa v knize života, v knize zabitého Beránka (13,8; 17,8). Jsou povzbuzováni a napomínáni, aby zachovali věrnost až do konce. Jsou pozváni na svatbu Beránkovu a budou věčně přebývat v novém Jeruzalému, kde budou Bohu sloužit, spolu s ním kralovat a hledět na jeho tvář.

Kánon Nového zákona

Řecké slovo κανων "kanón" znamená doslova třtinu, prut nebo tyč, které se užívaly k měření. Přeneseně znamená míru nebo normu. Označení knih za kanonické znamená, že obsahují pevné měřítko, normu pro život a víru věřících.

Evangelium o Ježíši Kristu bylo nejprve šířeno ústním svědectvím a církve měla pouze Starý zákon. Brzo se však ukázala potřeba autoritativních spisů, které by vyložily podstatu víry v Krista a její aplikaci v životě křesťana. Tuto potřebu naplnily Pavlovy a ostatní epištoly. Potřebu autentických zpráv o životě Ježíše Krista splnila synoptická evangelia a evangelium Janovo. Kniha Skutků byla napsána jako naplnění potřeby popsání autentické historie apoštolského období života církve a kniha Zjevení jako odhalení budoucích věcí. Všechny tyto spisy byly opisovány a rozšiřovány na mnoha místech.

K formování novozákonního kánonu přispěly tyto skutečnosti:

- 1/ Vznik nekompletního kánonu Markiónova (asi r. 140). Tento přívrženec gnóze zavrhl celý Starý zákon a snažil se vytvořit takový novozákonní kánon, který by byl oproštěn od židovského vlivu. Zahrnul do něho evangelium Lukáše bez prvních dvou kapitol a 10 Pavlových epištol. Vyloučením ostatních uznávaných spisů vzbudil odpor.
- 2/ Mnozí představitelé církve zvláště na Východě počítali mezi kanonické spisy též některé později vzniklé: První epištola Klementova (Klement římský jménem svého sboru píše sboru v Korintu asi r. 96), Didaché známé též jako Učení dvanácti apoštolů (asi r. 120), Epištola Barnabášova (asi r. 130), Pastýř Hermův (asi r. 140) a další.
- 3/ Edikt Diokleciánův (r. 303) přikázal pálit všechny posvátné knihy. Zřejmě v důsledku tohoto opatření máme tak málo zachovaných spisů z prvních tří století.

Kriteria zařazení knih do kánonu:

- 1/ *Apostolicita*. Kniha musela být napsána apoštolem anebo autor byl v přímém vztahu k apoštolovi, takže kniha měla apoštolskou autoritu.
 - 2/ *Obsah*. Obsah knihy byl takové duchovního úrovně, že opravňoval k tomuto zařazení.
 - 3/ *Universálnost*. Kniha byla obecně církví přijímána.
 - 4/ *Inspirace*. Kniha dokazovala, že je božsky inspirována.
- Ke konci druhého století novozákonní kánon obsahoval prakticky tytéž knihy jako dnes. Pouze o některých z nich byly vedeny diskuse. Mezi t.zv. *antilegomena* patřily: Židům, Jakuba, 2 Petrova, 2 a 3 Janova, Juda, Zjevení. Během 4. století byla debata na západě ukončena. Za dovršení vzniku uzavřeného novozákonního kánonu, obsahujícího až podnes uznávaných 27 knih, je považován 39. velikonoční list biskupa Athanasia z roku 367 a rozhodnutí následujících koncilů, v Kartágu r. 397 a v Hippo r. 419. Žádná z novozákonních knih však nebyla do kánonu přijata pod nátlakem nějaké církevní skupiny či sněmu. Koncily začaly jednat o vytvoření kánonu v době, kdy Nový zákon již prakticky byl svatým písmem církve. Církev kánon nevytvořila, ona jej jen uznala a přijala. Vznik kánonu má nesmírný systematicko-teologický význam, protože tyto kanonické spisy jsou normou dogmatického a etického vyučování církve.

Text Nového zákona a jeho rozšíření

Originály novozákonních spisů byly původně psány na papyru. Teprve později se užívá pergamen, což je speciálně upravená zvířecí kůže. Opisy byly pořizovány již v rané době. Při zvýšené poptávce vznikaly opisovačské dílny, kde několik písařů psalo podle diktátu. V prvním období spisy měly podobu svitků. V první polovině druhého století však mají již podobu knižních kodexů. Disciplína, která usiluje o nalezení původního znění, se nazývá textová kritika. K rekonstrukci původního textu novozákonních knih existuje mnohem více pramenů než k jakémukoli jinému starověkému dílu. Nejvýznamnějším materiálem pro rekonstrukci původního textu jsou řecké manuscripty. Existuje přes pět tisíc rukopisů řeckého Nového zákona nebo jeho částí. Z toho je 109 papyrů, 307 starších majusculí (psány velkými písmeny), 2860 mladších minuskulí (psány malými písmeny) a 2408 lekcionářů (církevní čítanky obsahující výběry biblických textů pro různé dny církevního roku). Nejstarším dochovaným papyrem s novozákonním textem je Rylandův fragment Janova evangelia (18. kap 31-33.37.38) z první poloviny 2. století. Papyrus Chester Beatty, obsahující části evangelií, Skutků, Pavlových epištol a zjevení a papyrus Boldmerův (Evangelium Janovo) pocházejí z třetího století. Nejobsažnějšími rukopisy jsou Aleph, čili Kodex Sinajský (obsahuje celý Nový Zákon), nyní uložený v Britském muzeu a B čili Kodex Vatikánský (končí Židům 9,13). Oba byly napsány ve čtvrtém století a patří možná k padesáti rukopisům, které dal zhotovit císař Konstantin pro křesťanské sbory. Všechny tyto rukopisy patří do skupiny *majusculí*. Kodex Beza z 5. století je dvojjazyčný (řecký a latinský). Existuje také řada latinských rukopisů vzniklých v době od 4. do 7. století. V roce 384 je Jeroným pověřen papežem, aby sestavil nový standardní latinský překlad. Je známý jako Vulgáta, jež je Biblií

římské církve. Třetím důležitým pramenem k sestavení původního textu Nového zákona jsou spisy raných církevních otců, kteří citují oddíly z Nového zákona.

Velký význam pro distribuci Nového zákona mělo vynalezení knihtisku Johannem Gutenbergem roku 1437. První jím vytištěná kniha v tiskárně v Mohuči byla tak zvaná Gutenbergova latinská bible, vydaná roku 1456. Nový zájem o Bibli a její rozšíření mezi prostým lid způsobila reformace v čele s Lutherem, Kalvínem a jejich spolupracovníky.

Obsah

ÚVOD DO NOVÉHO ZÁKONA	1
Markovo evangelium	2
Matoušovo evangelium	10
Lukášovo evangelium	16
Skutky.....	19
Janovo evangelium	24
Pavel a jeho dopisy	30
List Římanům	31
Listy Korintským	35
První list Korintským	36
Druhý list Korintským	39
List Galatským	41
Listy z vězení	44
List Efezským	45
List Koloským.....	48
List Filemonovi	51
List Filipským	52
Listy Tesalonickým.....	54
První list Tesalonickým	55
Druhý list Tesalonickým.....	57
Pastorální epištoly	58
První list Timoteovi.....	59
Druhý list Timoteovi	62
List Titovi	64

List Židům	65
List Jakubův	68
První list Petrův	71
Druhý list Petrův.....	73
Epištola Judova	76
Listy Janovy	77
První list Janův.....	78
Druhý list Janův	79
Třetí list Janův	79
Zjevení Janovo	80
Kánon Nového zákona	84
Text Nového zákona a jeho rozšíření.....	85
Obsah	86